

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ.: ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΓΕΝΙΚΟ ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2020 – 2021

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ
A.M.: 7340010120011

ΚΑΤΑΛΟΛΙΕΥΣΗ ΔΑΝΕΙΣΤΩΝ: ΟΙ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ
(Ο ΔΟΛΟΣ ΤΟΥ ΟΦΕΙΛΕΤΗ ΚΑΙ Η ΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ)

Επιβλέποντες Καθηγητές:

- α) Αναπληρωτής Καθηγητής: κος. Ζαφείριος Τσολακίδης
- β) Αναπληρωτής Καθηγητής: κος. Γεώργιος Γεωργιάδης
- γ) Επίκουρος Καθηγητής: κος. Θεόδωρος Λύτρας

Αθήνα, 2021

Στους γονείς μου, για αυτό που είμαι
Στον αδελφό μου, που τον αγαπώ πολύ
Στη Χριστίνα, που με κάνει ευτυχισμένο

Copyright © [Βασίλειος Κανελλόπουλος, 2021]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

I. ΠΡΟΛΟΓΟΣ

- A. Ο θεσμός της καταδολίευσης των δανειστών.....Σελίδα 5
B. Αντικείμενο της έρευνας και μεθοδολογική προσέγγιση..... Σελίδα 6

ΜΕΡΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

II. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- A. Τελολογία του θεσμού της αγωγής διάρρηξης (παυλιανή αγωγή)..... Σελίδα 8
B. Συγκρουόμενες αρχές του ιδιωτικού δικαίου σε σχέση με το θεσμό της καταδολίευσης των δανειστών.....Σελίδα 11
Γ. Νομική φύση του δικαιώματος της διάρρηξης.....Σελίδα 15
Γ.1. Υποκείμενα της έννομης σχέσης της διάρρηξης.....Σελίδα 17
Δ. Η ιστορική εξέλιξη του θεσμού της διάρρηξης.....Σελίδα 18
Ε. Συγγενείς θεσμοί συγκριτικά με το θεσμό της διάρρηξης.....Σελίδα 20
Ε.1. Ο θεσμός της διάρρηξης και τελολογικά όμοιοι θεσμοί..... Σελίδα 20
Ε.1.1. Μεταβίβαση περιουσίας ή επιχείρησης (άρθρο 479ΑΚ) και αγωγή διάρρηξης...Σελίδα 20
Ε.1.2. Πτωχευτική ανάκληση και αγωγή διάρρηξης.....Σελίδα 22
Ε.2. Ο θεσμός της διάρρηξης και αξιολογικά συγγενείς θεσμοί.....Σελίδα 23
Ε.2.1. Αδικοπραξία και αγωγή διάρρηξης.....Σελίδα 23
Ε.2.2. Αδικαιολόγητος πλουτισμός και αγωγή διάρρηξης.....Σελίδα 25

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

III. Η ΝΟΜΟΤΥΠΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΡΡΗΞΗΣ: ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΙΣ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΑΤΑΔΟΛΙΕΥΣΗΣ ΔΑΝΕΙΣΤΩΝ.

- A. Εισαγωγή.....Σελίδα 27

III.1. ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ: ΔΟΛΟΣ ΤΟΥ ΟΦΕΙΛΕΤΗ (ΣΤΗ ΛΑΤΙΝΙΚΗ «CONSILIUM FRAUDANDS)

- A. Γενικά.....Σελίδα 28
B. Είδος του δόλου.....Σελίδα 29
B.1. Υποστηριζόμενες απόψεις.....Σελίδα 29
B.2. Ειδικότερη ανάλυση.....Σελίδα 30
B.2.1. Ενδεχόμενος δόλος.....Σελίδα 30
B.2.2. Άμεσος δόλος.....Σελίδα 34

Γ. Δόλος σε περίπτωση ευθείας ή αναλογικής εφαρμογής της διάταξης 940 παρ. 2 εδ. α' ΑΚ.....	Σελίδα 37
Δ. Αναγκαιότητα της εφαρμογής της ΑΚ 281 σε έκτακτες περιστάσεις.....	Σελίδα 37
Δ. Κρίσιμος χρόνος για το υποκειμενικό στοιχείο του δόλου.....	Σελίδα 38
Ε. Το υποκειμενικό στοιχείο του δόλου μέσω αντιπροσώπου.....	Σελίδα 39

III.2. ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ: ΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ (ΣΤΗ ΛΑΤΙΝΙΚΗ

«SCIENTIA FRAUDIS»)

A. Γενικά.....	Σελίδα 40
B. Γνώση του τρίτου.....	Σελίδα 41
B.1. Περιεχόμενο γνώσης.....	Σελίδα 41
B.2. Κρίσιμος χρόνος.....	Σελίδα 44
B.3. Κατάρτιση δικαιοπραξίας μέσω αντιπροσώπου.....	Σελίδα 45
B.4. Τεκμήριο γνώσης.....	Σελίδα 45
Γ. Γνώση του τρίτου: χαριστική αιτία και απαλλοτρίωση.....	Σελίδα 47

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

V. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	Σελίδα 49
VI. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	Σελίδα 53

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

I. Πρόλογος:

A. Ο Θεσμός της Καταδολίευσης των Δανειστών:

Ως έννοια, η καταδολίευση δανειστών αναφέρεται γενικά σε κάθε δόλια συμπεριφορά του οφειλέτη δια της οποίας (δόλια συμπεριφοράς) επιχειρείται και επιτυγχάνεται απαλλοτριωτική πράξη περιουσιακού στοιχείου του οφειλέτη για τη ματαίωση της ικανοποίησης των δανειστών του οφειλέτη. Η καταδολίευση δανειστών ρυθμίζεται από τα άρθρα 939 και επόμενα του Αστικού Κώδικα (ΑΚ).

Κατά το εξωτερικό σύστημα,¹ η διάταξη του άρθρου 939ΑΚ εντάσσεται στο ειδικό ενοχικό δίκαιο, στο τεσσαρακοστό κεφάλαιο, υπό τον τίτλο «καταδολίευση των δανειστών», αμέσως μετά τις αδικοπραξίες. Η διάταξη του άρθρου 939 ΑΚ υπάγεται στο ειδικό ενοχικό δίκαιο εξαιτίας της εκ του νόμου δημιουργίας ενοχής (ex lege ενοχής), ήτοι την υποχρέωση παροχής, υπέρ των δανειστών και κατά των οφειλετών. Κατά το εσωτερικό σύστημα,² η καταδολίευση των δανειστών εντάσσεται στο ευρύτερο πλέγμα θεσμών και διατάξεων που αποσκοπούν στην προστασία των δανειστών από επιζήμιες για την ικανοποίηση των απαιτήσεων τους πράξεις από τον οφειλέτη. Τέτοιες ρυθμίσεις βρίσκονται διάσπαρτες στον ΑΚ, όπως για παράδειγμα οι διατάξεις των άρθρων 138, 139 και 479, όπως και σε άλλα νομοθετήματα, η διάταξη του άρθρου 41 επ. του Πτωχευτικού Κώδικα (ΠτΚ).

Το δικαίωμα διάρρηξης καταδολιευτικών απαλλοτριώσεων³ ή γνωστή και ως παυλιανή αγωγή, κατά την ιστορική ονομασία που έλκει την καταγωγή της από το ρωμαϊκό δίκαιο (όπως θα αναφερθώ κατωτέρω περί της ιστορικής καταβολής του θεσμού), είναι από τους κατεξοχήν θεσμούς του ουσιαστικού ιδιωτικού δικαίου, αποσκοπώντας στην κατασταλτική προστασία αξιώσεων του δανειστή έναντι του οφειλέτη. Η έλλειψη περιουσιακών στοιχείων του οφειλέτη συνεπάγεται την ολική ή μερική αδυναμία ικανοποίησης του δανειστή για την αξίωση που ο ίδιος έχει έναντι του οφειλέτη. Αν η έλλειψη αυτής της ικανοποίησης του δανειστή οφείλεται σε ενέργεια, ήτοι καταδολιευτική πράξη, σε χρονικό διάστημα προ της επίσπευσης μέσω αναγκαστικής εκτέλεσης κατά της περιουσίας του οφειλέτη, τότε ο δανειστής, υπό προϋποθέσεις, όπως τούτες ορίζονται στις διατάξεις 939 επ. του ΑΚ, μπορεί να αποκτήσει το διαπλαστικό

---

¹ Εξωτερικό σύστημα καλείται η κατάσταση των διατάξεων στο νόμο, βλ. Παναγιώτης Παπανικολάου, Μεθοδολογία του Ιδιωτικού Δικαίου και Ερμηνεία των Δικαιοπραξιών, 2000, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελίδα 154.

² Το εσωτερικό σύστημα συγκροτείται από τις γενικότερες αξιολογήσεις, οι οποίες λειτουργούν ως κατευθυντήριες αρχές και συνέχουν τις επί μέρους ρυθμίσεις, βλ. Παναγιώτης Παπανικολάου, σελίδα 154.

³ Συχνότερα χρησιμοποιείται ο όρος «αγωγή διάρρηξης» επειδή το δικαίωμα διάρρηξης συνιστά δικαστικώς ασκούμενο διαπλαστικό δικαίωμα. Σε οτιδήποτε αφορά το ουσιαστικό δίκαιο, οι όροι είναι ταυτόσημοι καθώς μ' αυτούς εννοείται το ίδιο διαπλαστικό δικαίωμα. Εντούτοις, με τον όρο αγωγή διάρρηξης νοείται, επιπλέον, και η δικονομική πράξη άσκησης του δικαιώματος. Βλ. Ευριπίδης Ρίζος, Οι Προϋποθέσεις Διάρρηξης της Καταδολιευτικής Απαλλοτρίωσης (Με Έμφαση στην Αξίωση του Δανειστή), 2012, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σελίδα 4, υποσημείωση 15.

δικαίωμα διάρρηξης⁴ (όπως εξετάζω κατωτέρω περί της φύσεως του δικαιώματος αυτού). Το δικαίωμα αυτό αποσκοπεί στην ανατροπή των έννομων αποτελεσμάτων της απαλλοτριωτικής και καταδολιευτικής για τον δανειστή πράξης του οφειλέτη. Υπό το πρίσμα της προρρηθείσας αναφοράς, ο δανειστής, εντέλει, εφόσον επιτύχει τη διάρρηξη της καταδολιευτικής απαλλοτριωτικής πράξης, δια σχετικής δικαστικής αποφάσεως, τότε έχει τη δυνατότητα να ανακτήσει τη δυνατότητα της επίσπευσης αναγκαστικής εκτέλεσης στο απαλλοτριωθέν περιουσιακό στοιχείο του οφειλέτη προς μερική ή ολική του ικανοποίηση.

B. Αντικείμενο Έρευνας και Μεθοδολογική Προσέγγιση:

Αντικείμενο της παρούσης ανά χείρας μεταπτυχιακής έρευνας είναι η εξέταση δύο εκ των προϋποθέσεων, οι οποίες πρέπει να συντρέξουν, μεταξύ άλλων, για τη γέννηση του δικαιώματος της διάρρηξης καταδολιευτικής και απαλλοτριωτικής πράξης του οφειλέτη έναντι του δανειστή προκειμένου, δια της διαρρήξεως, ο τελευταίος (δανειστής) να ικανοποιήσει την αξίωσή του. Ειδικότερα, πραγματοποιείται εξέταση των δύο προϋποθέσεων, ήτοι α) της ύπαρξης δόλου εκ μέρους του οφειλέτη και β) της γνώσης του τρίτου, ως υποκειμενικών προϋποθέσεων, όπως τούτες ορίζονται από τις διατάξεις του ουσιαστικού δικαίου από τα άρθρα 939 επ. του ΑΚ, προκειμένου να θεμελιωθεί το δικαίωμα του δανειστή για διάρρηξη της καταδολιευτικής απαλλοτριώσεως και, έτσι, την εντέλει ικανοποίησή του από το απαλλοτριωθέν περιουσιακό στοιχείο του οφειλέτη.

Αν και δυνάμει του Νόμου 2298/1995 υπήρξαν αλλαγές στο θεσμό αυτό, κάτι το οποίο απασχόλησε έντονα την ελληνική θεωρία, ιδίως στο τομέα των έννομων συνεπειών της διάρρηξης, κατά την κρίση του γράφοντος τα δυσχερέστερα ερμηνευτικά ζητήματα σχετίζονται με το στάδιο της πλήρωσης της νομοτυπικής μορφής του δικαιώματος διάρρηξης στη βάση των άρθρων 939 επ. του ΑΚ. Μέσα σ' αυτές τις προϋποθέσεις για τη θεμελίωση της νομοτυπικής μορφής του δικαιώματος της διάρρηξης υπάγονται και δύο υποκειμενικές προϋποθέσεις, αυτές της ύπαρξης δόλου από την πλευρά του οφειλέτη και της γνώση του τρίτου για την καταδολιευτική συμπεριφορά/πράξη του οφειλέτη έναντι του δανειστή, οι οποίες έχουν τη δική τους ερμηνευτική δυσκολία.

Η εξέταση, ανάλυση και αντιμετώπιση των ερμηνευτικών προβλημάτων για τις ως άνω αναφερόμενες υποκειμενικές προϋποθέσεις της νομοτυπικής μορφής του δικαιώματος διάρρηξης δεν μπορεί να είναι πλήρης, εάν δεν προηγηθεί εξέταση του θεσμού της καταδολίευσης δανειστών και του δικαιώματος της διάρρηξης.

Ως εκ τούτου, α) ξεκινώ με την οικονομική σημασία και το σκοπό του θεσμού της αγωγής διάρρηξης, β) αναλύω τις ιδιαίτερες συγκρουόμενες αρχές εντός του συστήματος του ιδιωτικού δικαίου, γ) συνεχίζω με τη νομική φύση του δικαιώματος της διάρρηξης, δ) παρουσιάζω την

---

⁴ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 5.

ιστορική εξέλιξη του θεσμού αυτού και ε) καταπιάνομαι με συγγενείς θεσμούς της έννομης τάξης καταδεικνύοντας ομοιότητες και διαφορές. Στόχος των προρρηθέντων σημείων ανάλυσης είναι η καλύτερη κατανόηση του θεσμού της διάρρηξης και, δη, της νομοτυπικής μορφής του δικαιώματος αυτού προκειμένου να γίνουν, έτι περαιτέρω, κατανοητοί οι υποκειμενικές προϋποθέσεις της καταδολίευσης δανειστών, οι οποίες αποτελούν τον πυρήνα της ανά χείρας μελέτης. Στο δεύτερο μέρος της ανά χείρας εργασίας αναφέρομαι συνοπτικά στις αντικειμενικές προϋποθέσεις της καταδολίευσης δανειστών και, εν συνεχεία, καταπιάνομαι με το βασικό θέμα της διπλωματικής εργασίας, ήτοι την εξέταση των υποκειμενικών προϋποθέσεων της καταδολίευσης των δανειστών (ο δόλος του οφειλέτη και η γνώση του τρίτου).

Η μεθοδολογική και ερμηνευτική προσέγγιση της παρούσας μελέτης βασίζεται πάνω στο μεθοδολογικό ρεύμα και στην επιστημονική βάση της θεωρίας της «νομικής επιστήμης των αξιολογήσεων».⁵ Η μεθοδολογική αυτή προσέγγιση θεωρείται ως η επικρατέστερη⁶ στην εξέταση του χώρου του Ιδιωτικού Δικαίου και, κατά την κρίση του γράφοντος, αποτελεί μια ασφαλή κατευθυντήρια γραμμή για την ορθολογική⁷ προσέγγιση και επίλυση των διαφόρων ερμηνευτικών προβλημάτων που ανακύπτουν εντός της παρούσας μελέτης. Εξάλλου, η θεωρία της «νομικής επιστήμης των αξιολογήσεων» *«αποτελεί τη βάση του γενικευμένου σήμερα τελολογικού – αξιολογικού προσανατολισμού της μεθοδολογίας του ιδιωτικού δικαίου»*.⁸

Η εν λόγω θεωρία επικεντρώνει την προσοχή της στις διάφορες αξιολογήσεις που ενυπάρχουν εντός κάθε κανόνα δικαίου αναδεικνύοντας το δικαιολογητικό λόγο της υπάρξεως του κανόνα δικαίου εντός του ευρύτερου πλαισίου της αξιολογικής – τελολογικής έννομης τάξης.⁹ Ειδικότερα, η έννομη τάξη γίνεται αντιληπτή ως ένα αξιολογικό – τελολογικό σύστημα, *«ως μια αξιολογική ενότητα και τάξη»*¹⁰ και όχι ως ένα σύστημα επίλυσης συγκρουόμενων συμφερόντων. Η έννομη τάξη μπορεί να εξετασθεί μόνο μέσω της αναγωγής στις θεμελιώδεις αξιολογήσεις και επιδιώξεις της και η ratio κάθε κανόνα δικαίου ανάγεται σε μια γενικότερη αξία, την οποία επιδιώκει να πραγματώσει η έννομη τάξη. Τα αξιολογικά κριτήρια αποτελούν πρωταρχικό ρόλο μέσα στην ως άνω αναφερόμενη θεώρηση. Τα αξιολογικά κριτήρια αναζητούνται σε αξίες, κυρίαρχες σε κάποιο δεδομένο χώρο και αναγνωριζόμενες εντός της έννομης τάξης, οι οποίες (αξίες) αποτελούν μια αξιολογική – τελολογική ενότητα.¹¹ Οι αξίες εκφράζονται, κατά κύριο λόγο, μέσω των γενικών δικαιοϊκών αρχών, που αποτελούν το θεμέλιο

---

⁵ Παναγιώτης Παπανικολάου, σελίδα 126

⁶ Παναγιώτης Παπανικολάου, σελίδα 126.

⁷ Παναγιώτης Παπανικολάου, σελίδα 131.

⁸ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 33.

⁹ Παναγιώτης Παπανικολάου, σελίδα 131.

¹⁰ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 9.

¹¹ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 9.

του οικοδομήματος της έννομης τάξης.¹² Η σχολή της «νομικής των αξιολογήσεων» προκρίνει την αποκάλυψη των αξιολογικών θεμελίων που στηρίζουν την έννομη τάξη και, ουσιαστικά, «πρόκειται για μια συστηματική σκέψη και όχι λογική, αλλά αξιολογική»¹³.

Από την παραπάνω συνοπτική αναφορά στο μεθοδολογικό ρεύμα και σε σχέση με την παρούσα ανά χείρας διπλωματική εργασία, δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην εξέταση των αξιολογήσεων που εμπεριέχονται στις υπό εξέταση ερμηνευόμενες διατάξεις του Αστικού Κώδικα και, ειδικότερα, στον εντοπισμό των αξιολογικών κριτηρίων που οδήγησαν στη συγκεκριμένη διαμόρφωσή τους. Για την ανεύρεση του κανονιστικού περιεχομένου των υπό εξέταση διατάξεων βασικό ρόλο διαδραματίζει η εξέταση των αξιολογικών θεμελίων τους, δηλαδή η εξέταση και η καλύτερη αντίληψη της ratio κάθε διάταξης δια μέσου της ανάλυσης των αξιολογικών θεμελίων. Έτσι λοιπόν, για να γίνουν κατανοητά και να απαντηθούν τα ερωτήματα που σχετίζονται με το βασικό πυρήνα της ανά χείρας διπλωματικής εργασίας, ήτοι την εξέταση των υποκειμενικών προϋποθέσεων του θεσμού της καταδολίευσης των δανειστών, εξετάζονται οι αντίστοιχες διατάξεις του Αστικού Κώδικα εντός ενός αξιολογικού – τελλολογικού πλαισίου ώστε να ανευρεθεί το πραγματικό κανονιστικό πλαίσιο τους και, έτσι, να προκριθεί συγκεκριμένη ερμηνευτική κατεύθυνση για τα ερμηνευτικά ζητήματα που σχετίζονται με τις υπό εξέταση διατάξεις του Αστικού Κώδικα, δηλαδή με τις διατάξεις των άρθρων 939 και επόμενα του ΑΚ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

II. Εισαγωγή:

A. Τελλολογία του Θεσμού της Αγωγής Διάρρηξης (γνωστή και ως Παυλιανή Αγωγή):

Η αγωγή διάρρηξης, γνωστή και ως παυλιανή αγωγή (στη λατινική «actio pauliana»), ρυθμίζεται από τις διατάξεις των άρθρων 939 και επ. του ΑΚ, σε συνδυασμό με τις διατάξεις των άρθρων 936 παρ. 3, 953 παρ. 2 και 992 παρ. 1 ΚΠολΔ που προστέθηκαν με το Νόμο 2298/1995.¹⁴ Αποτελεί ένα θεσμό προστασίας των δανειστών από ορισμένες δόλιες και κακόβουλες πράξεις των οφειλετών και, συγκεκριμένα, από τις καταδολιευτικές απαλλοτριώσεις των οφειλετών με απώτερο στόχο την απαλλοτρίωση των περιουσιακών τους στοιχείων εξαιτίας επικείμενης αναγκαστικής εκτέλεσης.¹⁵ Ουσιαστικά η αγωγή διάρρηξης ή παυλιανή αγωγή αποτελεί στην

¹² Παναγιώτης Παπανικολάου, σελίδα 131.

¹³ Είναι δυνατή η χρήση των κανόνων της τυπικής λογικής χωρίς όμως να μπορούν να αποτελέσουν αποφασιστικό ερμηνευτικό κριτήριο, βλ. Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 10, υποσημειώσεις 51 και 52.

¹⁴ «Η διάταξη του άρθρου 4 του Ν. 2298/1995 εισήγαγε ορισμένες μεταβολές στο θεσμό της διάρρηξης καταδολιευτικών απαλλοτριώσεων, που αφορούσαν όχι τις προϋποθέσεις της διάρρηξης αλλά στις έννομες συνέπειες της. Οι τροποποιήσεις αυτές δεν εντάχθηκαν στον ΑΚ ώστε να αποτελέσουν ένα ενιαίο σύνολο με τις προϋπάρχουσες ρυθμίσεις αλλά τοποθετήθηκαν διάσπαρτα σε διάφορα άρθρα του ΚΠολΔ...» βλ. Λάμπρος Μαργαρίτης και Κωνσταντίνος Χριστοδούλου, Καταδολίευση Δανειστών: Αστική, Ποινική και Δικονομική Εφαρμογή, 2013, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελίδα 2, υποσημείωση 4.

¹⁵ Για το χαρακτηρισμό της παυλιανής αγωγής ως θεσμό βλ. Στέφανος Ματθίας, Τα αποτελέσματα της Παυλιανής Διάρρηξης, 1989, Ελληνική Δικαιοσύνη, σελίδα 1.273.

πράξη μια «εκ των υστέρων θεραπεία»¹⁶ των συμφερόντων των δανειστών, της οποίας η πρακτική χρησιμότητα αναδεικνύεται κυρίως όταν οι δανειστές αδυνατούν να καταφύγουν έγκαιρα σε προληπτικά μέτρα προστασίας, όπως για παράδειγμα στη συντηρητική κατάσχεση του άρθρου 707 ΚΠολΔ.¹⁷

Η ρύθμιση της παυλιανής αγωγής εντός του συστήματος του αστικού δικαίου υπαγορεύθηκε από την ανάγκη εξασφάλισης των αξιώσεων που έχουν οι δανειστές κατά των οφειλετών τους, στην περίπτωση που οι τελευταίοι, εξαιτίας οικονομικής αδυναμίας εκπλήρωσης των συμβατικών τους υποχρεώσεων ή εξαιτίας θελημένης επιδίωξης μη ικανοποίησης των δανειστών τους, επιδιώκουν, αφενός, να καταστεί ανεπαρκής η περιουσία τους και, αφετέρου, να ματαιωθεί η ικανοποίηση των δανειστών τους απ' αυτή.¹⁸ Προς επίτευξη του εν λόγω σκοπού, οι οφειλέτες καταφεύγουν σε πράξη καταδολιευτικής απαλλοτρίωσης προκειμένου να διατηρήσουν την οικονομική αξία του ενεργητικού της περιουσίας τους. Ουσιαστικά, ο οφειλέτης προβαίνει σε εκποίηση της περιουσίας του προς τρίτους, οι οποίοι, κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, αποτελούν συγγενικά και φιλικά πρόσωπα είτε με χρηματικό αντάλλαγμα είτε για χαριστικούς λόγους.¹⁹ Πράγματι, πολλές φορές, ο οφειλέτης προκειμένου να αποτρέψει τον κίνδυνο οριστικής απώλειας των περιουσιακών του στοιχείων από δανειστές του προβαίνει σε εκποίηση τους σε τρίτους, είτε με χαριστικές πράξεις είτε έναντι ανταλλάγματος, πιθανολογώντας ότι θα ανακτήσει τα απαλλοτριωθέντα περιουσιακά στοιχεία μόλις παρέλθει ο κίνδυνος.²⁰

Ο θεσμός της διάρρηξης, αποδοκιμάζοντας την αυθαίρετη απαλλοτρίωση της περιουσίας του οφειλέτη, σκοπό έχει τη διασφάλιση της ακεραιότητας της περιουσίας ώστε οι δανειστές να ικανοποιήσουν την αξίωσή τους με τα μέσα της αναγκαστικής εκτέλεσης.²¹ Το στοιχείο που δικαιολογεί τον αστικό (και ποινικό συνάμα) κολασμό κατά του οφειλέτη είναι η υπαίτια ματαίωση της ικανοποίησης των δανειστών.²² Η αγωγή διάρρηξης παρέχεται από το νόμο προς αποκατάσταση της βλάβης που υφίστανται οι δανειστές από τη ματαίωση της δυνατότητας αναγκαστικής εκτέλεσης στην περιουσία των οφειλετών.²³

Ως προς τη μείζονα δικαϊκή αρχή που υπαγορεύει αυτό το θεσμό, ήτοι το θεσμό της αγωγής διάρρηξης (γνωστή και ως παυλιανή αγωγή), υφίσταται διχογνωμία.

---

¹⁶ Ευστάθιος Μπανάκας σε Γεωργιάδη και Σταθόπουλο Αστικός Κώδιξ: Ερμηνεία κατ' άρθρο – νομολογία – βιβλιογραφία, Τόμος IV, άρθρο 939, 1982, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, αριθμός 11.

¹⁷ Βασίλης Βαθρακοκόιλης, Ερμηνεία Νομολογία Αστικού Κώδικα, Τόμος Γ, Ημιτόμος Γ, Ειδικό Ενοχικό, άρθρα 741-946, Αθήνα 2006, άρθρο 939, σελίδα 1135.

¹⁸ Λάμπρος Μαργαρίτης και Κωνσταντίνος Χριστοδούλου, σελίδες 2 έως 4.

¹⁹ Παναγιώτης Κορνηλάκης, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, 2012, Εκδόσεις Σάκκουλα, αριθμός 1, Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, 1999, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, αριθμός 2

²⁰ Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, αριθμός 1.

²¹ ΠΠρΑθ 1321/2010 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ».

²² Γεώργιος Σωτηρόπουλος, Πτωχευτική Ανάκληση, 2009, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελίδα 69.

²³ ΕφΑθ 3349/2001 ΝοΒ 2002, σελίδα 123.

Από τη μια μεριά, κατά την «αντικειμενικότερη» θεώρηση, η οποία είναι περισσότερο ανεξαρτητοποιημένη από στοιχεία καταλογισμού κατά του οφειλέτη, η αγωγή διάρρηξης αποτελεί έκφραση της καλής πίστης, η οποία διαπνέει το συναλλακτικό δίκαιο του Αστικού Κώδικα.²⁴ Ειδικότερα, η καταδολιευτική απαλλοτρίωση του οφειλέτη και η προσβολή της ενοχικής απαίτησης του δανειστή από την αντισυμβατική συμπεριφορά του οφειλέτη αντίκειται ευθέως στην αρχή της καλής πίστης. Η αρχή της καλής πίστης στοχεύει στην ικανοποίηση της ανάγκης για ουσιαστική απονομή της δικαιοσύνης και για επιείκεια.²⁵ Μια έτερη εκδοχή της παραπάνω άποψης, υπαγορεύει τη δικαιολογητική βάση της αγωγής διάρρηξης στην απαγόρευση κατάχρησης δικαιώματος και, πιο συγκεκριμένα, στην αποδοκιμασία της καταδολιευτικής απαλλοτρίωσης λόγω υπέρβασης των τελολογικών ορίων άσκησης του δικαιώματος εκ μέρους του οφειλέτη, άμεσα συνδέοντας την προρρηθείσα αντίληψη με την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος.²⁶

Από την άλλη μεριά, μια «υποκειμενικότερη» προσέγγιση αντικρίζει το θεσμό της αγωγής διάρρηξης από τη σκοπιά των χρηστών ηθών και, εντός αυτού του πλαισίου, δέχεται ότι οι ΑΚ 939 επ. συνιστούν ειδικές νομοθετικές προβλέψεις που υπερισχύουν των γενικότερων διατάξεων των άρθρων 174, 178 και 919 του ΑΚ.²⁷ Εντός αυτής της υποκειμενικότερης άποψης υφίσταται μια έτερη παραλλαγή της προρρηθείσας ανάλυσης, η οποία υποστηρίζει ότι η αγωγή διάρρηξης θα πρέπει να εξεταστεί, εξ αντιδιαστολής, με την αρχή της εμπιστοσύνης. Ειδικότερα, εφόσον ο δόλιος ειδικός διάδοχος, ήτοι ο τρίτος, του οφειλέτη γνωρίζει την οφειλή του οφειλέτη έναντι του καταδολιευόμενου δανειστή και αποδέχεται τη βλάβη του δανειστή από την απαλλοτρίωση, τότε, κατά την αρχή της εμπιστοσύνης, δεν θα ήταν ορθό και δίκαιο ο δόλιος ειδικός διάδοχος, ήτοι τρίτος, να στηρίζεται στη σχετικότητα της οφειλής του οφειλέτη έναντι του καταδολιευόμενου δανειστή.²⁸ Οι παραπάνω απόψεις, σε συγκριτικό επίπεδο, μάλλον είναι οριακές μεταξύ τους και περισσότερο θεωρητική αξία έχουν παρά πρακτική, καθότι το σύνολο του ιδιωτικού δικαίου διαπνέεται από τις αρχές της καλής πίστης και του σεβασμού των χρηστών ηθών.²⁹

Σε κάθε περίπτωση, μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο πρωταρχικός σκοπός του δικαιώματος της διάρρηξης, εντός του θεσμού της καταδολιεύσεως των δανειστών, είναι η αποκατάσταση της δυνατότητας εκτέλεσης του δανειστή έναντι του οφειλέτη του εξαιτίας της ματαίωσης ή του

---

²⁴ Δήμητρα Κλαβανίδου, Η Καταδολίευση Δανειστών μετά το Ν. 2298/1995, Ελληνική Δικαιοσύνη, 1995, σελίδα 1464, Ευστάθιος Μπανάκας σε ΑΚ Γεωργιάδη και Σταθόπουλο ΑΚ, άρθρο 939, αριθμός 11.

²⁵ Νικόλαος Παπαντωνίου, Η Καλή Πίστη εις το Αστικόν Δίκαιο, 1957, σελίδα 76.

²⁶ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 5.

²⁷ Ευστάθιος Μπανάκας σε ΑΚ Γεωργιάδη και Σταθόπουλο ΑΚ, άρθρο 939, αριθμός 25, Βασίλης Βαθρακοκόιλης, σελίδα 1135, Ελένη Ζερβογιάννη, Η Επαναφορά της προηγούμενης κατάστασης ως τρόπος αποκατάστασης της ζημίας, 2006, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελίδα 115.

²⁸ Λάμπρος Μαργαρίτης και Κωνσταντίνος Χριστοδούλου, σελίδα 5.

²⁹ Ιωάννης Δεληγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, Τόμος III, 1992, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, σελίδα 370.

περιορισμού, δια της απαλλοτρίωσης, των αναγκαίων περιουσιακών στοιχείων του οφειλέτη για την ικανοποίηση της αξίωσης του δανειστή.³⁰ Το δικαίωμα της διάρρηξης αποσκοπεί στην περιφρούρηση ορισμένης αξίωσης, χωρίς την ύπαρξη της οποίας δεν μπορεί να νοηθεί και, μάλιστα, η αξίωση αποτελεί μια εκ των αντικειμενικών προϋποθέσεων για τη θεμελίωση της νομοτυπικής μορφής του δικαιώματος της διάρρηξης. Άρα, υπό το πρίσμα του προρρηθέντος το δικαίωμα της διάρρηξης πρόκειται, ουσιαστικά, για ένα παρεπόμενο δικαίωμα σε σχέση με μια ορισμένη, προγενέστερη, αξίωση,³¹ της οποίας «την αναγκαστική ικανοποίηση επικουρεί»³² ώστε τούτη (η αξίωση) του δανειστή να ικανοποιηθεί.

Β. Συγκρουόμενες Αρχές του Ιδιωτικού Δικαίου σε σχέση με το Θεσμό της Καταδολίευσης Δανειστών:

Οι διατάξεις 939 επ. ΑΚ προσπαθούν να άρουν μια σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ του δανειστή και του οφειλέτη, ο οποίος προέβη σε καταδολιευτική απαλλοτρίωση περιουσιακού του στοιχείου για να αποτρέψει ή να υπεκφύγει την επικείμενη εκτέλεση του δανειστή κατά της περιουσίας του. Από τη μια πλευρά, βρίσκεται το συμφέρον του δανειστή να ικανοποιήσει την αξίωσή του προσπαθώντας να επισπεύσει αναγκαστική εκτέλεση σε περιουσιακό στοιχείο του οφειλέτη. Από την άλλη πλευρά, βρίσκεται το συμφέρον του οφειλέτη (και του τρίτου) να μείνει άθικτη η απαλλοτρίωση του περιουσιακού στοιχείου³³.

Αυτά τα συγκρουόμενα συμφέροντα, όπως ως άνω αναλύθηκε, συσχετίζονται με συγκεκριμένες δικαιοϊκές αρχές, οι οποίες αποτελούν αξιολογικά μέτρα, τα οποία θεμελιώνουν το εν γένει σύστημα της έννομης τάξης του ιδιωτικού δικαίου.³⁴

Από τη μια πλευρά, το συμφέρον του οφειλέτη, όπως τούτο κατευθύνεται από τη διατήρηση της ισχύος της απαλλοτριωτικής πράξης, προσδιορίζεται ως έννομο βασιζόμενο στην αρχή της ιδιωτικής αυτονομίας. Ειδικότερα, η διάταξη του άρθρου 361 ΑΚ εκφράζει την αρχή της

---

³⁰ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, Η Διάρρηξη της Καταδολιευτικής Απαλλοτρίωσης, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, σελίδα 106, Ιωάννης Δεληγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 370, Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 714, Δέσποινα Κλαβανίδου, σελίδα 1.464, Αντώνης Παπαδημητρόπουλος σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, άρθρα 939 – 946, 2010, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, αριθμός 1.

³¹ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, σελίδα 210 επ, Αντώνης Παπαδημητρόπουλος σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, άρθρα 939 – 946, αριθμός 2, ΕφΘες 1487/1977, Αρμενόπουλος, 1978, σελίδα 163.

³² Ευρυπίδης Ρίζος, σελίδα 53.

³³ Ένα ερώτημα που τίθεται στη συγκεκριμένη ενότητα είναι το εξής: το συμφέρον του οφειλέτη προστατεύεται; Και εάν προστατεύεται, πότε γίνεται αυτό; Θα πρέπει να σκεφτούμε αν και σε ποια βάση το συμφέρον του οφειλέτη προστατεύεται μεμονωμένα από την έννομη τάξη, δηλαδή εάν το συμφέρον του οφειλέτη έχει αναχθεί σε έννομο. Την απάντηση στα προρρηθέντα ερωτήματα δίνει η Αρχή της Ιδιωτικής Αυτονομίας, η οποία αξιολογεί το συμφέρον του οφειλέτη ως έννομο, ήτοι από τη διάταξη του άρθρου 361 του Αστικού Κώδικα η οποία εκφράζει την Αρχή της Συμβατικής Ελευθερίας ως ειδικότερη έκφραση της Αρχής της Αυτονομίας της Ιδιωτικής Βούλησης. Μάλιστα, το συμφέρον του οφειλέτη καθίσταται άξιο προστασίας και σε συνταγματικό επίπεδο καθότι η συμβατική ελευθερία αναγνωρίζεται και προστατεύεται και από τη διάταξη του άρθρου 5 της παραγράφου 1 του Συντάγματος ως ειδικότερη έκφραση του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας.

³⁴ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, σελίδα 108, ο οποίος αναφέρει ότι οι ρυθμίσεις των ΑΚ 939 επ. υποκρύπτουν έναν ανταγωνισμό αρχών, όπως η ιδιωτική αυτονομία, η ασφάλεια των συναλλαγών, η επιείκεια και η καλή πίστη, Γεώργιος Σωτηρόπουλος, σελίδα 69.

συμβατικής ελευθερίας, η οποία αποτελεί ειδικότερη έκφανση της αρχής της αυτονομίας της ιδιωτικής βούλησης.³⁵ Εντός του κανονιστικού περιεχομένου της ελευθερίας των συμβάσεων εντάσσεται, αφενός, η ελευθερία απόφασης περί της κατάρτισης ή μη ορισμένης σύμβασης και, αφετέρου, η ελευθερία επιλογής αντισυμβαλλομένου και καθορισμού του περιεχομένου της σύμβασης.³⁶ Το συμφέρον του τρίτου έχει την ίδια κατεύθυνση με το αντίστοιχο συμφέρον του οφειλέτη. Ειδικότερα, ο τρίτος έχει, όπως και ο οφειλέτης, το δικαίωμα να ρυθμίζει ελεύθερα τις ιδιωτικές έννομες σχέσεις του, όπως προκύπτει από την αναγνωριζόμενη από την έννομη τάξη συμβατική ελευθερία.³⁷ Από την άλλη πλευρά, και το συμφέρον του δανειστή αξιολογείται ως έννομο στη βάση της συμβατικής ελευθερίας και της αυτονομίας της ιδιωτικής βούλησης, καθώς έκφραση αυτών είναι και η αρχή *pacta sunt servanda*.³⁸ Η απαλλοτρίωση των απαραίτητων για την ικανοποίησή του περιουσιακών στοιχείων πλήττει, ουσιαστικά, το νομίμως περιουσιακό του δικαίωμα.

Αν και τα συμφέροντα που συγκρούονται είναι ιδιωτικά, είναι ιδιαίτερα σημαντικός και ο ρόλος του δημοσίου συμφέροντος στη σύγκρουση αυτή. Το δημόσιο συμφέρον εκφράζει το γενικότερο αίτημα για ειρήνευση και επίλυση των διαφορών.³⁹ Η ικανοποίηση των συμφερόντων όλων των μερών είναι αδύνατη, καθώς τούτα (τα συμφέροντα) έρχονται σε ευθεία αντίθεση μεταξύ τους. Συνεπώς, είτε τα έννομα αποτελέσματα της απαλλοτρίωσης θα παραμείνουν και, έτσι, θα προκριθεί το συμφέρον του οφειλέτη και του τρίτου, είτε τα έννομα αποτέλεσμα της απαλλοτριωτικής πράξης θα αναιρεθούν προκειμένου να προκριθεί το συμφέρον και η ικανοποίηση της αξιώσεως του δανειστή.⁴⁰ Το δημόσιο συμφέρον επιβάλλει (και ορθώς κατά την κρίση του γράφοντος) την άρση της σύγκρουσης πράγμα που σημαίνει ότι πρέπει να σταθμισθούν τα αντικρουόμενα συμφέροντα και να προκριθεί η προστασία ενός εκ των δύο αντιτιθέμενων πλευρών.

Το αξιολογικό κριτήριο, πάνω στο οποίο εδράζεται η στάθμιση και η προτίμηση του συμφέροντος μεταξύ των δύο ως άνω αντιτιθέμενων πλευρών, είναι η αρχή της πρόληψης. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, η οποία αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο του ενοχικού δικαίου, ορίζεται ότι, μεταξύ περισσότερων ενοχικών δικαιωμάτων, που συγκρούονται μεταξύ τους, τελικώς θα

---

³⁵ Μιχαήλ Σταθόπουλος, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 4^η Έκδοση, 2004, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, αριθμός 52, Αστέριος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1999, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, αριθμός 56, Απόστολος Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, αριθμός 43, Ιωάννης Σπυριδάκης, Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 2004, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, αριθμός 31.6.

³⁶ Μιχαήλ Σταθόπουλος, αριθμός 52, Αστέριος Γεωργιάδης, αριθμός 56, Απόστολος Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, αριθμός 43, Ιωάννης Σπυριδάκης, Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, αριθμός 31.6.

³⁷ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, σελίδα 108

³⁸ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 60.

³⁹ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 60.

⁴⁰ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 60.

προτιμηθεί και θα προκριθεί το δικαίωμα που ικανοποιήθηκε, χρονικά, πρώτο.⁴¹ Ουσιαστικά, άξιος προστασίας κρίνεται ο επιμελέστερος δανειστής, ο οποίος κατάφερε να πραγματοποιήσει πρώτος το περιεχόμενο του δικαιώματός του.

Η αρχή της πρόληψης αποτελεί αξιολογική συνισταμένη, αφενός, της αρχής της σχετικότητας των ενοχών και, αφετέρου, του αιτήματος για ασφάλεια των συναλλαγών.⁴²

Από τη μια πλευρά, το ενοχικό δικαίωμα δεν αναπτύσσει τα έννομα αποτελέσματά του με *erga omnes* ισχύ του και ο φορέας του δικαιώματος δεν αποκτά εξουσία δίωξης ή παρακολούθησης για την προστασία του. Συνεπώς, ο φορέας του δικαιώματος δεν μπορεί να στραφεί και εναντίον του τρίτου προσώπου, το οποίο έχει ήδη ικανοποιήσει ενοχικό του δικαίωμα, κατά τρόπο που να αποκλείει την ικανοποίηση του πρώτου. Για παράδειγμα, σε σύμβαση πώλησης ενός πράγματος σε πολλούς αγοραστές, ο αγοραστής που θα προλάβει και θα καταρτίσει πρώτος την εκποιητική σύμβαση, δεν μπορεί να διωχθεί από έτερο υποψήφιο αγοραστή καθότι δεν υφίσταται ενοχική σχέση μεταξύ τους. Το ίδιο και εντός του θεσμού της καταδολίευσης των δανειστών, ο δανειστής δεν μπορεί να στραφεί κατά της περιουσίας του τρίτου ώστε να ικανοποιήσει την αξίωσή του που έχει έναντι του οφειλέτη.

Από την άλλη πλευρά, η ασφάλεια των συναλλαγών τείνει στην προστασία εκείνου του δανειστή, ο οποίος υπολογίζει στην προστασία της μεταβολής του δικαιώματός του, εφόσον πραγματοποιήθηκε με νόμιμο τρόπο. Η ασφάλεια των συναλλαγών τείνει στην προστασία των μεταβολών των δικαιωμάτων εντός της έννομης τάξης. Εντός των περιπτώσεων συγκρούσεων ενοχικών δικαιωμάτων δίνεται ένα αξιολογικό προβάδισμα στην ασφάλεια των συναλλαγών έναντι άλλων αρχών, όπως για παράδειγμα έναντι της ασφάλειας αυτού καθ' αυτού του δικαιώματος. Το προβάδισμα αυτό εξυπηρετεί και το δημόσιο συμφέρον καθότι ενυπάρχει μια ασφάλεια στις συναλλαγές, οι οποίες αποτελούν ακρογωνιαίο λίθο του κοινωνικού και οικονομικού συστήματος εντός του οποίου λειτουργεί το Ιδιωτικό Δίκαιο.

Το παραπάνω αποτελεί το αξιολογικό πεδίο εντός του οποίου εκτυλίσσεται η σύγκρουση συμφερόντων εντός του θεσμού της καταδολίευσης των δανειστών και, ευρύτερα, εντός του Ιδιωτικού Δικαίου. Ο κανόνας είναι, στο Ιδιωτικό Δίκαιο, ότι ο δανειστής πρέπει να επιδείξει την απαιτούμενη επιμέλεια για την ικανοποίηση του ενοχικού του δικαιώματος, ειδάλτως ο επιμελέστερος τρίτος θα προστατευθεί χωρίς να θιχτεί η έννομη συνέπεια της απαλλοτρίωσης στην οποία προέβη. Εντούτοις, εντός του θεσμού της καταδολίευσης των δανειστών, οι ΑΚ 939

---

⁴¹ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, σελίδα 122, Λάμπρος Κιτσαράς, Ενοχικές Δεσμεύσεις της εξουσίας διάθεσης κατά το άρθρο 177 ΑΚ, 1999, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, σελίδα 226, Αλέξανδρος Λιτζερόπουλος, Στοιχεία Ενοχικού Δικαίου, Πανεπιστημιακά Εκδόσεις, Τεύχος Δεύτερο, Αθήνα, 1960, σελίδα 529, Μιχαήλ Σταθόπουλος, αριθμός 24, Απόστολος Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, αριθμός 43, ΕφΘες 701/1989, ΑρχΝ, 1990, σελίδα 334.

⁴² Αλέξανδρος Λιτζερόπουλος, σελίδα 529, Ιωάννης Σπυριδάκης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Τόμος Ι, 2007, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, αριθμός 64.3.2.

επ. αποκλίνουν από τον προρρηθέντα κανόνα και το ευρύτερο ρυθμιστικό πρότυπο, αξιολογώντας διαφορετικά τα συγκρουόμενα συμφέροντα μεταξύ δανειστή, οφειλέτη και τρίτου. Η διαφορετική συσχέτιση έγκειται στην αξιολόγηση διαφορετικών στοιχείων, ήτοι προϋποθέσεων της νομοτυπικής μορφής του θεσμού της καταδολίευσης των δανειστών.

Όπως εξετάζεται και κατωτέρω, οι υποκειμενικές προϋποθέσεις της νομοτυπικής μορφής του θεσμού αυτού, ήτοι δόλος του οφειλέτη και γνώση του τρίτου (ή η ύπαρξη δικαιοπραξίας με χαρακτηριστική αιτία), διαφοροποιούν το θεσμό της καταδολίευσης των δανειστών, έναντι του κανόνα, υπέρ του βλαπτόμενου δανειστή.⁴³ Ειδικότερα, στη βάση της Αρχής της Πρόληψης, η οποία αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο του Ενοχικού Δικαίου, γίνεται αντιληπτό πως στο Ιδιωτικό Δίκαιο ο Νομοθέτης προκρίνει, καταρχήν, δηλαδή κατά κανόνα, την προστασία εκείνου που ικανοποίησε πρώτος την απαίτησή του.⁴⁴ Το αξιολογικό κριτήριο πάνω στο οποίο βασίζεται η προτίμηση του συμφέροντος του πρώτου που ικανοποίησε την απαίτησή του είναι η προρρηθείσα Αρχή της Πρόληψης, ήτοι η Αρχή που διέπει και επιλύει τη σύγκρουση περισσοτέρων ενοχικών δικαιωμάτων – συμφερόντων. Μεταξύ περισσότερων συγκρουόμενων ενοχικών δικαιωμάτων εντέλει θα προτιμηθεί και θα προστατευθεί το ενοχικό δικαίωμα, το οποίο, πράγματι, ικανοποιήθηκε πρώτο.⁴⁵ Έτσι, ο κανόνας, εντός του ενοχικού δικαίου, είναι ότι άξιος προστασίας κρίνεται ο επιμελέστερος δανειστής, ο οποίος φρόντισε να πραγματώσει πρώτος το περιεχόμενο του δικαιώματός του.⁴⁶

Σε αντίθεση με τον παραπάνω κανόνα, οι διατάξεις των άρθρων 939 επ. του ΑΚ περί του θεσμού της καταδολίευσης των δανειστών εισάγουν εξαίρεση από την ως άνω θεώρηση και, δη, από την Αρχή της Πρόληψης, η οποία τείνει προς την προστασία του συμφέροντος του επιμελέστερου προσώπου, ήτοι, κατά κανόνα, του οφειλέτη, ο οποίος, χρονικά, κατάφερε να προβεί σε εκποίηση του περιουσιακού του στοιχείου. Η ύπαρξη, όμως, βλάβης από μόνη της στο πρόσωπο του δανειστή, ο οποίος δεν μπορεί να ικανοποίησε την αξίωσή του, καθότι δεν κατάφερε, χρονικά, να προβεί σε μέτρο αναγκαστικής εκτέλεσης για την ικανοποίηση της απαίτησής του προ της απαλλοτριωτικής πράξης, δεν μπορεί να θεμελιώσει ούτε να προκρίνει την προστασία του συμφέροντος του δανειστή, ο οποίος, κατά την Αρχή της Πρόληψης, δεν κατάφερε να ικανοποίησε πρώτος το συμφέρον του. Τα δύο στοιχεία, τα οποία είναι κρίσιμα, για την ανατροπή του ως άνω κανόνα, είναι οι υποκειμενικές προϋποθέσεις του θεσμού της καταδολίευσης των δανειστών, ήτοι η ύπαρξη δόλου στο πρόσωπο του οφειλέτη και η γνώση του τρίτου περί του δόλου του οφειλέτη. Όταν συντρέχουν αυτές οι δύο προϋποθέσεις, τότε μπορεί να γίνει ανατροπή υπέρ του δανειστή της κανονικής στάθμισης των συμφερόντων. Ο δανειστής, υπό

⁴³ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 66.

⁴⁴ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, σελίδα 122.

⁴⁵ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 63, υποσημείωση 57.

⁴⁶ Αλέξανδρος Λιτζερόπουλος, σελίδα 529 και Μιχαήλ Σταθόπουλος, αριθμός 24.

τις δύο υποκειμενικές προϋποθέσεις, αποκτά δικαίωμα να διαπλάσει μια αλλότρια έννομη σχέση και, έτσι, να προστατεύσει τα συμφέροντά του.

Γ. Η Νομική Φύση του Δικαιώματος της Διάρρηξης:

Ο στόχος της αγωγής διάρρηξης είναι κοινός σε όλες τις έννομες τάξεις που έχουν εισαγάγει και γνωρίζουν το θεσμό αυτό.⁴⁷ Εντούτοις, συγκριτικά μεταξύ τους, διαφέρει το ιδιαίτερο νομοτεχνικό μέσο επίτευξης αυτού του στόχου. Κάποιες έννομες τάξεις εμπεριέχουν την αγωγή διάρρηξης εντός της εκτελεστικής διαδικασίας, έτερες κρίνουν ότι αποτελεί διαπλαστικό δικαίωμα⁴⁸ και άλλες θεωρούν ότι αποτελεί ενοχική αξίωση κατά του τρίτου.⁴⁹

Εντός της ελληνικής έννομης τάξης, ο θεσμός της καταδολίευσης δανειστών και, κατ' επέκταση, η αγωγή διάρρηξης καταδολιευτικών απαλλοτριώσεων ρυθμίζεται στις διατάξεις των άρθρων 939 – 946 ΑΚ σε συνδυασμό με τις διατάξεις των άρθρων 936 παρ. 3, 953 παρ. 2 περ. γ', 992 παρ. 1 εδ. β' του ΚΠολΔ. Από την επισκόπηση του συνόλου των προαναφερθέντων άρθρων και, κυρίως, από τη γραμματική διατύπωση διαφαίνεται ότι η αποκατάσταση της βλάβης του δανειστή δεν επέρχεται αυτόματα, με μόνη την πλήρωση των αντικειμενικών και υποκειμενικών προϋποθέσεων.⁵⁰ Ο βλαπτόμενος δανειστής δικαιούται να ζητήσει τη διάρρηξη ορισμένης καταδολιευτικής απαλλοτριώσης.⁵¹ Ο δανειστής αποκτά την εξουσία να επενεργήσει με ορισμένο τρόπο στη βλαπτική απαλλοτριώση, οδηγώντας στην αποκατάσταση της βλάβης μέσω κατάργησης ή αλλοίωσης των έννομων συνεπειών. Συνεπώς, η πλήρωση της νομοτυπικής μορφής των ΑΚ 939 επ. συνεπάγεται τη γέννηση του δικαιώματος διάρρηξης, δηλαδή ενός δικαιώματος μονομερούς παρέμβασης σε αλλότρια έννομη σχέση με σκοπό την αλλοίωση της έννομης αυτής σχέσης.⁵²

Υπό το πρίσμα του ανωτέρω και, επιπρόσθετα, κατά την κρατούσα άποψη, το δικαίωμα διάρρηξης αποτελεί διαπλαστικό δικαίωμα⁵³ και όχι ενοχικό δικαίωμα που στρέφεται κατά του

⁴⁷ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, σελίδα 52.

⁴⁸ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 103.

⁴⁹ Παύλος Φίλιος, Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, Τόμος II, 7^η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2011, σελίδα 759.

⁵⁰ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, σελίδα 234.

⁵¹ Ο όρος «διάρρηξη» εντός του αστικού δικαίου χρησιμοποιείται και σε άλλες περιπτώσεις για να δηλώσει την ανατροπή των συνεπειών μιας δικαιοπραξίας, όπως για παράδειγμα με τη διάταξη του άρθρου 872 ΑΚ, χωρίς η ανατροπή αυτή να 'χει πάντα το ίδιο περιεχόμενο. Βλ. Στέφανο Μαθθία, σελίδες 1273 και 1453.

⁵² Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 104.

⁵³ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, σελίδα 232, Παναγιώτης Ζέπος, Τα Διαπλαστικά Δικαιώματα εις τον Αστικό Κώδικα, ΑΙΔ, 1946, σελίδα 125, Παναγιώτης Ζέπος, Ενοχικών Δίκαιον: Γενικό Ενοχικό, Τόμος III, Αθήνα 1947, σελίδα 792, Παύλος Κορδογιαννόπουλος, Η Διάρρηξις των προς Βλάβη των Δανειστών Απαλλοτριωτικών Πράξεων του Οφειλέτου κατά τον Κώδικα, ΑΙΔ 1947-1950, σελίδα 88, Κωνσταντίνος Καυκάς και Δημήτριος Καυκάς, Ενοχικών Δίκαιον: Κατ' άρθρο ερμηνεία, Ειδικό Μέρος, άρθρα 939-949, Εκδόσεις Π. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σελίδα 940, Ευστάθιος Μπανάκας σε ΑΚ Γεωργιάδης – Σταθόπουλος, άρθρο 939, αριθμός 42, Στέφανος Μαθθίας, σελίδα 1.278, Ιωάννης Δελιγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 390, Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 735, Δέσποινα Κλαβανίδου, σελίδα 1.469, Παύλος Φίλιος, Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, Τόμος II, σελίδα 516, Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, αριθμός 6, Αντώνης Παπαδημητρόπουλος σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, άρθρα 939-946, αριθμός 2, ΑΠ 552/2011 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΑΠ 1174/2007 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΕφΑθ 5109/1999, ΕλλΔνη, 2000, σελίδα 1.411, ΕφΑθ 940/199, ΕλλΔνη, 1999, σελίδα 1.159.

οφειλέτη ή του τρίτου επί τω σκοπώ της τήρησης από τους τελευταίους ορισμένης συμπεριφοράς. Παράλληλα με τη γέννηση του δικαιώματος της διάρρηξης, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις της νομοτυπικής μορφής του θεσμού αυτού, γεννιέται και η έννομη σχέση της διάρρηξης, δηλαδή η έννομη σχέση που έχει ως πυρήνα το δικαίωμα διάρρηξης. Τέλος, το δικαίωμα της διάρρηξης δεν είναι αυθύπαρκτο αλλά παρεπόμενο ορισμένης αξίωσης και, υπό τη σκέψη αυτή, συγκαταλέγεται αναγκαία στην κατηγορία των μη αυτοτελών διαπλαστικών δικαιωμάτων,⁵⁴ δηλαδή εντός της κατηγορίας εκείνων των δικαιωμάτων που συνδέονται αναγκαία με ορισμένη έννομη σχέση (κύρια έννομη σχέση), εκτός της οποίας δεν μπορεί να εννοηθεί η ύπαρξη του διαπλαστικού δικαιώματος.

Εν συνεχεία, το ερώτημα που δημιουργείται είναι το εξής: εφόσον το δικαίωμα της διάρρηξης είναι διαπλαστικό, τότε τούτο ανήκει στα διαπλαστικά δικαιώματα που ασκούνται δια της δικαστικής οδού ή μπορεί να ασκηθεί και δια εξώδικης δήλωσης βούλησης;

Από τη γραμματική ερμηνεία των σχετικών διατάξεων των άρθρων 939, 944, 945 ΑΚ και 936 παρ. 3, 953 παρ. 2 περ. γ' και 992 παρ. 1 εδ. β' ΚΠολΔ συνάγεται ότι ο δανειστής δικαιούται να ζητήσει τη διάρρηξη της απαλλοτριωτικής πράξης και τα αποτελέσματά της διάρρηξης επέρχονται μόνο υπέρ των δανειστών που πέτυχαν την πρόκληση της διάρρηξης. Συνεπώς, η εξουσία του βλαπτόμενου δανειστή είναι η δυνατότητα να αιτηθεί ενώπιον των αρμόδιων πολιτικών δικαστηρίων την απαγγελία της διάρρηξης της πράξης και όχι η πρόκληση της διάρρηξης με απλή δήλωση βούλησης. Υπό το πρίσμα των προρρηθέντων, το δικαίωμα της διάρρηξης ανήκει στην κατηγορία των δικαστικώς ασκούμενων διαπλαστικών δικαιωμάτων⁵⁵, δηλαδή η επιθυμητή διάρρηξη θα επέλθει μόνο αφού ευδοκιμήσει η διαπλαστική αγωγή.

Ο Αστικός Νομοθέτης επέλεξε την ως άνω αναφερόμενη νομική φύση του δικαιώματος της διάρρηξης καθότι η μεταγενέστερη παρέμβαση σε ορισμένη δικαιοπραξία στη βάση στοιχείων υποκειμενικών, όπως είναι ο δόλος του οφειλέτη και η γνώση του τρίτου, καθιστά, κατά την άποψη του Νομοθέτη (και ορθώς για τον γράφοντα) αναγκαία τη δικαστική συνδρομή προκειμένου να πιστοποιήσει τις προϋποθέσεις, τόσο αντικειμενικές όσο και, κυρίως, υποκειμενικές, της νομοτυπικής μορφής του θεσμού αυτού.⁵⁶ Δια μέσου της δικαστικής συνδρομής θα βεβαιωθεί αυθεντικά η συνδρομή των προϋποθέσεων γέννησης του διαπλαστικού δικαιώματος διάρρηξης.

---

⁵⁴ Δημήτριος Παπαστερίου, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2009, αρ. 43, Απόστολος Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, αριθμός 43, Ιωάννης Σπυριδάκης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Τόμος Ι, αριθμός 64.3.2.

⁵⁵ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, σελίδα 248, Παύλος Φίλιος, σελίδα 532, Στέφανος Ματθίας, σελίδα 1.278, Δέσποινα Κλαβανίδου, σελίδα 1.469, Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 735, Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, αριθμός 28, Αντώνης Παπαδημητρόπουλος σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, άρθρα 939-946, αριθμός 2, ΕφΠατρ 1.107/2004, ΑχΝομ, 2005, σελίδα 126

⁵⁶ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, σελίδα 251.

Τέλος, τίθεται και το ζήτημα της συστηματικής κατάταξης του θεσμού της διάρρηξης και, ειδικότερα, εάν και κατά πόσο ο θεσμός αυτός εμπεριέχεται εντός του ουσιαστικού ή του δικονομικού δικαίου. Το ερώτημα αυτό εμπεριέχει μια δυσκολία καθότι, αφενός, ο θεσμός της καταδολίευσης δανειστών ρυθμίζεται τόσο από το ουσιαστικό δίκαιο (ΑΚ) όσο και από το δικονομικό δίκαιο (ΚΠολΔ) και, αφετέρου, από την ιδιαιτερότητα του σκοπού του θεσμού.

Κατά την κρίση του γράφοντος, η απάντηση στο παραπάνω ερώτημα μπορεί να δοθεί δια της εξέτασης της νομικής φύσης του δικαιώματος της διάρρηξης, το οποίο (δικαίωμα) αποτελεί τον πυρήνα της έννομης σχέσης της διάρρηξης. Ειδικότερα, μέσω της πλήρωσης της νομοτυπικής μορφής των διατάξεων 939 και επόμενα του ΑΚ, ουσιαστικά γεννιέται το δικαίωμα της διάρρηξης, το οποίο δίδει τη δυνατότητα στον βλαπτόμενο δανειστή να υπεισέλθει σε αλλότρια έννομη σχέση του ουσιαστικού δικαίου. Με άλλα λόγια, ο φορέας του δικαιώματος, ήτοι ο βλαπτόμενος δανειστής, έχει τη δυνατότητα (εξουσία) μονομερώς, εφόσον πληρωθούν οι προϋποθέσεις της νομοτυπικής μορφής του θεσμού της καταδολίευσης δανειστών, να αλλοιώσει τις έννομες συνέπειες του ουσιαστικού αλλότριου δικαιώματος. Εφόσον το αντικείμενο του δικαιώματος είναι μια ουσιαστική έννομη σχέση, τότε δεν μπορεί παρά να είναι και το ίδιο δικαίωμα ουσιαστικού δικαίου.⁵⁷

Γ.1. Υποκείμενα της Έννομης Σχέσης της Διάρρηξης:

Εξετάζοντας τη νομική φύση του δικαιώματος της διάρρηξης και της ευρύτερης έννομης σχέσης της, δέον να εξεταστεί και ο προσδιορισμός των υποκειμένων της. Το ζήτημα αυτό, πέραν από θεωρητική σημασία, έχει και πρακτική καθότι με τον προσδιορισμό των υποκειμένων της έννομης σχέσης ορίζεται και η παθητική νομιμοποίηση εκείνων των προσώπων που συμμετέχουν στη δίκη.

Κατά την κρατούσα στη θεωρία άποψη, τα υποκείμενα της έννομης σχέσης της διάρρηξης είναι ο δανειστής και ο τρίτος.⁵⁸ Η αιτιολογική βάση της άποψης αυτής είναι ότι οι συνέπειες της διάρρηξης επέρχονται μόνο στον τρίτο, ο οποίος θα στερηθεί το αποκτηθέν περιουσιακό του στοιχείο, το οποίο είχε αποκτήσει από τον οφειλέτη. Έτι περαιτέρω, από δικονομική σκοπιά υποστηρίζεται ότι ο οφειλέτης δεν νομιμοποιείται παθητικά για τη δίκη επί της αγωγής διάρρηξης αλλά μόνο να παρέμβει πρόσθετα ή να προσεπικληθεί.⁵⁹

---

⁵⁷ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, σελίδα 143, Παναγιώτης Ζέπος, Ενοχικών Δίκαιον: Γενικό Ενοχικό, Τόμος III, σελίδα 782, Δέσποινα Κλαβανίδου, σελίδα 1.463.

⁵⁸ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, σελίδα 163, Παναγιώτης Καργάδος σε ΕρμΑΚ, άρθρο 944, Εκδόσεις Π. Σάκκουλα, Αθήνα, 1983, αριθμός 1, Ιωάννης Δεληγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 390, Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 736, Παύλος Φίλιος, σελίδα 519, Στέφανος Ματθίας, σελίδα 1.278, Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, αριθμός 39, Αντώνης Παπαδημητρόπουλος σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, άρθρα 939-946, αριθμός 9.

⁵⁹ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, σελίδα 347, Παύλος Φίλιος, Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, Τόμος II, σελίδα 520, Παναγιώτης Καργάδος σε ΕρμΑΚ, άρθρο 944, αριθμός 12, Ιωάννης Δεληγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 390, Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 737.

Εν αντιθέσει, κατά την κρατούσα στη νομολογία άποψη, υποστηρίζεται ότι παθητική νομιμοποίηση έχει τόσο ο οφειλέτης όσο και ο τρίτος. Η νομολογία επικεντρώνεται στην εξέταση της δικονομικής σκοπιάς της έννομης σχέσης των υποκειμένων και όχι στη σκοπιά του ουσιαστικού δικαίου. Εκ του γεγονότος ότι υφίσταται παθητική νομιμοποίηση εντός της δίκης της διάρρηξης συνάγεται, κατά την κρατούσα στη νομολογία άποψη, ότι οι συμμετέχοντες στη δίκη αποτελούν και υποκείμενα της έννομης σχέσης.⁶⁰

Η προκρινόμενη λύση στο παραπάνω νομικό ζήτημα πρέπει να ανευρεθεί εντός της έννομης σχέσης της διάρρηξης. Ειδικότερα, το αντικείμενο του δικαιώματος της διάρρηξης είναι μια καταδολιευτική απαλλοτριωτική πράξη. Έτι περαιτέρω, το δικαίωμα της διάρρηξης, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, είναι διαπλαστικό δικαίωμα, ήτοι ο φορέας του δικαιώματος αυτού κατευθύνεται άμεσα προς ορισμένη έννομη σχέση, η οποία αλλοιώνεται ως έννομη συνέπεια της διάρρηξης. Εκ της διαπλαστικής εξουσίας του δανειστή δεσμεύονται οι συμμετέχοντες της υπό διάρρηξη έννομης σχέσης, ήτοι ο οφειλέτης και ο τρίτος (η έννομη σχέση τους θα υποστεί αλλοίωση παρά τη θέλησή τους). Ως εκ τούτου, εφόσον καταλαμβάνονται και οι δύο από την εξουσία διάπλασης του βλαπτόμενου δανειστή πρέπει να κριθούν ως μέρη της έννομης σχέσης.⁶¹ Έτσι, η έννομη σχέση της διάρρηξης είναι και πρέπει να θεωρηθεί ως τριμερής με φορείς: α) το δανειστή, β) τον οφειλέτη και γ) τον τρίτο.

Δ. Η Ιστορική Εξέλιξη του Θεσμού της Διάρρηξης:

Όπως εν γένει συμβαίνει με το Αστικό Δίκαιο, ιστορικά, η συστηματική επεξεργασία του θεσμού της καταδολίευσης δανειστών λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο του ρωμαϊκού δικαίου, όπως είχε αποκρυσταλλωθεί στην Ιουστινιάνειο νομοθεσία (D 42.8 και C.7.75).⁶² Εξάλλου, οι περισσότερες ρυθμίσεις της καταδολίευσης δανειστών σε διάφορες σύγχρονες έννομες τάξεις είναι βασισμένες, πάνω κάτω, στις αντίστοιχες ρυθμίσεις του ρωμαϊκού δικαίου. Ειδικότερα, η ανάγκη θέσπισης κανόνων δικαίου, εντός του ρωμαϊκού δικαίου, για την προστασία των δανειστών έναντι καταδολιευτικών απαλλοτριώσεων του οφειλέτη ανέκυψε κυρίως μετά τη Lex Poetelia (έτη 326 ή 313 π.χ.), η οποία κατήγγησε το θεσμό του nexum, δηλαδή την υποδούλωση του οφειλέτη σε περίπτωση αδυναμίας αποπληρωμής του δανείου.⁶³ Το παλαιότερο σύστημα αντικαταστάθηκε με το σύστημα της εκτέλεσης επί των περιουσιακών στοιχείων του οφειλέτη. Εντούτοις, η αποκατάσταση της βλάβης του δανειστή επεκτεινόταν και στους λοιπούς δανειστές του οφειλέτη, καθότι η εκτελεστική διαδικασία ήταν συλλογική, κατά παρόμοιο τρόπο με το

⁶⁰ Ευρυπίδης Ρίζος, σελίδες 113 – 114.

⁶¹ Ευρυπίδης Ρίζος, σελίδα 115.

⁶² Απόστολος Γεωργιάδης και Μιχαήλ Σταθόπουλος, Αστικός Κώδικς: Κατ' άρθρο Ερμηνεία, Τόμος IV, Π.Ν. Σάκκουλας, 2006, σελίδα 847.

⁶³ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, σελίδα 34.

θεσμό της πτωχευτικής ανάκλησης.⁶⁴ Ο οφειλέτης, μετά την έκδοση απόφασης, είχε τριάντα (30) ημέρες προθεσμία για να εξοφλήσει το χρέος του, διαφορετικά ο δανειστής του οφειλέτη είχε το δικαίωμα, δια σχετικής αίτησης, να ζητήσει την περιέλευση της περιουσίας του οφειλέτη στους δανειστές του.

Εν συνεχεία, προέκυψε η ανάγκη προστασίας των δανειστών από κακόβουλες απαλλοτριώσεις του οφειλέτη, οι οποίες (απαλλοτριώσεις) είχαν ως συνέπεια τη μείωση του ενεργητικού της περιουσίας του οφειλέτη και τον περιορισμό ή, ακόμα, και τη ματαίωση της ικανοποίησης των δανειστών.⁶⁵ Στις αρχές του 2^{ου} αιώνα π.χ. θεσπίστηκαν, στο Ρωμαϊκό Δίκαιο, οι πρώτες ρυθμίσεις για την καταδολίευση δανειστών. Οι προϋποθέσεις προστασίας ήταν, πάνω κάτω, ίδιες μ' αυτές που προβλέπει σήμερα και ο Αστικός Κώδικας, δηλαδή πέρα από τη βλάβη του δανειστή προκληθείσα από την απαλλοτριωτική πράξη του οφειλέτη, απαιτούνταν και δόλος του οφειλέτη και γνώση του τρίτου σχετικά με το δόλο του οφειλέτη ή με απαλλοτρίωση από χαριστική αιτία.⁶⁶ Τα αποτελέσματα διέφεραν ανάλογα με το είδος του ασκούμενου ένδικου βοηθήματος με σκοπό την αποκατάσταση της βλάβης του δανειστή από την απαλλοτριωτική πράξη του οφειλέτη. Όφελος από την αποκατάσταση της βλάβης αντλούσε το σύνολο των δανειστών, καθότι η εκτελεστική διαδικασία ήταν συλλογική.⁶⁷ Εντέλει, κατά το Ιουστινιάνειο Δίκαιο, τα επιμέρους ένδικα βοηθήματα συγχωνεύτηκαν σε μια αγωγή, ήτοι την επονομαζόμενη «παυλιανή αγωγή» (στη λατινική «actio pauliana»)⁶⁸

Έτι περαιτέρω, από το 19^ο αιώνα παρατηρείται το φαινόμενο των κωδικοποιήσεων στις σημαντικότερες ευρωπαϊκές έννομες τάξεις. Κατά το Ρωμαϊκό Δίκαιο, η παυλιανή αγωγή αποτελούσε ένδικο βοήθημα από το οποίο επωφελούνταν όλοι δανειστές του οφειλέτη, ήτοι συλλογικά και συνολικά. Αντιστοιχούσε, κατά μια έννοια, στη σημερινή έννοια της πτωχευτικής ανάκλησης. Ωστόσο, κατά τον 19^ο αιώνα, παρατηρείται, στο Γαλλικό χώρο, η διάσπαση της παυλιανής αγωγής. Ειδικότερα, διαμορφώθηκε ένας νεότερος τύπος παυλιανής αγωγής που σκοπό είχε την ατομική άσκηση του δικαιώματος αυτού από τον εκάστοτε δανειστή με απώτερο στόχο την ατομική ικανοποίηση του δανειστή.⁶⁹ Έτσι, κατά την ιστορική εξέλιξη της παυλιανής αγωγής, προκύπτουν δύο είδη, η παυλιανή αγωγή που αποσκοπεί στην αποκατάσταση της δυνατότητας της ατομικής εκτέλεσης (γνωστή και ως δικαίωμα ή αγωγή διάρρηξης) και η παυλιανή αγωγή που αποσκοπεί στην αποκατάσταση της δυνατότητας συλλογικής εκτέλεσης (γνωστή ως πτωχευτική ανάκληση).

⁶⁴ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, σελίδα 34.

⁶⁵ Ευρυπίδης Ρίζος, σελίδα 13.

⁶⁶ Παύλος Καλλιγιάς, Σύστημα Ρωμαϊκού Δικαίου, Τόμος III, Τύποις Ανδρέου Κορομηλά, Αθήνα, 1873, παρ. 631.

⁶⁷ Ευρυπίδης Ρίζος, σελίδα 15

⁶⁸ Αντώνης Μομφερράτος, Παυλιανή Αγωγή, Τυπογραφία των Αθηνών, Αθήνα, 1911, σελίδα 8.

⁶⁹ Ευρυπίδης Ρίζος, σελίδα 17.

Στην ημεδαπή έννομη τάξη, η ρύθμιση του θεσμού της διάρρηξης γινόταν με βάση τις κωδικοποιήσεις του βυζαντινορωμαϊκού δικαίου μέχρι και την εισαγωγή του Αστικού Κώδικα.⁷⁰ Οι διατάξεις των άρθρων 939 και επ. ΑΚ καταστρώθηκαν στον ΑΚ με βάση τα πρότυπα της γαλλικής και ιταλικής έννομης τάξης, σ' αντίθεση με την γενική γραμμή του λοιπού ενοχικού δικαίου που βασίστηκε στο γερμανικό δίκαιο.⁷¹ Από την εισαγωγή του ΑΚ μέχρι και το 1995, ο θεσμός αυτός ρυθμιζόταν αποκλειστικά από τις διατάξεις των άρθρων 939 - 946 του ΑΚ και, εν συνεχεία, μετά την εισαγωγή του άρθρου 4 του Νόμου 2298/1995, εισήχθησαν κάποιες διατάξεις που σχετίζονταν με τις έννομες συνέπειες και όχι με τις προϋποθέσεις του θεσμού. Οι τροποποιήσεις αυτές δεν εντάχθηκαν στον Αστικό Κώδικα ώστε να αποτελέσουν ένα ενιαίο σύνολο διατάξεων αλλά εισήχθησαν εντός του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

Ε. Συγγενείς Θεσμοί:

Για την καλύτερη εξέταση και κατανόηση της νομοτυπικής μορφής του δικαιώματος της διάρρηξης, θα πρέπει τούτη (η νομοτυπική μορφή) να συσχετιστεί, να εξεταστεί και να συγκριθεί ως τμήμα ευρύτερων συστηματοποιήσεων εντός των οποίων εντάσσεται τελολογικά και αξιολογικά ο θεσμός της καταδολίευσης των δανειστών και, ειδικότερα, το δικαίωμα της διάρρηξης. Στο παρόν υποκεφάλαιο, επιχειρείται η εξέταση υποσυστημάτων εντός των οποίων μπορούν να συγκριθούν οι διατάξεις των άρθρων 939 επ. του ΑΚ με απώτερο σκοπό να αναδειχθεί καλύτερα η τελολογία και η θέση του θεσμού αυτού στο γενικό σύστημα της έννομης τάξης του Ιδιωτικού Δικαίου. Αυτή η συγκριτική εξέταση υποβοηθά, έτι περαιτέρω, και την κατανόηση των προϋποθέσεων διάρρηξης, ήτοι των δύο υποκειμενικών προϋποθέσεων που εξετάζονται στην παρούσα μεταπτυχιακή μελέτη.

Η συστηματική συγκριτική προσέγγιση του θεσμού της διάρρηξης μπορεί να γίνει δια μέσου της εξέτασης δύο υποσυστημάτων. Από τη μια μεριά, μπορούν να εξεταστούν θεσμοί οι οποίοι, ως κύριο σκοπό, έχουν την προστασία των δανειστών από την αφερεγγυότητα του οφειλέτη. Με άλλα λόγια, ο θεσμός της διάρρηξης συσχετίζεται, συγκρίνεται και αναλύεται με θεσμούς που εμφανίζουν μια κοινότητα σκοπού, όπως η διάταξη του άρθρου 479ΑΚ και η πτωχευτική ανάκληση του άρθρου 41 του Πτωχευτικού Κώδικα (ΠτΧ). Από την άλλη μεριά, ο θεσμός της διάρρηξης μπορεί να συσχετιστεί με θεσμούς οι οποίοι αποδίδουν μια αξιολογική συγγένεια με την καταδολίευση των δανειστών, όπως οι θεσμοί της αδικοπραξίας και του αδικαιολόγητου πλουτισμού.

Ε.1. Ο Θεσμός της Διάρρηξης και Τελολογικά Όμοιοι Θεσμοί:

Ε.1.1. Μεταβίβαση Περιουσίας ή Επιχείρησης (άρθρο 479 ΑΚ) και Αγωγή Διάρρηξης:

⁷⁰ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, σελίδα 40.

⁷¹ Απόστολος Γεωργιάδης και Μιχαήλ Σταθόπουλος, σελίδα 847.

Η πρώτη ρύθμιση, η οποία θα εξεταστεί σε συστηματική αντιστοιχία με τις διατάξεις 939 επ. ΑΚ, είναι αυτή της ΑΚ 479. Κατά τη διάταξη του άρθρου 479 παρ. 1 ΑΚ: «αν με σύμβαση μεταβιβάστηκε περιουσία ή επιχείρηση, αυτός που αποκτά ευθύνεται απέναντι στο δανειστή έως την αξία των μεταβιβαζόμενων στοιχείων για τα χρέη που ανήκουν στην περιουσία ή στην επιχείρηση. Η ευθύνη αυτού που μεταβιβάζει εξακολουθεί να υπάρχει». Σκοπός της ρύθμισης αυτής είναι η προστασία των ενοχικών αξιώσεων, η ικανοποίηση των οποίων κινδυνεύει να ματαιωθεί λόγω της απώλειας του ενεργητικού της περιουσίας του οφειλέτη.⁷²

Οι ομοιότητες μεταξύ της ΑΚ 479 και των 939 επ. είναι οι εξής: και στις δύο περιπτώσεις, η έννομη τάξη αποσκοπεί στην παροχή προστασίας, κυρίως κατασταλτικής φύσεως, στους δανειστές. Η προστασία εκδηλώνεται με την αποκατάσταση της δυνατότητας των δανειστών να ικανοποιηθούν με επίσπευση αναγκαστικής εκτέλεσης στα απαλλοτριωθέντα.⁷³

Εν αντιθέσει, υφίστανται και διαφορές μεταξύ των θεσμών τόσο ως προς τις προϋποθέσεις όσο και ως προς τις έννομες συνέπειες. Ειδικότερα, το γράμμα της διάταξης του άρθρου 479 ΑΚ απέχει από κάθε αξιολόγηση γνώσης ή βούλησης τόσο του μεταβιβάζοντος οφειλέτη όσο και του αποκτώντος τρίτου, δηλαδή δεν υφίστανται οι υποκειμενικές προϋποθέσεις, όπως ορίζονται στο θεσμό της καταδολίευσης δανειστών. Από τη διατύπωση της διάταξης του άρθρου 479 ΑΚ προκύπτει ότι μοναδικό στοιχείο της νομοτυπικής μορφής της είναι το αντικειμενικό γεγονός της μεταβίβασης της περιουσίας του οφειλέτη, το οποίο, βέβαια, υπονοεί βλάβη του δανειστή λόγω της απώλειας του συνόλου της υπέγγυας περιουσίας του οφειλέτη του.⁷⁴

Πέραν της διαφοράς ως προς τις υποκειμενικές προϋποθέσεις, υπάρχουν διαφορές και ως προς τις αντικειμενικές προϋποθέσεις εφαρμογής καθεμιάς διάταξης. Η ΑΚ 479 απαιτεί μεταβίβαση του συνόλου της περιουσίας ή έστω του σημαντικότερου μέρους αυτής.⁷⁵ Γενικώς, για την εφαρμογή της ΑΚ 479 ενδιαφέρει η ποσοτική σχέση ανάμεσα στα μεταβιβαζόμενα περιουσιακά στοιχεία και το σύνολο του ενεργητικού του μεταβιβάζοντος, ενώ η ΑΚ 939 αρκείται στη μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων, χωρίς να απαιτεί να αποτελούν το σύνολο της περιουσίας του οφειλέτη ή να τελούν σε κάποια ορισμένη ποσοστιαία αναλογία προς το σύνολο της περιουσίας αυτής.

Έτι περαιτέρω, πέραν των αντικειμενικών και υποκειμενικών προϋποθέσεων των νομοτυπικών μορφών των ως άνω θεσμών, υφίστανται βασικές διαφορές και ως προς τις έννομες

---

⁷² Γεώργιος Αρχανιωτάκης, Μεταβίβαση Περιουσίας ή Επιχείρησης: Ένταξη της ΑΚ 479 στο Σύστημα Προστασίας των Δανειστών από την Αφερεγγυότητα του Οφειλέτη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1997, σελίδα 109, ΕφΘες 922/2006, ΕΕμπΔ, 2006, σελίδα 569, ΜΠρΚαρδ 152/1990, ΑρχΝ, 1991, σελίδα 45.

⁷³ Γεώργιος Μιχαηλίδης – Νουάρος, σε ΕρμΑΚ, άρθρα 471-479, Αθήνα, 1954, σελίδα 479, Απόστολος Γεωργιάδης, αριθμός 51, ΑΠ 759/1987, ΕΕΝ, 1998, σελίδα 302, ΑΠ 275/1975, ΕλλΔνη, 1976, σελίδα 212. ΕφΑθ 5926/1978, ΝοΒ, 1980, σελίδα 1.159.

⁷⁴ Γεώργιος Αρχανιωτάκης, σελίδα 104.

⁷⁵ Η ΑΚ 479 εφαρμόζεται και όταν η υπολειπόμενη περιουσία είναι ασήμαντη, βλ. Γεώργιος Αρχανιωτάκης, σελίδα 200.

συνέπειες.⁷⁶ Η πλήρωση της νομοτυπικής μορφής της ΑΚ 479 παρ. 1 εδ. α' έχει ως έννομη συνέπεια την ex lege σωρευτική αναδοχή των χρεών του οφειλέτη και την ίδρυση παθητικής εις ολόκληρο ενοχής του μεταβιβάζοντος και του αποκτώντος έναντι των δανειστών του πρώτου, ήτοι μεταβιβάζοντος. Ενώ, στην καταδολίευση των δανειστών και στην αγωγή διάρρηξης, το έννομο αποτέλεσμα είναι η διατήρηση της υπεγγυότητας των περιουσιακών στοιχείων του οφειλέτη μέσω της αναίρεσης των έννομων συνεπειών της απαλλοτρίωσης. Επιπρόσθετα, υφίσταται διαφοροποίηση σε σχέση και με την έκταση της ευθύνης του τρίτου, καθώς κατά την ΑΚ 943 παρ. 2 ο καλόπιστος τρίτος που αποκτά από χαριστική αιτία έχει περιορισμένη ευθύνη κατά την ΑΚ 904 επ., ενώ ο αντίστοιχος περιορισμός δεν απαντάται στην ΑΚ 479.⁷⁷

E.1.2. Πτωχευτική Ανάκληση και Αγωγή Διάρρηξης:

Ο δεύτερος θεσμός, ο οποίος εμφανίζει ιδιαίτερη εγγύτητα τόσο ιστορική όσο και λειτουργική και τελολογική, σε σχέση με την αγωγή διάρρηξης, είναι ο θεσμός της πτωχευτικής ανάκλησης. Ειδικότερα, με τον όρο «πτωχευτική ανάκληση» νοείται το ένδικο βοήθημα που χορηγείται στο σύνδικο της πτώχευσης, ο οποίος ενεργεί για λογαριασμό των πτωχευτικών πιστωτών, προς το σκοπό της αποκατάστασης της βλάβης που έχουν υποστεί οι τελευταίοι από πράξεις του πτωχού.⁷⁸ Οι πράξεις αυτές θα πρέπει, κατά κανόνα, να έχουν λάβει χώρα κατά τη διάρκεια της λεγόμενης «ύποπτης περιόδου» (ΠτΚ 41), δηλαδή στο χρονικό διάστημα από την ορισθείσα ημέρα παύσης των πληρωμών έως και την κήρυξη της πτώχευσης.

Ο σκοπός της πτωχευτικής ανάκλησης είναι σχεδόν ίδιος με αυτόν της αγωγής διάρρηξης.⁷⁹ Από τη μια μεριά, στην αγωγή διάρρηξης προστατεύεται η δυνατότητα ατομικής εκτέλεσης του δανειστή έναντι του οφειλέτη, ενώ από την άλλη πλευρά, στην πτωχευτική ανάκληση, προστατεύεται η δυνατότητα συλλογικής εκτέλεσης όλων των δανειστών έναντι του οφειλέτη – πτωχού. Μάλιστα, κατά την ιστορική ερμηνεία, οι δύο θεσμοί έχουν κοινή ιστορική καταγωγή καθώς η *actio pauliana* υπήρξε κοινός πρόγονός τους.

Εντούτοις, υφίστανται και διαφορές μεταξύ των δύο ως άνω θεσμών. Επί πτωχευτικής ανάκλησης, το βασικό αξιολογικό κριτήριο είναι η αρχή της ίσης μεταχείρισης των πτωχευτικών πιστωτών και της σύμμετρης ικανοποίησής τους.⁸⁰ Ειδικότερα, οι πιστωτές του πτωχού είναι ίσοι μεταξύ τους, υπό την έννοια ότι θα πρέπει να έχουν ίσες δυνατότητες ικανοποίησεως. Ο πτωχός,

⁷⁶ Γεώργιος Αρχανιωτάκης, σελίδα 104

⁷⁷ Γεώργιος Αρχανιωτάκης, σελίδα 130.

⁷⁸ Γεώργιος Σωτηρόπουλος, σελίδα 175.

⁷⁹ Γεώργιος Σωτηρόπουλος, σελίδα 99, Παναγιώτης Καργάδος, σε ΕρμΑΚ, αριθμός 102 και επ., Ιωάννης Δεληγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 715, Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, αριθμός 12, Στέφανος Ματθίας, σελίδα 1.273.

⁸⁰ Γεώργιος Σωτηρόπουλος, Ο Νέος Πτωχευτικός Κώδικας: από την πτώχευση στην εξυγίανση του ελληνικού πτωχευτικού δικαίου, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, 2008, σελίδα 295, Λάμπρος Κοτσίρης, Πτωχευτικό Δίκαιο, 8^η έκδοση, Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2011, κεφ. 281, αρ. 17, Σπύρος Ψυχομάνης, Πτωχευτικό Δίκαιο, 4^η έκδοση, Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2011, σελίδα 1207.

κυρίως από την ύποπτη περίοδο και μετά θα πρέπει να μεριμνά για τη διασφάλιση της ίσης μεταχείρισης των πιστωτών του. Ενώ, σε σχέση με την αγωγή διάρρηξης, βασικό δικαιοϊκό παράγγελο που τείνει στην προστασία των βλαπτόμενων δανειστών είναι όχι η ισότητα των πιστωτών αλλά η αρχή της απαγόρευσης κατάχρησης δικαιώματος,⁸¹ δηλαδή στην καταχρηστική συμπεριφορά του οφειλέτη, η οποία (καταχρηστική συμπεριφορά) του οφειλέτη έγκειται στην ύπαρξη πρόθεσης βλάβης του δανειστή. Η βάση της πτωχευτικής ανάκλησης στηρίζεται στο αντικειμενικό γεγονός της παύσης των πληρωμών του πτωχού, ενώ, συγκριτικά, στην καταδολίευση των δανειστών, η βάση της παυλιανής αγωγής στηρίζεται στο υποκειμενικό στοιχείο του δόλου, ήτοι της πρόθεσης του οφειλέτη να προξενήσει βλάβη στον ή στους δανειστές του.

E.2. Ο Θεσμός της Διάρρηξης και Αξιολογικά Συγγενείς Θεσμοί:

Ο θεσμός της διάρρηξης μπορεί να συγκριθεί, ενδοσυστηματικά, με θεσμούς οι οποίοι, αν και δεν προορίζονται να παρέχουν προστασία σε αξιώσεις που βλάπτονται, προσφέρουν αξιολογική συγγένεια με το θεσμό της διάρρηξης. Κατά τη θεωρία έχει εκφραστεί η άποψη, η οποία υποστηρίζει ότι το δικαίωμα στη διάρρηξη μιας καταδολιευτικής και απαλλοτριωτικής δικαιοπραξίας μπορεί να κατηγοριοποιηθεί και να συσχετιστεί με τους θεσμούς της αδικοπραξίας και του αδικαιολόγητου πλουτισμού.⁸²

Ειδικότερα, κατά την άποψη αυτή, υποστηρίζεται ότι η νομοτυπική μορφή της αδικοπραξίας ή του αδικαιολόγητου πλουτισμού φέρνει ομοιότητες με τη νομοτυπική μορφή της καταδολίευσης δανειστών και της αγωγής διάρρηξης. Μάλιστα, από μια συστηματική ερμηνεία, η εγγύτητα των θεσμών αυτών, ήτοι αδικαιολόγητου πλουτισμού, αδικοπραξίας και αγωγής διάρρηξης, συσχετίζεται και από το «εξωτερικό σύστημα».⁸³ Οι τρεις προρρηθέντες θεσμοί ρυθμίζονται κατά σειρά στο τέλος του βιβλίου του ειδικού ενοχικού δικαίου του Αστικού Κώδικα. Αυτή η εξωτερική εγγύτητα, ενδεχομένως να καταδεικνύει και μια εσωτερική συγγένεια.⁸⁴

E.2.1. Αδικοπραξία και Αγωγή Διάρρηξης:

Ως προς τη σχέση μεταξύ καταδολίευσης δανειστών και αδικοπραξίας, μέρος της θεωρίας έχει υποστηρίξει τη θέση ότι η καταδολίευση δανειστών συνιστά μορφή αδικοπραξίας.⁸⁵ Έτερο μέρος της θεωρίας έχει υποστηρίξει ότι η καταδολίευση δανειστών αποτελεί μια ιδιόρρυθμη ή οιονεί αδικοπραξία.⁸⁶ Θεμέλιο των απόψεων αυτών είναι ότι ο δανειστής υφίσταται ζημία εξαιτίας

⁸¹ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 29.

⁸² Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 37.

⁸³ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 38.

⁸⁴ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 38.

⁸⁵ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 38, υποσημείωση 142.

⁸⁶ Κωνσταντίνος Αποστολίδης, Ενοχικόν Δίκαιον Αστικού Κώδικος, Ειδικό Μέρος, άρθρο 939, Αθήνα σελίδα 860, Παναγιώτης Ζέπος, Ενοχικόν Δίκαιον: Γενικό Ενοχικό, Τόμος III, Αθήνα 1947, σελίδα 779, Θεοχάρης Βασιλάκης, Ειδικόν Ενοχικόν Δίκαιον, Αθήνα, 1964 σελίδα 375, Ευστάθιος Μπανάκας σε Αστικό Κώδικα Γεωργιάδη και

της μη-ύπαρξης των αναγκαίων περιουσιακών στοιχείων του οφειλέτη προς ικανοποίηση της αξιώσεως του δανειστή. Η ζημία αυτή προκαλείται από υπαίτια συμπεριφορά του οφειλέτη, η οποία (υπαίτια συμπεριφορά) αντίκειται είτε στο νόμο είτε στα χρηστά ήθη. Προς τούτο, οι υποκειμενικές προϋποθέσεις της νομοτυπικής μορφής της καταδολίευσης των δανειστών, ήτοι δόλος του οφειλέτη και γνώση του τρίτου, αποτελούν τα στοιχεία εκείνα τα οποία καταδεικνύουν τον παράνομο ή/και ανήθικο χαρακτήρα της ζημιογόνου συμπεριφοράς. Υπό το πρίσμα αυτό, η καταδολίευση των δανειστών και, ειδικότερα, η αγωγή διάρρηξης συνιστά αποκατάσταση της προξηνηθείσας ζημίας του δανειστή.

Από τη μια πλευρά, η θεμελίωση της αδικοπρακτικής ευθύνης σκοπό έχει να επιρρίψει σε ορισμένο πρόσωπο τη ζημία που έχει προκληθεί αιτιωδώς από τον τελευταίο στον ζημιωθέντα, ανεξάρτητα της ύπαρξης ή όχι ενοχικής σχέσης. Από τη διάταξη 914 ΑΚ ορίζονται συγκεκριμένα κριτήρια και προϋποθέσεις για τη θεμελίωση της αδικοπρακτικής ευθύνης. Ένα εξ αυτών των κριτηρίων σχετίζεται με τον καταλογισμό της ευθύνης, ο οποίος (καταλογισμός) σχετίζεται, κατά κανόνα, με την υπαιτιότητα (ή με τη διακινδύνευση). Συνεπώς, στα πλαίσια της αδικοπρακτικής ευθύνης, μεταξύ άλλων, ο ζημιώσας θα πρέπει να έχει επιδείξει υπαίτια και παράνομη (ή αντίθετη στα χρηστά ήθη) συμπεριφορά προς τον ζημιωθέντα. Από την άλλη πλευρά, στα πλαίσια της καταδολίευσης των δανειστών, εκ πρώτης όψεως, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι δεν υπάρχει ζημία με την τεχνική έννοια του όρου.⁸⁷ Η βλάβη του δανειστή συνίσταται αδυναμία ή στη δυσχέρεια πραγματικής ικανοποίησης της αξίωσης που έχει και όχι στην απώλεια αυτής καθ' αυτής της αξίωσης. Επίσης, οι διατάξεις 939 επ. ΑΚ δεν προβλέπουν ως έννομο αποτέλεσμα τη γέννηση μιας ενοχής αποζημίωσης αλλά έναν ειδικό τρόπο *in natura* αποκατάστασης της ζημίας μέσω της ανατροπής των αποτελεσμάτων της καταδολιευτικής και απαλλοτριωτικής πράξης.

Έτι περαιτέρω, η κατανομή της ζημίας διαφέρει μεταξύ της αδικοπραξίας και της καταδολίευσης των δανειστών. Ειδικότερα, στο πλαίσιο της καταδολίευσης των δανειστών, το πρόσωπο που επιβαρύνεται να αποκαταστήσει τη ζημία του δανειστή είναι ο τρίτος, καθότι ο τελευταίος θα αναγκαστεί να απωλέσει περιουσιακό στοιχείο εξαιτίας της επίσπευσης εκτέλεσης από την πλευρά του δανειστή. Ο τρίτος είναι αυτός που θα υποστεί μείωση της περιουσίας του για να ικανοποιηθεί η αξίωση του δανειστή. Εντούτοις, ο τρίτος δεν μπορεί να χαρακτηριστεί από συμπεριφορά, η οποία πληροί τη νομοτυπική μορφή της αδικοπραξίας ή η οποία μπορεί να αξιολογηθεί με βάση τα κριτήρια καταλογισμού όπως ορίζονται στο πλαίσιο της αδικοπρακτικής ευθύνης. Μόνο η γνώση του τρίτου περί του δόλου του οφειλέτη και περί της ύπαρξης βλάβης

Σταθόπουλο, άρθρο 946, αριθμός 3, Ιωάννης Δεληγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 373, Λάμπρος Κιτσαράς, σελίδα 208, Γεώργιος Σωτηρόπουλος, σελίδα 68.

⁸⁷ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 41, υποσημείωση 155.

στο δανειστή δεν αρκεί για να κριθεί επιλήψιμη η συμπεριφορά του. Η συμπεριφορά του τρίτου είναι παθητική, ήτοι απλώς γνωρίζει το δόλο του οφειλέτη.

Τα παραπάνω γίνονται ακόμα περισσότερο σαφή στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η νομοτυπική μορφή του δικαιώματος διάρρηξης πληρούται χωρίς ο τρίτος να 'χει γνώση του δόλου του οφειλέτη, ήτοι στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η απαλλοτρίωση λαμβάνει χώρα δια χαριστικών δικαιοπραξιών. Ειδικότερα, ο τρίτος επιβαρύνεται με την αποκατάσταση της ζημίας του δανειστή, καθότι ο τρίτος χάνει περιουσιακό στοιχείο το οποίο απέκτησε χωρίς να 'χει ουδεμία γνώση και συμμετοχή στην καταδολιευτική απαλλοτρίωση του οφειλέτη. Έτσι, δεν υφίσταται κάποιο κριτήριο κατά το οποίο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως αδικοπρακτική η συμπεριφορά του τρίτου. Συνεπώς, εκ των ανωτέρω, η καταδολίευση των δανειστών δεν μπορεί να θεωρηθεί και ως αδικοπραξία καθότι το πρόσωπο το οποίο αποκαθιστά τη ζημία, ήτοι ο τρίτος, δεν έχει επιδείξει συμπεριφορά αδικοπρακτικώς αξιολογήσιμη.

Η διαφορά μεταξύ της καταδολίευσης των δανειστών και της αδικοπραξίας έγκειται: α) τόσο από την αυτοτελή ρύθμιση των θεσμών εντός του αστικού κώδικα και β) όσο από το γεγονός ότι, στην καταδολίευση των δανειστών, ορίζεται η *in natura* αποκατάσταση της βλάβης του δανειστή δια μέσου της ανατροπής των εννόμων συνεπειών του καταδολιευτικού, απαλλοτριωτικού και βλαπτικού γεγονότος.⁸⁸

Μεγάλο μέρος της θεωρίας έχει επικρίνει την άποψη, η οποία υποστηρίζει ότι η καταδολίευση των δανειστών συνιστά αδικοπραξία.⁸⁹ Προς επίρρωση της θεωρίας, και η κρατούσα άποψη στη νομολογία δεν δέχεται το συσχετισμό της καταδολίευσης δανειστών ως αδικοπραξία, βασιζόμενη (η νομολογία) στην αυτοτέλεια της ρύθμισης του θεσμού αυτού εντός του Αστικού Κώδικα.⁹⁰ Κατά την πάγια θέση της νομολογίας, ο δανειστής δεν δικαιούται και αποζημίωση, εκτός και εάν στοιχειοθετείται η νομοτυπική υπόσταση της διάταξης του άρθρου 397 του Ποινικού Κώδικα και, τότε, ο δανειστής μπορεί να αξιώσει αποζημίωση δυνάμει των διατάξεων της αδικοπραξίας. Έτσι, υπό το πρίσμα της πάγιας θέσης της νομολογίας, ο δανειστής, ο οποίος αιτείται τη διάρρηξη, δεν μπορεί να αξιώσει σωρευτικά και αποζημίωση δυνάμει των διατάξεων περί αδικοπραξίας, ακόμα και στην περίπτωση κατά την οποία η συμπεριφορά του οφειλέτη αποδοκιμάζεται από τη διάταξη 397 του Ποινικού Κώδικα.

E.2.2. Αδικαιολόγητος Πλουτισμός και Αγωγή Διάρρηξης:

⁸⁸ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 39, υποσημείωση 146.

⁸⁹ Κωνσταντίνος Καυκάς και Δημήτριος Καυκάς, σελίδα 956, Παύλος Φίλιος, Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, Τόμος II, σελίδα 216, Παναγιώτης Καργάδος σε ΕρμΑΚ, άρθρα 939 – 946, αριθμός 95, Αντώνης Παπαδημητρόπουλος σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, άρθρα 939 – 946, αριθμός 6.

⁹⁰ ΟΛΑΠ 12/2008 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΑΠ 1825/2009 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΑΠ 1849/2007 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΑΠ 84/2004 ΝοΒ, 2004, σελίδα 1387, ΕφΠειρ 1021/2005, ΔΕΕ, 2006, σελίδα 391, ΕφΛαρ 869/2005 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΕφΑθ 9585/1998, ΕλλΔνη, 1999, σελίδα 649.

Συγκριτικά μεταξύ του θεσμού του αδικαιολόγητου πλουτισμού και της αγωγής διάρρηξης διαφαίνεται ότι βασική ομοιότητα και κοινή συνισταμένη είναι το εξής: το δίκαιο κρίνει ως μη-ανεκτή μια περιουσιακή μετακίνηση για λόγους που πηγάζουν και σχετίζονται με την αιτία της μετακίνησης αυτής.⁹¹ Ειδικότερα, η αποδοκιμασία της περιουσιακής μετακίνησης έχει ως αποτέλεσμα, ουσιαστικά ως κοινό παρονομαστή των ως άνω θεσμών, την ανατροπή της περιουσιακής μετακίνησης και, εντέλει, τη μη-διατήρηση του ληφθέντος περιουσιακού στοιχείου από το λήπτη. Στην καταδολίευση δανειστών, ο τρίτος δεν μπορεί να διατηρήσει το απαλλοτριωθέν περιουσιακό στοιχείο επειδή η απόκτηση του περιουσιακού στοιχείου αντίκειται στις επιταγές της έννομης τάξης.

Από την άλλη πλευρά, όμως, υπάρχουν και διαφορές μεταξύ του αδικαιολόγητου πλουτισμού και της αγωγής διάρρηξης. Πιο ειδικά, οι υποκειμενικές προϋποθέσεις, ήτοι ο δόλος του οφειλέτη και η γνώση του τρίτου, που πρέπει να υφίστανται για την ενεργοποίηση του δικαιώματος της διάρρηξης κατά της καταδολιευτικής και απαλλοτριωτικής πράξης, είναι καίριας σημασίας για τη θεμελίωση της νομοτυπικής μορφής της αγωγής διάρρηξης. Ενώ, η συνδρομή υποκειμενικών προϋποθέσεων είναι αδιάφορη για τη θεμελίωση της σχετικής αξίωσης περί αδικαιολόγητου πλουτισμού.⁹² Έτι περαιτέρω, στην καταδολίευση δανειστών και, κατ' επέκταση, στην αγωγή διάρρηξης ο δανειστής επικεντρώνεται πάνω στο περιουσιακό στοιχείο που εξήλθε της περιουσίας του οφειλέτη, ενώ, στον αδικαιολόγητο πλουτισμό, ο δανειστής επικεντρώνεται πάνω στο περιουσιακό στοιχείο που εισήλθε στην περιουσία του οφειλέτη.⁹³

Περαιτέρω, μια έτερη διαφορά είναι το εξής: κατά τις διατάξεις περί αδικαιολόγητου πλουτισμού, ο πλουτισμός του λήπτη λαμβάνει χώρα σε βάρος της περιουσίας του δότη, ο οποίος είναι ο φορέας της αξίωσης αδικαιολόγητου πλουτισμού, ενώ κατά τις διατάξεις περί καταδολίευσης δανειστών η αποδοκιμαζόμενη περιουσιακή μετακίνηση δεν λαμβάνει χώρα σε βάρος του φορέα του δικαιώματος διάρρηξης αλλά σε βάρος του οφειλέτη.⁹⁴

Τέλος, υφίσταται και διαφορά ως προς τις έννομες συνέπειες. Ειδικότερα, εντός του θεσμού της καταδολίευσης των δανειστών, οι έννομες συνέπειες επέρχονται δια μέσου της έκδοσης δικαστικής διαπλαστικής απόφασης, η οποία πρέπει να τελεσιδικήσει και είναι ευνοϊκή μόνο για το δανειστή, ο οποίος κατάφερε τη διάρρηξη της απαλλοτριωτικής πράξης (και όχι για το σύνολο των δανειστών του οφειλέτη) καθότι κάθε δανειστής έχει αυτοτελές δικαίωμα.⁹⁵ Έννομο αποτέλεσμα της διάρρηξης είναι η μη-αντιταξιμότητα της απαλλοτρίωσης από τον τρίτο

---

⁹¹ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 45.

⁹² Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 45.

⁹³ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 47, υποσημείωση 186.

⁹⁴ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 50.

⁹⁵ Παναγιώτα Χατζόγλου, Το Δικαίωμα Διάρρηξης της Καταδολιευτικής Απαλλοτρίωσης, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Βάση Δεδομένων «Πέργαμος», σελίδα 45, <https://pergamon.lib.uoa.gr/uoal/dl/frontend/file/lib/default/data/1446930/theFile>.

έναντι του δανειστή που πέτυχε τη διάρρηξη και ο οποίος (δανειστής) μπορεί να προχωρήσει σε επίσπευση εκτέλεσης επί του απαλλοτριωθέντος.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

III. Η Νομοτυπική Μορφή του Δικαιώματος Διάρρηξης: Οι Υποκειμενικές Προϋποθέσεις του Θεσμού της Καταδολίευσης των Δανειστών.

A. Εισαγωγή:

Μετά την εξέταση των παραπάνω θεμάτων αναφορικά με το θεσμό της καταδολίευσης των δανειστών και του δικαιώματος της διάρρηξης απαλλοτριωτικής και καταδολιευτικής πράξης, ακολουθεί η εξέταση του κύριου θέματος της ανά χείρας διπλωματικής μελέτης, ήτοι οι υποκειμενικές προϋποθέσεις της νομοτυπικής μορφής του θεσμού του δικαιώματος της διάρρηξης.

Από τη γραμματική επισκόπηση των διατάξεων των άρθρων 939 και επόμενα του Αστικού Κώδικα ορίζονται οι προϋποθέσεις του πραγματικού της καταδολίευσης των δανειστών. Αυτές είναι οι εξής:⁹⁶ α) απαίτηση (αξίωση) του δανειστή έναντι του οφειλέτη από έγκυρη έννομη σχέση, β) απαλλοτρίωση περιουσιακού στοιχείου σε τρίτο, γ) απαλλοτρίωση από τον οφειλέτη, δ) πρόθεση βλάβης των δανειστών από την πλευρά του οφειλέτη, ε) γνώση του τρίτου, εάν η απαλλοτρίωση δεν γίνεται από πράξη με χαριστική αιτία, και στ) αφερεγγυότητα οφειλέτη εξαιτίας της απαλλοτριωτικής πράξης.

Προτού προχωρήσω στην εξέταση των υποκειμενικών προϋποθέσεων της νομοτυπικής μορφής του δικαιώματος διάρρηξης, είναι σκόπιμη μια συνοπτική αναφορά στις αντικειμενικές προϋποθέσεις, οι οποίες χρειάζεται να συρρέουν με τις υποκειμενικές ώστε να θεμελιωθεί η νομοτυπική μορφή της διάρρηξης και, έτσι, να επέλθουν οι έννομες συνέπειες της αγωγής διάρρηξης, δηλαδή να ανατραπούν τα αποτελέσματα μιας αλλότριας έννομης σχέσης, ήτοι της απαλλοτριωτικής πράξης μεταξύ του οφειλέτη και του τρίτου.

Πρώτη αντικειμενική προϋπόθεση είναι η ύπαρξη απαίτησης: ο δανειστής πρέπει να έχει απαίτηση κατά του οφειλέτη με αντικείμενο είτε χρήματα είτε πράγμα, κατά γένος ή κατ' είδος ορισμένο.⁹⁷ Κατά τη νομολογία, η απαίτηση πρέπει να υφίσταται κατά το χρόνο της απαλλοτρίωσης και μπορεί να τελεί υπό αίρεση ή προθεσμία, διαλυτική ή αναβλητική, πρέπει όμως να έχει καταστεί ληξιπρόθεσμη κατά την πρώτη συζήτηση στο ακροατήριο της αγωγής για διάρρηξη.⁹⁸

Δεύτερη αντικειμενική προϋπόθεση είναι η ύπαρξη απαλλοτρίωσης: ως απαλλοτρίωση νοείται κάθε δικαιοπρακτική ή άλλης φύσεως ενέργεια του οφειλέτη με την οποία μεταβιβάζεται,

⁹⁶ ΑΠ 621/2016 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΑΠ 278/2011 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΑΠ 651/2008 ΝοΒ 57, σελίδα 1353, ΠΠρΛαμ 6/2015 ΝοΒ 2015, σελίδα 1.471.

⁹⁷ Απόστολος Γεωργιάδης, Σύντομη Ερμηνεία του Αστικού Κώδικα, άρθρο 940, σελίδα 1.919.

⁹⁸ ΑΠ 1482/2004 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΑΠ 1387/1999 ΝοΒ 2000, σελίδα 263.

αλλοιώνεται ή καταργείται κάποιο περιουσιακού χαρακτήρα δικαίωμα του, ενοχικό ή εμπράγματο.⁹⁹ Απαλλοτρίωση συνιστά ακόμη και η διάθεση δικαιώματος προσδοκίας, όμως δεν συνιστούν απαλλοτρίωση η δωρεά αιτία θανάτου και η άμεση κληροδοσία.¹⁰⁰

Τρίτη αντικειμενική προϋπόθεση είναι η απαλλοτρίωση να έχει γίνει από τον οφειλέτη: Η απαλλοτρίωση πρέπει να γίνει εκούσια από τον οφειλέτη ή από αντιπρόσωπό του.¹⁰¹ Σ' αντίθετη περίπτωση, εάν η απαλλοτρίωση δεν πραγματοποιείται εκούσια, τότε δεν θα μπορεί να θεμελιωθεί η αναγκαία σύνδεση μεταξύ της απαλλοτρίωσης και του υποκειμενικού στοιχείου του δόλου του οφειλέτη. Υπό το πρίσμα αυτό, δεν συνιστά, επομένως, απαλλοτρίωση η τυχόν εκποίηση δικαιώματος που τυχόν εκφεύγει από τη σφαίρα επιρροής/εξουσίας του οφειλέτη, όπως για παράδειγμα ο αναγκαστικός πλειστηριασμός.¹⁰²

Τέταρτη και τελευταία αντικειμενική προϋπόθεση είναι η ανεπάρκεια της περιουσίας του οφειλέτη: Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 939 ΑΚ οι δανειστές έχουν το δικαίωμα της διάρρηξης της απαλλοτρίωσης «εφόσον η υπολειπόμενη περιουσία δεν αρκεί για την ικανοποίηση τους». Με την αγωγή διάρρηξης προϋποτίθεται ότι η υπόλοιπη περιουσία του οφειλέτη δεν επαρκεί για να ικανοποιηθεί ο δανειστής. Η αφερεγγυότητα του οφειλέτη δεν συνιστά απλά στοιχείο του περιεχομένου του δόλου του οφειλέτη αλλά και αυτοτελή προϋπόθεση του δικαιώματος διάρρηξης, η οποία (προϋπόθεση) πρέπει να πληρούται κατά το χρόνο άσκησης της αγωγής.¹⁰³

III.1 Υποκειμενική Προϋπόθεση: Ο Δόλος του Οφειλέτη (στη λατινική “consilium fraudand”).

A. Γενικά:

Δυνάμει της διάταξης του άρθρου 939 ΑΚ: «Όροι της διάρρηξης: οι δανειστές έχουν το δικαίωμα να απαιτήσουν κατά όρους των επόμενων άρθρων τη διάρρηξη κάθε απαλλοτρίωσης που έγινε από τον οφειλέτη προς βλάβη τους, εφόσον η υπόλοιπη περιουσία δεν αρκεί για την ικανοποίησή τους». Ο δόλος, ήτοι η πρόθεση, αποτελεί την έκφραση του κύριου αξιολογικού μέτρου που χρησιμοποιείται από το νομοθέτη για τη στάθμιση των συμφερόντων.

Σ' αντίθεση με τις λεπτομερέστατες διαβαθμίσεις της έννοιας του δόλου στο ποινικό δίκαιο, η θεωρία του αστικού δικαίου διακρίνει δύο βασικές μορφές δόλου, ήτοι τον άμεσο και τον ενδεχόμενο δόλο. Ειδικότερα, αφενός, ο άμεσος δόλος βαρύνει ένα πρόσωπο όταν προβλέπει ως αναγκαία συνέπεια της συμπεριφοράς του ορισμένο αποδοκιμαζόμενο από το νόμο αποτέλεσμα και επιδιώκει ή αποδέχεται το αποτέλεσμα αυτό. Αφετέρου, ο ενδεχόμενος δόλος

⁹⁹ Απόστολος Γεωργιάδης, Σύντομη Ερμηνεία του Αστικού Κώδικα, άρθρο 940, σελίδα 1.919.

¹⁰⁰ ΕφΑθ 4169/1999 ΕλλΔνη, 1999, σελίδα 1.160.

¹⁰¹ ΑΠ 1734/2007 ΧρΙΔ 2008, σελίδα 511.

¹⁰² Απόστολος Γεωργιάδης, Σύντομη Ερμηνεία του Αστικού Κώδικα, άρθρο 940, σελίδα 1.920.

¹⁰³ ΑΠ 88/1998 ΕλλΔνη, 1998, σελίδα 843.

βαρύνει ένα πρόσωπο όταν προβλέπει ως ενδεχόμενο απότοκο της συμπεριφοράς του την πρόκληση ορισμένου παράνομου αποτελέσματος και αποδέχεται το αποτέλεσμα αυτό.¹⁰⁴

Στο πλαίσιο της καταδολίευσης δανειστών του Αστικού Κώδικα, το αποδοκιμαζόμενο αποτέλεσμα, το οποίο πρέπει να καλύπτεται από α) τη γνώση και β) τη βούληση (η οποία, υπό τη λογική σκέψη, προϋποθέτει και τη γνώση) του οφειλέτη, είναι η αδυναμία ικανοποίησης των δανειστών του οφειλέτη από την υπόλοιπη περιουσία του.¹⁰⁵ Ο δόλος, ήτοι η πρόθεση εκ μέρους του οφειλέτη να βλάψει τους δανειστές του, εμπεριέχει τα εξής: αφενός, η γνώση του οφειλέτη ότι με την απαλλοτριωτική πράξη μειώνεται η περιουσία του έτσι ώστε να καθίσταται αδύνατη η ικανοποίηση του δανειστή και, αφετέρου, η βούληση της επιδίωξης του προαναφερόμενου αποτελέσματος, ήτοι της αδυναμίας ικανοποίησης του δανειστή.¹⁰⁶ Έτσι, το αντικείμενο του δόλου καλύπτει τόσο το γνωστικό όσο και το βουλευτικό στοιχείο της πράξεως του οφειλέτη.

Εντούτοις, από τη διάταξη του άρθρου 939 του ΑΚ δεν προκύπτει με σαφήνεια ποιο είναι το είδος του δόλου, το οποίο απαιτείται για την πλήρωση της νομοτυπικής μορφής του δικαιώματος της διάρρηξης εξαιτίας καταδολιευτικής πράξης του οφειλέτη έναντι του δανειστή. Έτσι πρέπει να εξεταστεί το ερμηνευτικό ζήτημα που ανακύπτει σχετικά με το αντικείμενο και με το είδος του δόλου του οφειλέτη που πρέπει να υφίσταται για την ενεργοποίηση της πρώτης υποκειμενικής προϋπόθεσης και, έτσι, τη θεμελίωση της νομοτυπικής μορφής του δικαιώματος της διάρρηξης. Με άλλα λόγια, το ερμηνευτικό ζήτημα που ανακύπτει είναι το εξής: ο δόλος πρέπει να είναι άμεσος ή ενδεχόμενος για την ενεργοποίηση της υποκειμενικής προϋπόθεσης του δόλου του οφειλέτη; Ανεξαρτήτως της απαντήσεως, σε κάθε περίπτωση, η πλήρωση της νομοτυπικής μορφής του δικαιώματος της διάρρηξης απαιτεί το δόλο του οφειλέτη και σε καμία περίπτωση δεν αρκεί η υπαίτια άγνοια, έστω και εάν αυτή οφείλεται σε βαριά αμέλεια του οφειλέτη.¹⁰⁷

B. Είδος του Δόλου:

B.1. Υποστηριζόμενες Απόψεις: Το Ευρύτερο Πλαίσιο.

Από τη μια πλευρά, κατά την απολύτως κρατούσα στη θεωρία άποψη, αρκεί οποιαδήποτε μορφή δόλου, ακόμα και ο ενδεχόμενος δόλος, προκειμένου να πληρωθεί η αντίστοιχη

¹⁰⁴ Μιχαήλ Σταθόπουλο, σελίδα 36, Δημήτριος Παπαστερίου, αριθμός 8.

¹⁰⁵ Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, αριθμός 21.

¹⁰⁶ Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, σελίδα 721.

¹⁰⁷ Παύλος Φίλιος, Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, Τόμος II, σελίδα 524, Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, αριθμός 21.

υποκειμενική προϋπόθεση της νομοτυπικής μορφής της διάταξης του άρθρου 939 ΑΚ.¹⁰⁸ Η άποψη αυτή γίνεται μεμονωμένα δεκτή στη νομολογία.¹⁰⁹

Από την άλλη πλευρά, η κρατούσα άποψη στη νομολογία¹¹⁰, με τη σύμφωνη γνώμη μέρους της θεωρίας,¹¹¹ χρησιμοποιεί φρασεολογία, η οποία παραπέμπει σε απαίτηση άμεσου δόλου ως προς την υποκειμενική προϋπόθεση του αντίστοιχου στοιχείου της θεμελίωσης του δικαιώματος διάρρηξης της καταδολιευτικής πράξεως του οφειλέτη. Ειδικότερα, κατά τη νομολογία των ελληνικών πολιτικών δικαστηρίων, ο οφειλέτης βαρύνεται με δόλο, εφόσον γνωρίζει την ύπαρξη του χρέους του και απαλλοτριώνει γνωρίζοντας και αποδεχόμενος το γεγονός ότι η περιουσία που του απομένει δεν είναι επαρκής για την ικανοποίηση του δανειστή. Από τη στιγμή που απαιτείται γνώση του οφειλέτη για τη βλάβη που θα προκληθεί στους δανειστές και όχι απλή πρόβλεψη της γνώσης ως ενδεχόμενης εξαιτίας της απαλλοτρίωσης, είναι φανερό ότι η νομολογία θέτει ως προϋπόθεση για τη γέννηση του δικαιώματος διάρρηξης τον άμεσο δόλο του οφειλέτη. Κατά την άποψη αυτή της νομολογίας, δεν απαιτείται η επιδίωξη της πρόκλησης της βλάβης από τον οφειλέτη. Αρκεί και η αποδοχή της. Έχει γίνει δεκτό ότι το περιεχόμενο του βουλευτικού στοιχείου του δόλου θα πρέπει να είναι η επιδίωξη της βλάβης, χωρίς να αρκεί η αποδοχή της.¹¹²

B.2. Ειδικότερη Ανάλυση:

B.2.1 Ενδεχόμενος Δόλος:

Από τη γραμματική ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 939 ΑΚ μπορεί να δοθεί μια κατεύθυνση ως προς την επίλυση του ερμηνευτικού ζητήματος του απαιτούμενου δόλου για τη γέννηση του δικαιώματος διάρρηξης του δανειστή έναντι των καταδολιευτικών πράξεων του οφειλέτη του. Δηλαδή, μπορεί να δοθεί μια κατεύθυνση για το ποιο είδος δόλου, ήτοι άμεσου ή ενδεχόμενου δόλου, απαιτείται για τη γέννηση του δικαιώματος της διάρρηξης. Η φράση «κάθε

---

¹⁰⁸ Παύλος Κορδογιαννόπουλος, Η διάρρηξη των προς βλάβη δανειστών απαλλοτριωτικών πράξεων του οφειλέτου κατά τον Κώδικα, σελίδα 72, Παναγιώτης Ζέπος, Ενοχικών Δίκαιον: Γενικό Ενοχικό, Τόμος III, σελίδα 786, Μαντζούφας, Ειδικό Ενοχικό, Τόμος II, σελίδα 547, Φίλιος, Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, Τόμος II, σελίδα 524, Ιωάννης Σπυριδάκης και Ευάγγελος Περάκης, Ενοχικό Δίκαιο: Ειδικό Μέρος, άρθρο 939, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1978, αριθμός 5, Ευστάθιος Μπανάκας σε Αστικό Κώδικα Γεωργιάδη και Σταθόπουλο, άρθρο 946, αριθμός 35, Παναγιώτης Καργάδος σε ΕρμΑΚ, άρθρα 939 – 946, αριθμός 23, Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, αριθμός 21, Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 730, Μιχαήλ Σταθόπουλο, σελίδα 147, Γεώργιος Σωτηρόπουλος, σελίδα 74, Αντώνης Παπαδημητρόπουλος σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, άρθρα 939-946, αριθμός 10, Ιωάννης Δεληγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 382.

¹⁰⁹ ΠολΠρΘεσπρ 38/2007, ΕφΑθ 3178/2003.

¹¹⁰ ΑΠ 278/2011 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1475/2010 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1910/2009 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1800/2008 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1654/2008 ΕλλΔνη 2011, σελίδα 457, ΑΠ 1567/2008 ΑρχΝ 2008, σελίδα 756, ΑΠ 651/2008 ΝοΒ 2009, σελίδα 1353, ΑΠ 1798/2007 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1001/2007 ΧρΙΔ 2007, σελίδα 126, ΑΠ 1482/2004 ΧρΙΔ 2005, σελίδα 424, ΑΠ 1189/2003 ΝοΒ 2004, σελίδα 396.

¹¹¹ Αλέξανδρος Λιτζερόπουλος, σελίδα 540, Κωνσταντίνος Καυκάς και Δημήτριος Καυκάς, σελίδα 952.

¹¹² ΕφΑθ 4995/2008 ΕλλΔνη 2010, σελίδα 22, ΕφΘες 701/1989 ΑρχΝ 1990, σελίδα 334. Δημήτριος Μπόσδας, Η απαλλοτρίωσις προς βλάβην των δανειστών, Ελληνική Δικαιοσύνη, 1970, σελίδα 445, κατά τον οποίο μόνη η γνώση της βλάβης των δανειστών δεν αρκεί για την κατάφαση του δόλου αλλά απαιτείται και πρόθεση βλάβης, η οποία, όμως, τεκμαίρεται από τη γνώση αυτή.

απαλλοτριώση που έγινε από τον οφειλέτη προς βλάβη τους», όπως αποτυπώνεται από τη διάταξη του άρθρου ΑΚ 939, μπορεί να προσδώσει μια κατεύθυνση σκέψης και ερμηνείας.

Κάθε οφειλέτης, ο οποίος γνωρίζει ή πιθανολογεί την ύπαρξη του χρέους του, έστω και αν δεν γνωρίζει το ακριβές ύψος του χρέους του, και προβαίνει σε απαλλοτριώση που μπορεί να βλάψει τους δανειστές του βαρύνεται κατά κανόνα¹¹³ τουλάχιστον με ενδεχόμενο δόλο.¹¹⁴ Εφόσον ο οφειλέτης έχει γνώση της περιουσιακής του κατάστασης και του χρέους του και, παρόλα αυτά, προβαίνει σε απαλλοτριώση, βλαπτική ή δυνητικά βλαπτική προς τους δανειστές του, αποδέχεται το ενδεχόμενο βλάβης τους. Τότε ομιλούμε για ενδεχόμενο δόλο.

Αρχικά, γίνεται δεκτό ότι όταν ο νόμος δεν διακρίνει ανάμεσα σε περισσότερα είδη δόλου, αρκείται και σε ενδεχόμενο δόλο για την πλήρωση της οικείας νομοτυπικής μορφής¹¹⁵. Εν προκειμένω, η φράση «προς βλάβη» υποδηλώνει μια ενέργεια, η οποία γίνεται με συγκεκριμένο σκοπό.¹¹⁶ «Αποτελεί ένδειξη ότι ο νομοθέτης απαιτεί κατεύθυνση της δράσης του οφειλέτη προς το σκοπό της επίτευξης ορισμένου νομικά ενδιαφέροντος αποτελέσματος και άρα νομικού γεγονότος».¹¹⁷ Ως εκ τούτου, από τη γραμματική ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 939 ΑΚ προκύπτει μια κατεύθυνση σκέψης – ένδειξη ότι αποκλείεται ο ενδεχόμενος δόλος.

Επιπροσθέτως, ενδεχομένως ασφαλέστερο συμπέρασμα μπορεί να εξαχθεί από τη θεώρηση της ένταξης της ΑΚ 939 σε ένα ευρύτερο αξιολογικό σύστημα της έννομης τάξης. Ο ενδεχόμενος δόλος βαραίνει, κατά κανόνα, κάθε πρόσωπο που, ενώ έχει οφειλές, προβαίνει σε απαλλοτριώση των περιουσιακών του στοιχείων. Δηλαδή, πρακτικά, η ευρεία αντίληψη του δόλου συνεπάγεται την αποδοκιμασία της μεγάλης πλειονότητας των απαλλοτριώσεων που προκαλούν βλάβη στους δανειστές.

Οι διατάξεις 939 επ. ΑΚ αποτελούν αξιολογική εξειδίκευση διαφόρων αρχών που διέπουν το ελληνικό Αστικό Δίκαιο. Από τη μια πλευρά, κυρίαρχο ρόλο έχουν οι αρχές που διέπουν τη σύγκρουση ενοχικών δικαιωμάτων, ήτοι πρόληψη και σχετικότητα των ενοχών, οι οποίες τείνουν προς την προστασία του συμφέροντος του οφειλέτη και του τρίτου, καθώς και η αναγνωριζόμενη στα πρόσωπα αυτά ιδιωτική αυτονομία. Από την άλλη πλευρά, το συμφέρον του δανειστή στηρίζεται στην αρχή της απαγόρευσης κατάχρησης δικαιώματος, η οποία (αρχή) περιορίζει τις παραπάνω αρχές. Ο ανταγωνισμός των παραπάνω αρχών, εκ των οποίων καμία, όπως μπορεί να γίνει αντιληπτό, δεν έχει κάποιο αξιολογικό προβάδισμα στην έννομη τάξη, είναι καθοριστικός

---

¹¹³ Με εξαίρεση την περίπτωση που ελπίζει απλώς ότι θα αποφύγει το ενδεχόμενο πρόκλησης βλάβης στους δανειστές του, περίπτωση που, όμως, έχει μόνο θεωρητικό ενδιαφέρον, καθώς ο οφειλέτης που απαλλοτριώνει, αν και προβλέπει ως ενδεχόμενη τη βλάβη των δανειστών του, σπάνια δεν θα αποδέχεται αυτό το ενδεχόμενο και απλώς θα ελπίζει σε αποφυγή του.

¹¹⁴ Κωνσταντίνος Αποστολίδης, σελίδα 858, κατά τον οποίο ο δόλος του οφειλέτη τεκμαίρεται όταν γνώριζε ότι μετά την απαλλοτριώση θα καταστεί αναξιόχρεος.

¹¹⁵ Μιχαήλ Σταθόπουλο, σελίδα 36, Δημήτριος Παπαστερίου, αριθμός 52.

¹¹⁶ Γεώργιος Μπαμπινιώτης, Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, λήμμα «προς», σελίδα 6.

¹¹⁷ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδες 183 – 184.

και για τον προσδιορισμό του είδους του δόλου του οφειλέτη. Το είδος του δόλου που θα απαιτηθεί είναι ιδιαίτερα κρίσιμο για την έκταση του περιορισμού της μιας ή της άλλης αρχής και την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ των αρχών αυτών του Αστικού Δικαίου.

Στην περίπτωση κατά την οποία ο ενδεχόμενος δόλος θεωρηθεί ικανός ώστε να θεμελιώσει το δικαίωμα διάρρηξης, αυτό σημαίνει, πρακτικά και λογικά, ότι αποδοκιμάζονται οι περισσότερες, σχεδόν όλες, οι βλαπτικές απαλλοτριώσεις στις οποίες προβαίνει ένα πρόσωπο, το οποίο έχει οφειλές, με μόνο ουσιαστικό λόγο της αποδοκιμασίας τη βλάβη των δανειστών του. Η ερμηνεία αυτή οδηγεί, κατ' ουσία, στο αποτέλεσμα ότι ένα πρόσωπο στερείται της εξουσίας διάθεσης της περιουσίας του, μόνο για το λόγο ότι έχει οφειλές και τις γνωρίζει ή τις πιθανολογεί. *«Η αποδοχή της θέσης, ότι αρκεί και ο ενδεχόμενος δόλος για τη γέννηση του δικαιώματος της διάρρηξης του δανειστή έναντι των καταδολιευτικών πράξεων του οφειλέτη, οδηγεί πρακτικά στο αποτέλεσμα να επιβάλλεται στον οφειλέτη η υποχρέωση να διατηρεί στο διηνεκές την περιουσία του, εφόσον οποιαδήποτε πράξη εκποίησης μπορεί να θεωρηθεί ως καταδολιευτική εκ των οποίων, ενδέχεται, να υποστούν βλάβη οι δανειστές του»*.¹¹⁸ Ένα τέτοιο αποτέλεσμα, κατά τη λογική κρίση του γράφοντος, συνεπάγεται μια κατ' ουσίαν απαγόρευση διάθεσης με μόνο λόγο την ύπαρξη οφειλών.

Τα παραπάνω λεχθέντα μπορούν να αξιολογηθούν και από το πρίσμα της αρχής της πρόληψης. Ο οφειλέτης μπορεί να επιλέγει το δανειστή που θα ικανοποιήσει και δεν είναι υποχρεωμένος να διατηρεί την περιουσία του, ώστε να ικανοποιηθούν από αυτήν ισότιμα οι δανειστές του. Αν, όμως, θεωρηθεί ως δόλος κατά τη διάταξη του άρθρου 939 ΑΚ και ο ενδεχόμενος δόλος και, έτσι, κατά την παραπάνω ανάλυση, θεωρηθεί διαρρηκτέα κάθε βλαπτική απαλλοτρίωση του οφειλέτη, επιβάλλεται κατ' ουσίαν σε κάθε οφειλέτη η υποχρέωση να μεριμνά για την ισότιμη ικανοποίηση όλων των δανειστών του και να απέχει από οποιαδήποτε πράξη απαλλοτρίωσης περιουσιακού στοιχείου, η οποία (πράξη) μπορεί να περιορίσει ή να ματαιώσει την ικανοποίηση κάποιων από τους δανειστές του οφειλέτη.¹¹⁹ Υπ' αυτή την έννοια, εάν υπόκειται σε διάρρηξη κάθε απαλλοτριωτική ενέργεια του οφειλέτη, τότε περιορίζεται το κανονιστικό περιεχόμενο της αρχής της πρόληψης.

Η αδυναμία επίτευξης ενδοσυστηματικής ισορροπίας από την ευρεία ερμηνεία του δόλου φαίνεται και από τα εξής: ο νομοθέτης δεν αποδοκιμάζει οποιαδήποτε επιβλαβή για τους δανειστές απαλλοτρίωση αλλά μόνο τη δόλια, όπως ορίζεται από τη σχετική διάταξη του άρθρου 939 ΑΚ. Η ευρεία ερμηνεία του στοιχείου του δόλου, με βάση τα ανωτέρω, η οποία περιλαμβάνει και τον ενδεχόμενο δόλο, καταλήγει στην πράξη στην αποδοκιμασία των περισσότερων ή σχεδόν όλων των απαλλοτριωτικών πράξεων. Υπ' αυτή την έννοια, το υποκειμενικό στοιχείο του δόλου της

¹¹⁸ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδες 183 – 184.

¹¹⁹ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδες 183 – 184.

νομοτυπικής μορφής της καταδολίευσης των δανειστών, ουσιαστικά, υποσκελίζεται μ' αποτέλεσμα να αρκεί, μονάχα, το αντικειμενικό στοιχείο της βλάβης για την εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 939 ΑΚ επ. καθότι, κάθε βλαπτική απαλλοτρίωση θα κρίνεται εξ ορισμού και δόλια. Εντούτοις, το στοιχείο του δόλου είναι καθοριστικότατο για το σκοπό, ήτοι για την τελολογία του θεσμού της διάρρηξης. Το στοιχείο του δόλου, όπως ορίζεται από το νομοθέτη, παραμερίζει θεμελιώδες αρχές του ιδιωτικού δικαίου, όπως αυτή της ιδιωτικής αυτονομίας, της πρόληψης και της σχετικότητας των ενοχών. Όμως, δεν αρκεί μονάχα η πρόκληση βλάβης στους δανειστές του οφειλέτη, καθώς η πρόκληση βλάβης προσδιορίζεται από το κανονιστικό περιεχόμενο των παραπάνω αρχών. Στο αποτέλεσμα αυτό καταλήγει κατ' ουσίαν η ευρεία ερμηνεία του δόλου, αφού κατά τα παραπάνω ο κανόνας είναι ότι η πρόκληση της βλάβης θα αποδίδεται τουλάχιστον στον ενδεχόμενο δόλο του οφειλέτη. Έτσι, αν αρκεί μονάχα ο ενδεχόμενος δόλος, τότε ο κανόνας θα είναι ότι παραμερίζονται οι παραπάνω αρχές. *«Αν, όμως, κανόνας είναι ο παραγκωνισμός βασικών αρχών για το σύστημα του ενοχικού δικαίου, τότε διαταράσσεται σημαντικά η ισορροπία εντός του εν λόγω συστήματος, καθώς παύουν να αποτελούν πυλώνες του οι παραπάνω αρχές»*.¹²⁰ Υπ' αυτή την έννοια, μήπως, απαιτώντας ο νομοθέτης δόλο του οφειλέτη, απαιτεί κάτι παραπάνω σε σχέση με τον ενδεχόμενο δόλο;

Εάν ο δόλος, κατά τη διάταξη 939 ΑΚ επ., θεωρηθεί και ο ενδεχόμενος, η κατάσταση οδηγείται στο άλλο άκρο. Η συναλλακτική δραστηριότητα του οφειλέτη απειλείται με νέκρωση, καθώς αρκεί για τη διάρρηξη η πρόβλεψη από τον οφειλέτη ότι ενδέχεται, αναλαμβάνοντας μια υποχρέωση, να μην μπορέσει να εκπληρώσει όλες τις άλλες υποχρεώσεις του.¹²¹ Αν ο οφειλέτης, έχοντας ήδη ορισμένες υποχρεώσεις, αναλάβει και έτερες υποχρεώσεις προβλέποντας απλά ως ενδεχόμενο ότι δεν θα μπορέσει να ικανοποιήσει όλες τις υποχρεώσεις του, η εκπλήρωση μέρος των μεταγενέστερων υποχρεώσεων του θα προσδιορίζεται ως καταδολιευτική και, υπ' αυτή την έννοια, θα υπόκειται σε διάρρηξη. Αρκεί, δηλαδή, η ύπαρξη ορισμένης υποχρέωσης προκειμένου να αποτρέψει τον οφειλέτη από την ανάληψη και άλλων υποχρεώσεων υπό το φόβο της διάρρηξης εκείνων των υποχρεώσεων που ικανοποίησε. Έτσι, διαφαίνεται ότι η ευρεία ερμηνεία του δόλου μπορεί να περιορίσει σημαντικά τη συμβατική ελευθερία του οφειλέτη, καθώς αποτρέπεται η κατάρτιση συμβάσεων, με τις οποίες ο οφειλέτης αναλαμβάνει υποχρεώσεις, για μόνο το λόγο ότι προβλέπεται απλά ως ενδεχόμενο ότι δεν θα είναι δυνατή η εκπλήρωση προγενέστερων υποχρεώσεων του οφειλέτη έναντι των δανειστών του.¹²²

Είναι κατανοητό και αντιληπτό ότι η συναλλακτική ελευθερία και η εξουσία διάθεσης των περιουσιακών στοιχείων του οφειλέτη δεν είναι απεριόριστη και αυτό δηλώνει η θέσπιση των

---

¹²⁰ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδες 184.

¹²¹ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 184.

¹²² Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 184.

διατάξεων του Αστικού Κώδικα 939 επ. Όμως, το όριο του περιορισμού της εξουσίας διάθεσης του οφειλέτη θα πρέπει να τεθεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζεται ότι αυτή δεν περιορίζεται υπέρμετρα. Υπό το προρρηθέν πρίσμα, θα πρέπει να επιτευχθεί μια στάθμιση των αντικρουόμενων συμφερόντων, κατά τρόπο που να αντανakλά την επίτευξη μιας ισορροπίας, εντός του αξιολογικού συστήματος της έννομης τάξης και, ειδικά, ανάμεσα στις δικαιοϊκές αρχές που συγκρούονται στη συγκεκριμένη περίπτωση. Με βάση τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτό ότι η ευρεία ερμηνεία του δόλου περιορίζει υπέρμετρα την ιδιωτική αυτονομία του οφειλέτη. Συνεπώς, ο ενδεχόμενος δόλος θα πρέπει να αποκλεισθεί από το περιεχόμενο του δόλου κατά την ΑΚ 939.

B.2.2. Άμεσος Δόλος:

Στη θεωρία του αστικού δικαίου δεν γίνεται διάκριση ανάμεσα στα περισσότερα είδη άμεσου δόλου, όπως γίνεται στη θεωρία του Ποινικού Δικαίου. Εντούτοις, ο ορισμός του άμεσου δόλου, όπως αυτός αποδίδεται από τη θεωρία του Αστικού Δικαίου, υπονοεί την ύπαρξη δύο κατηγοριών άμεσου δόλου, δηλαδή, από τη μια μεριά, α) με άμεσο δόλο βαρύνεται το πρόσωπο που επιδιώκει την επίτευξη του παράνομου αποτελέσματος και, από την άλλη μεριά, β) γνωρίζει ότι η συμπεριφορά του θα επιφέρει αναγκαία ορισμένο παράνομο αποτέλεσμα και το αποδέχεται.¹²³ Οι δύο αυτές προϋποθέσεις διαφοροποιούνται ως προς το βουλητικό στοιχείο του εννοιολογικού πυρήνα τους καθώς, στη μια περίπτωση το πρόσωπο ενεργεί με κίνητρο την επίτευξη του παρανόμου αποτελέσματος και, στην άλλη περίπτωση, έχει άλλο κίνητρο αποδεχόμενος το αποτέλεσμα της συμπεριφοράς του. Συνεπώς, το ερώτημα που τίθεται είναι το εξής: για την πλήρωση της νομοτυπικής μορφής της ΑΚ 939, αρκεί οποιαδήποτε μορφή άμεσου δόλου ή απαιτείται μόνο εκείνη η μορφή του δόλου, βουλητικό στοιχείο της οποίας είναι η επιδίωξη του βλαπτικού αποτελέσματος;

Γίνεται αντιληπτό ότι ζητούμενο, κατά την ερμηνεία του στοιχείου του δόλου, είναι η εξισορρόπηση των αντικρουόμενων συμφερόντων και η επίτευξη ισορροπίας μεταξύ των αρχών του Αστικού Δικαίου. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο ανάλυσης, η ευρεία ερμηνεία του δόλου προστατεύει υπέρμετρα το συμφέρον του δανειστή. Ενώ, η πολύ στενή ερμηνεία του δόλου, κατά την οποία απαιτείται μόνο επιδίωξη του βλαπτικού αποτελέσματος, έχει ως αποτέλεσμα την υπέρμετρη προστασία του συμφέροντος του οφειλέτη. Ο οφειλέτης που προβλέπει με βεβαιότητα ότι αποτέλεσμα της απαλλοτρίωσης θα είναι η βλάβη των δανειστών του και, παρόλα αυτά, προβαίνει στην απαλλοτρίωση, κατευθύνει συνειδητά τη δραστηριότητά του στην άμεση

---

¹²³ Ο άμεσος δόλος κατηγοριοποιείται α) στον άμεσο δόλο πρώτου βαθμού κατά τον οποίο (δόλο) το πρόσωπο επιδιώκει την επίτευξη ενός παράνομου αποτελέσματος και επιδιώκει αυτό ακριβώς το αποτέλεσμα και β) στον άμεσο δόλο δεύτερου βαθμού, γνωστός και ως αναγκαίος δόλος, κατά τον οποίο (δόλο) το πρόσωπο γνωρίζει ότι θα επέλθει μετά βεβαιότητας μια έτερη συνέπεια της πράξης του και αποδέχεται αυτή την έτερη συνέπεια της πράξης του. Στην τελευταία περίπτωση, το πρόσωπο δεν επιδιώκει το αποτέλεσμα αυτό καθ' αυτό αλλά γνωρίζει μετά βεβαιότητας και το αποδέχεται ότι η πράξη του θα επιφέρει μια έτερη συνέπεια.

πρόκληση βλάβης των δανειστών του. Στην περίπτωση αυτή, ο οφειλέτης θέλει την πρόκληση της βλάβης.¹²⁴ Μια τέτοια απαλλοτρίωση θα πρέπει να αποδοκιμάζεται, είτε το βλαπτικό αποτέλεσμα επιδιώκεται από τον οφειλέτη είτε γίνεται απλώς αποδεκτό απ' αυτόν.

Ως δόλος, κατά την έννοια της διάταξης του άρθρου 939 ΑΚ νοείται ο άμεσος δόλος. Η γνωστική συνιστώσα του δόλου αποτελείται από δύο στοιχεία: Αφενός από τη γνώση του χρέους,¹²⁵ η οποία γνώση αξιολογείται ως νομικό γεγονός. Ο οφειλέτης δεν χρειάζεται να γνωρίζει επακριβώς το ύψος του χρέους, ούτε και να είναι βέβαιος για την ύπαρξή του. Αφετέρου, η πρόβλεψη με βεβαιότητα της βλάβης, είτε των υπαρκτών είτε των πιθανολογούμενων, δανειστών του αποτελεί το δεύτερο στοιχείο της γνωστικής συνιστώσας του δόλου κατά τη διάταξη του άρθρου 939 ΑΚ. Βουλευτικό στοιχείο του δόλου μπορεί να είναι τόσο η επιδίωξη της βλάβης όσο και απλά η αποδοχή της.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, η θέση της νομολογίας κρίνεται ορθή ως προς την απαίτηση οποιασδήποτε μορφής άμεσου δόλου για την πλήρωση της νομοτυπικής μορφής ΑΚ 939¹²⁶ επ. Η απαλλοτρίωση από μόνη της δεν μπορεί να προσδιορίσει το δόλο του οφειλέτη αλλά απαιτείται και η απόδειξη της ενδιάθετης στάσης του οφειλέτη απέναντι στην πρόκληση βλάβης των δανειστών του.¹²⁷ Βέβαια, η απόδειξη εσωτερικών παραστάσεων και της εσωτερικής ενδιάθετης κατάστασης, ο δανειστής μπορεί να διευκολυνθεί από την απόδειξη της γνώσης του οφειλέτη για την περιουσιακή κατάστασή του, η οποία (περιουσιακή κατάσταση) μπορεί να παράσχει έμμεση απόδειξη του δόλου του οφειλέτη (άρθρο 336 παρ. 3 ΚΠολΔ).¹²⁸

Έτι περαιτέρω, δεν είναι αναγκαίο ο δόλος του οφειλέτη να κατευθύνεται εναντίον κάθε δανειστή του προσωπικά. Αρκεί να κατευθύνεται στη ματαίωση της ικανοποίησης των δανειστών του ως σύνολο.¹²⁹ Σε μια τέτοια περίπτωση, δικαίωμα διάρρηξης θα έχουν μόνο εκείνοι οι δανειστές, των οποίων τα χρέη γνώριζε ο οφειλέτης, καθώς έτσι θα πληρούται η γνωστική συνιστώσα του δόλου.

---

¹²⁴ Μιχαήλ Σταθόπουλο, σελίδα 36, όπου αναφέρεται ότι κοινό στοιχείο των δύο κατηγοριών άμεσου δόλου είναι ότι ο «δράστης θέλει το παράνομο αποτέλεσμα».

¹²⁵ Κωνσταντίνος Καυκάς και Δημήτριος Καυκάς, σελίδα 954, ΑΠ 858/2002 ΕλλΔνη 2003, σελίδα 1326, ΠολΠρΘεσπρ 38/2007 Νομικών Βήμα 2007, ΠολΠρΡοδ 20/2006 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΑΠ 1654/2008 ΕλλΔνη 2011, σελίδα 457, ΠολΠροΡοδ 212/2009 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ».

¹²⁶ Εν αντιθέση με τη θέση της νομολογίας ως προς το ζήτημα της παρούσας έρευνας, η κρατούσα θέση στο χώρο του ποινικού δικαίου απαιτεί άμεσο δόλο πρώτου βαθμού, δηλαδή επιδίωξη του βλαπτικού αποτελέσματος, για την πλήρωση της νομοτυπικής μορφής της διάταξης ΠΚ 397. Έτσι, ΑΠ (Ποινικά) 691/2005 ΕλλΔνη 2005, σελίδα 1589, ΠοινΧρ 2005 σελίδα 1008, ΑΠ (Ποιν) 1078/2003, ΕλλΔνη 2003, σελίδα 1471.

¹²⁷ ΕφΘες 2958/2005, Αρμ 2006, σελίδα 1205, ΕφΘες 2957/2005, Αρμ 2006 σελίδα 1203, ΕφΛαρ 751/2004 ΕλλΔνη 2005, σελίδα 563, ΕφΘες 2311/1999 ΔΕΕ, 2000, σελίδα 524.

¹²⁸ Ιωάννης Δεληγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 383, Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 730 - 731

¹²⁹ Μιχαήλ Σταθόπουλο, σελίδα 212, Αντώνης Παπαδημητρόπουλος σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, άρθρα 939-946, αριθμός 10, Παύλος Φίλιος, Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, Τόμος II, σελίδα 524. Αντίθετα, Ευστάθιος Μπανάκας σε ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλο, άρθρο 939, αριθμός 38 και Γεώργιος Σωτηρόπουλος, σελίδα 75, που απαιτούν, για τη γέννηση του δικαιώματος της διάρρηξης υπέρ ορισμένου δανειστή, ο οφειλέτης να κατευθύνει το δόλο προσωπικά σε βάρος του εν λόγω δανειστή και ως προς τη συγκεκριμένη απαίτησή του, χωρίς να αρκεί ο δόλος που κατευθύνεται στην καταδολίευση των δανειστών ως σύνολο.

Οι διαφορές μεταξύ των δύο βαθμών του άμεσου δόλου, υπό το πρίσμα της καταδολίευσης δανειστών, είναι στην πράξη αρκετά δυσδιάκριτες. Κατά κανόνα, η γνώση του οφειλέτη ότι είναι βέβαιη η μη ικανοποίηση των δανειστών του εξαιτίας της απαλλοτριώσης των περιουσιακών του στοιχείων, θα συνοδεύεται και με την επιδίωξη αυτού του αποτελέσματος. Για παράδειγμα, οφειλέτης, ο οποίος δωρίζει το μοναδικό του περιουσιακό στοιχείο, έχοντας γνώση ότι είναι βέβαιο ότι δεν θα ικανοποιηθούν οι δανειστές του, κατά πάσα πιθανότητα θα επιδιώκει και το αποτέλεσμα αυτό. Αντίστοιχα, ο οφειλέτης που πωλεί και μεταβιβάζει περιουσιακά στοιχεία, τα οποία θεωρητικά επαρκούν για την κάλυψη των απαιτήσεων όλων των δανειστών του, τότε μόνο είναι βέβαιος για τη μη ικανοποίηση των δανειστών του, όταν έχει σκοπό να αποκρύψει το αντάλλαγμα, για να μην ικανοποιηθούν οι δανειστές του.¹³⁰

Παρά το γεγονός ότι, ευρύτερα, κρατεί η άποψη ότι αρκεί οποιαδήποτε μορφή άμεσου δόλου, στην ελάχιστονα πρόταση των δικαστικών αποφάσεων, οι οποίες (αποφάσεις) διαρρηγνύουν απαλλοτριώσεις ως καταδολιευτικές, διαπιστώνεται επιδίωξη της βλάβης του δανειστή. Κατά τη διατύπωση των διαφόρων δικαστικών αποφάσεων χρησιμοποιούνται, κατά κανόνα, φράσεις για την περιγραφή του δόλου του οφειλέτη όπως για παράδειγμα: «με πρόθεση βλάβης, δηλαδή για να μην μπορέσει ο ενάγων να ικανοποιήσει την απαίτησή του»,¹³¹ «προκειμένου να μην ανευρεθεί περιουσία στο όνομά του»,¹³² «για να αποφύγει την πληρωμή των χρεών του»¹³³, «προκειμένου να βλάψει το δανειστή του»,¹³⁴ «προκειμένου να ματαιώσει την ικανοποίηση του δανειστή»¹³⁵, «με αποκλειστικό σκοπό τη βλάβη»,¹³⁶ «επεδίωκε τη ματαίωση της ικανοποίησης»¹³⁷, «με σκοπό τη ματαίωση της ικανοποίησης»¹³⁸, «με σκοπό την καταδολίευση»¹³⁹, «απέβλεπε στην καταδολίευση»¹⁴⁰. Αυτή η φρασεολογία παραπέμπει σε εκείνη τη μορφή του άμεσου δόλου, κατά την οποία ο οφειλέτης επιδιώκει την επίτευξη του βλαπτικού για τους δανειστές του

¹³⁰ Αλέξανδρος Λιτζερόπουλος, σελίδα 540, Παναγιώτης Καργάδος σε ΕρμΑΚ, άρθρο 939, αριθμός 23, Πάνος Κορηλάκης, σελίδα 730.

¹³¹ ΕφΛαρ 705/2006, Δικογρ 2007, σελίδα 80, ΕφΠειρ 760/2006, ΠειρΝομ 2007, σελίδα 32, ΠολΠροδ 249/2009, ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ».

¹³² ΕφΘες 1028/2008, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, 2008, σελίδα 865, ΠολΠρΘες 8230/2003, Αρμενόπουλος, 2003, σελίδα 1586, ΜΠρΑθ 25/2001, ΔΕΕ, 201, σελίδα 395.

¹³³ ΕφΑθ 6701/1996, Αρμενόπουλος, 1998, σελίδα 429, ΜΠρΑθ 20415/1997, Ελληνική Δικαιοσύνη, 1998, σελίδα 953.

¹³⁴ ΑΠ 941/2007, Χρονικά Ιδιωτικού, 2008, σελίδα 26.

¹³⁵ ΕφΘες 656/2005 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΕφΑθ 5062/2004, ΑρχΝ, 2005, σελίδα 660, ΕφΠειρ 1021/2005, ΔΕΕ, 2006, σελίδα 391.

¹³⁶ ΑΠ 1248/2011 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΑΠ 1778/2006 Χρονικά Ιδιωτικού, 2007, σελίδα 126, ΕφΑγ 273/2009, Αρμενόπουλος, 2011, σελίδα 612, ΕφΘες 3096/2006, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, 2007, σελίδα 448, ΠολΠρΘες 2868/2003, Αρμενόπουλος 2004, σελίδα 68, ΠολΠρΘες 2379/2003, Αρμενόπουλος 2003, σελίδα 1427, ΠολΠρΔρ 122/2003 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΠολΠρΠειρ 2139/2001, Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου, 2001, σελίδα 802.

¹³⁷ ΕφΛαρ 42/2009 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ».

¹³⁸ ΑΠ 1130/2011 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΕφΔωδ 159/2007 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΕφΠατρ 540/2006 ΑχΝομ, 2007, σελίδα 83, ΕφΘες 1727/2003 Αρμενόπουλος, 2003, σελίδα 1164, ΠολΠρΞανθ 55/2008 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΠολΠρΡοδ 132/2004 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΠολΠρΑθ 2336/1996 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΠολΠρΛαρ 813/1994 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ».

¹³⁹ ΕφΘες 2239/2008, ΕπισκΕμποΔ, 2009, σελίδα 480

¹⁴⁰ ΕφΛαρ 239/2007, Δικογραφ, 2007, σελίδα 32, ΕφΠειρ 786/2005, ΠειρΝομ, 2005, σελίδα 436.

αποτελέσματος. Ακόμα και εάν δεν αποδεικνύεται η επιδίωξη του βλαπτικού αποτελέσματος, αρκεί για την ύπαρξη δόλου, κατά τα παραπάνω, ότι γνώριζε ως βέβαιο ότι δεν θα ικανοποιηθούν οι δανειστές του εξαιτίας της απαλλοτρίωσης και, παρόλα αυτά, προέβη στην απαλλοτρίωση αποδεχόμενος τη βλάβη τους.

Γ. Δόλος σε περίπτωση ευθείας ή αναλογικής εφαρμογής της διάταξης 940 παρ. 2 εδ' α' ΑΚ:

Η καταβολή ληξιπρόθεσμων χρεών και η απαλλοτρίωση προς εξεύρεση χρηματικών μέσων για την εξόφληση ληξιπρόθεσμων χρεών εξαιρούνται της διάρρηξης, υπό την προϋπόθεση ότι τα ληξιπρόθεσμα χρέη δεν έχουν αναληφθεί από τον οφειλέτη καταδολιευτικά.¹⁴¹ Έτσι, δέον όπως εξεταστεί το περιεχόμενο της φράσης «καταδολιευτική ανάληψη χρεών» υπό το πρίσμα της εξέτασης του στοιχείου του δόλου κατά τη διάταξη 939 ΑΚ.

Και εντός του ως άνω πλαισίου, θα πρέπει να εξεταστεί η ισορροπία μεταξύ των συμφερόντων και των αρχών που αντιμάχονται μεταξύ τους στο πεδίο της καταδολίευσης δανειστών, η οποία (ισορροπία), όπως εξετάστηκε παραπάνω, επιτυγχάνεται με την αποδοχή του άμεσου δόλου ως υποκειμενικού στοιχείου της νομοτυπικής μορφής της διάταξης του άρθρου 939 ΑΚ. Το ίδιο περιεχόμενο πρέπει να έχει και ο δόλος στην περίπτωση της ανάληψης χρεών, η ικανοποίηση των οποίων, όταν καταστούν ληξιπρόθεσμα, θα επιφέρει ματαίωση της ικανοποίησης άλλων δανειστών του οφειλέτη.

Στην περίπτωση της καταβολής ληξιπρόθεσμων χρεών, η καταδολιευτική ανάληψη χρέους έχει το νόημα ότι ο οφειλέτης, αναλαμβάνοντας ορισμένη υποχρέωση, προέβλεπε με βεβαιότητα ότι η εξόφληση της καταδολιευτικής ανάληψης χρέους θα έχει ως αποτέλεσμα τη ματαίωση της ικανοποίησης άλλων υποχρεώσεών του. Ομοίως και στην περίπτωση κατά την οποία η απαλλοτρίωση από την πλευρά του οφειλέτη προς εξεύρεση μέσων για την ικανοποίηση ορισμένων ληξιπρόθεσμων απαιτήσεων. Το χρέος που εξοφλείται με τον τελευταίο τρόπο έχει αναληφθεί καταδολιευτικά, «εφόσον ο οφειλέτης προέβλεπε με βεβαιότητα, κατά την ανάληψη του, ότι η περιουσία του δεν επαρκεί για την ικανοποίηση όλων των δανειστών του και ότι η ικανοποίηση του συγκεκριμένου δανειστή θα επιφέρει ματαίωση της ικανοποίησης των υπολοίπων»¹⁴²

Δ. Αναγκαιότητα της εφαρμογής της ΑΚ 281 σε έκτακτες περιστάσεις:

Υπάρχουν περιπτώσεις, στις οποίες ο οφειλέτης βαρύνεται, πράγματι, με άμεσο δόλο ως προς την πρόκληση βλάβης των δανειστών του, ωστόσο θα ήταν ανεπιεικές να αποδοκιμασθεί η απαλλοτρίωση ως καταδολιευτική. Ειδικότερα, τέτοιες περιπτώσεις είναι οι απαλλοτριώσεις για την εξεύρεση των αναγκαίων μέσων διατροφής ή προς εξεύρεση χρημάτων για την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών ιατρικής περίθαλψης. Μπορεί, πράγματι, ο οφειλέτης να βαρύνεται με άμεσο

¹⁴¹ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 195.

¹⁴² Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 196.

δόλο, προβλέποντας με βεβαιότητα τη μη ικανοποίηση των δανειστών του και, παρόλα αυτά, να προβαίνει στην απαλλοτρίωση για την εξεύρεση των παραπάνω μέσων.

Εφ' ης στιγμής ο οφειλέτης βαρύνεται με δόλο, η σχετική προϋπόθεση της διάταξης 939 ΑΚ πληρούται και, εφόσον πληρούνται και οι υπόλοιπες προϋποθέσεις, τότε οι δανειστές αποκτούν το δικαίωμα διάρρηξης. Ουσιαστικά, ο οφειλέτης βρίσκεται στο δίλημμα: είτε θα πρέπει να ικανοποιήσει τους δανειστές ή θα πρέπει να ικανοποιήσει τις ζωτικές του ανάγκες.

Λύση στο παραπάνω ερώτημα δίνεται μέσω της εφαρμογής της διάταξης του άρθρου 281 του ΑΚ προς απόκρουση του γεννημένου δικαιώματος της διάρρηξης των δανειστών. Αν από τις ιδιαίτερες περιστάσεις και τη σύμφωνη με την καλή πίστη αντικειμενική στάθμιση των αντιτιθέμενων συμφερόντων, προκύπτει ότι το συμφέρον που επεδίωκε ο οφειλέτης με την απαλλοτρίωση είναι αξιολογικά υπέρτερο, όπως για παράδειγμα αντιμετώπιση υπέρτερου, έκτακτου και σοβαρού προβλήματος υγείας, τότε η άσκηση του δικαιώματος της διάρρηξης μπορεί να κριθεί ως καταχρηστική.¹⁴³

Ε. Κρίσιμος Χρόνος για το Υποκειμενικό Στοιχείο του Δόλου:

Αναφορικά με το στοιχείο του χρόνου, κατά τον οποίο πρέπει συντρέχει ο δόλος του οφειλέτη έναντι του δανειστή, γίνεται κοινά αποδεκτό ότι ο χρόνος είναι αυτός της απαλλοτρίωσης.¹⁴⁴ Ειδικότερα, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι το υποκειμενικό στοιχείο του δόλου του οφειλέτη θα πρέπει να συντρέχει, καταρχήν, στο χρόνο κατάρτισης της εκποιητικής δικαιοπραξίας,¹⁴⁵ αν η απαλλοτρίωση τελείται μέσω εκποιητικής δικαιοπραξίας. Και αυτό γιατί ο χρόνος κατάρτισης της δικαιοπραξίας είναι ο χρόνος κατά τον οποίο ο οφειλέτης κάνει χρήση της εξουσίας διάθεσης του δικαιώματός του και, έτσι, σε αυτό το σημείο θα πρέπει να κριθεί και να διαπιστωθεί η καταδολιευτική χρήση της διάθεσης αυτής επισύροντας τις έννομες συνέπειες της διάταξης 939 ΑΚ.

Ωστόσο, παρά την προρρηθείσα ανάλυση, ζήτημα προκύπτει για την περίπτωση κατά την οποία η υποσχετική και η εκποιητική δικαιοπραξία δεν καταρτίζονται ταυτόχρονα. Κατά την ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 940 παρ. 2 εδ. α' και, ειδικά, ως προς το ζήτημα της αποφυγής καταστρατήγησης των διατάξεων του υποσυστήματος 939 ΑΚ και επ. κρίνεται ότι

---

¹⁴³ Κωνσταντίνος Καυκάς και Δημήτριος Καυκάς, σελίδα 954, σημείωση 5δ όπου γίνεται δεκτό ότι η απαλλοτρίωση για την εξεύρεση των μέσων διατροφής δεν υπόκειται σε διάρρηξη. Επίσης, βλ. Παύλος Κορδογιαννόπουλος, η νομολογιακή εφαρμογή των άρθρων 939-946 ΑΚ και η κριτική αυτής (περί καταδολιεύσης των δανειστών), Αρμενόπουλος, 163, σελίδα 685.

¹⁴⁴ Μιχάλης Αυγουστιανάκης, σελίδα 209, Παναγιώτης Ζέπος, Ενοχικών Δίκαιον: Γενικό Ενοχικό, Τόμος III, σελίδα 786, Καυκάς Κωνσταντίνος και Καυκάς Δημήτριος, σελίδα 954, Μπόσδας Δημήτριος, Η απαλλοτρίωσις προς βλάβην των δανειστών, Ελληνική Δικαιοσύνη, 1970, σελίδα 475, Ιωάννης Σπυριδάκης και Ευάγγελος Περάκης, Ενοχικό Δίκαιο: Ειδικό Μέρος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1978, Ευστάθιος Μπανάκας σε ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλο, άρθρο 939, σελίδα 37, Παναγιώτης Καργάδος σε ΕρμΑΚ, άρθρο 939, αριθμός 23, ΑΠ 1654/2008, ΕλλΔνη, 2011, σελίδα 457, ΕφΘες 964/2006, Αρμ, 2007, σελίδα 708, ΠολΠρΡοδ 212/2009 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ»

¹⁴⁵ Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, αριθμός 22, Ιωάννης Δεληγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 382, Παύλος Κορδογιαννόπουλος, Η διάρρηξις των προς βλάβη δανειστών απαλλοτριωτικών πράξεων του οφειλέτου κατά τον Κώδικα, σελίδα 73.

καταδολιευτική πρόθεση του οφειλέτη πρέπει να γίνεται κατά το χρόνο ανάληψης της υποχρέωσης που εκπληρώνεται ως ληξιπρόθεσμη. Και αυτό γιατί πρέπει να αποφεύγεται η διάταξη του άρθρου 940 παρ. 2 εδ. α' να αποτελεί «δούρειο ίππο», ο οποίος θα μπορούσε να επιφέρει τον εκμηδενισμό του πεδίου εφαρμογής των διατάξεων 939 επ. ΑΚ και, έτσι, στην περίπτωση κατά την οποία υφίσταται χρονική απόσταση μεταξύ υποσχετικής και εκπαιητικής δικαιοπραξίας, ο δόλος του οφειλέτη πρέπει να εξετάζεται κατά το χρόνο κατάρτισης της υποσχετικής δικαιοπραξίας.¹⁴⁶ Από τα διδάγματα της κοινής πείρας και της λογικής, το πιθανότερο είναι ότι, εφόσον συντρέχει δόλος του οφειλέτη κατά την κατάρτιση της υποσχετικής δικαιοπραξίας, τότε θα συντρέχει δόλος του οφειλέτη και κατά την κατάρτιση της εκπαιητικής δικαιοπραξίας.

Σε περιπτώσεις, όπου είναι απαραίτητη και η πλήρωση όρων ενεργού μετά την κατάρτιση της δικαιοπραξίας ώστε τούτη (η δικαιοπραξία) να αναπτύξει ενέργεια και τις έννομες συνέπειές της, τότε τα χρονικά σημεία της πλήρωσης των όρων αυτών είναι αδιάφορα για την έρευνα της συνδρομής του στοιχείου του δόλου. Η καταδολιευτική συμπεριφορά του οφειλέτη εκδηλώνεται με την κατάρτιση της δικαιοπραξίας και, επιπλέον, η πλήρωση των όρων του ενεργού, όπως η μεταγραφή, είναι κατά κανόνα ανεξάρτητη από τη βούληση του. Το χρονικό σημείο της κατάρτισης είναι κρίσιμο.

ΣΤ. Το Υποκειμενικό Στοιχείο του Δόλου μέσω Αντιπροσώπου:

Αν ο οφειλέτης είναι ανίκανος για δικαιοπραξία, τότε το υποκειμενικό στοιχείο του δόλου θα κριθεί εις το πρόσωπο του νόμιμου αντιπροσώπου του οφειλέτη, καθώς αυτός σχηματίζει και εκφράζει τη βούληση της κατάρτισης της δικαιοπραξίας.¹⁴⁷ Στην περίπτωση κατά την οποία υπάρχουν περισσότεροι νόμιμοι αντιπρόσωποι, ο δόλος θα κριθεί από το πρόσωπο του αντιπροσώπου που κατήρτισε πράγματι τη δικαιοπραξία.¹⁴⁸ Εάν, όμως, ο ανίκανος προς δικαιοπραξία δικαιοπρακτεί αυτοπροσώπως, τότε δεν τίθεται θέμα διάρρηξης λόγω ακυρότητας της δικαιοπραξίας.¹⁴⁹

Τι γίνεται, όμως, στην περίπτωση της εκούσιας αντιπροσώπευσης; Ως προς το θέμα αυτό έχουν διατυπωθεί περισσότερες απόψεις σε σχέση με το πρόσωπο στο οποίο θα κριθεί η ύπαρξη του υποκειμενικού στοιχείου του δόλου. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 214 ΑΚ ορίζεται ότι: *«τα ελαττώματα της βούλησης, η γνώση ή η υπαίτια άγνοια ορισμένων περιστατικών, καθώς και η επίδρασή τους στη δικαιοπραξία κρίνονται από το πρόσωπο του αντιπροσώπου»*. Από τη μια

¹⁴⁶ Γεώργιος Σωτηρόπουλος, σελίδα 75.

¹⁴⁷ Αντώνης Παπαδημητρόπουλος σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, άρθρα 939 – 940, σελίδα 11, Ευριπίδης Ρίζος, σελίδες 199 βλ. υποσημείωση 356 (Warneyer/Bohnenberg, AnfG, σελίδα 121, Larenz και Wolf, AllgTeil, αρ. 114, Huber, AnfG, αρ. 25).

¹⁴⁸ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδες 199 υποσημείωση 357 (Warneyer και Bohnenberg, AnfG, σελίδα 121), Βαγγέλης Πουρναράς σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, άρθρα 214-215, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2010, αρ. 5.

¹⁴⁹ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδες 199 βλ. υποσημείωση 358 (Cosack, Das Anfechtungsrecht, σελίδα 94, Fichtner, KommKonR).

μεριά, σύμφωνα με μια άποψη, στη νομοτυπική μορφή της διάταξης αυτής εμπίπτει και το στοιχείο του δόλου ως προϋπόθεση της καταδολίευσης και, επομένως, η συνδρομή του στοιχείου του δόλου θα κριθεί από το πρόσωπο του αντιπροσώπου.¹⁵⁰ Από την άλλη μεριά, ο δόλος δεν θα πρέπει να κριθεί στο πρόσωπο του αντιπροσώπου αλλά από το πρόσωπο του αντιπροσωπευόμενου και αυτό γιατί, κατά την άποψη αυτή, η διάταξη του άρθρου 214 ΑΚ αφορά στοιχεία που επιδρά στο κύρος της δικαιοπραξίας και όχι στα στοιχεία που αφορούν τα παραγωγικά αίτια της βούλησης του δικαιοπρακτούντος, όπως είναι ο δόλος του προς πρόκληση βλάβης σε τρίτο πρόσωπο μέσω της δικαιοπραξίας.¹⁵¹

Ενδεχομένως, το ορθότερο είναι να ερευνάται, κατά περίπτωση, το πρόσωπο στη βούληση του οποίου μπορεί να αποδοθεί η ουσιαστική πρωτοβουλία για την τέλεση της συγκεκριμένης απαλλοτριωτικής πράξης. Η λύση πρέπει να δοθεί από το συνδυασμό των διατάξεων μεταξύ των άρθρων 214 και 215 ΑΚ. Εφαρμόζεται η διάταξη 214 ΑΚ προκειμένου να εντοπισθεί το πρόσωπο από το οποίο θα κριθεί η συνδρομή του στοιχείου του δόλου, ήτοι το πρόσωπο του αντιπροσώπου. Εντούτοις, εάν ο αντιπρόσωπος ενήργησε στη βάση οδηγιών του αντιπροσωπευόμενου οφειλέτη, ο οποίος (οφειλέτης) καθοδήγησε τον αντιπρόσωπο στην κατάρτιση της δικαιοπραξίας καλείται σε εφαρμογή η διάταξη του άρθρου 215 ΑΚ και ο δόλος θα κριθεί από το πρόσωπο του αντιπροσωπευόμενου.¹⁵²

Τέλος, εάν ο οφειλέτης είναι νομικό πρόσωπο, ο δόλος θα κριθεί από το πρόσωπο των φυσικών προσώπων – οργάνων του νομικού προσώπου που επιχείρησαν τη βλαπτική δικαιοπραξία για λογαριασμό του τελευταίου.¹⁵³ Έτι περαιτέρω, στην περίπτωση κατά την οποία τα φυσικά πρόσωπα – όργανα που επιχείρησαν τη δικαιοπραξία ενήργησαν κατόπιν εντολών και οδηγιών άλλων οργάνων του νομικού προσώπου, δεν θα πρέπει να αποκλειστεί η αναλογική εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 215 ΑΚ.¹⁵⁴ Υπ' αυτή την έννοια, ο δόλος θα κριθεί με βάση τα φυσικά πρόσωπα που έλαβαν πράγματι την απόφαση για την επιχείρηση της δικαιοπραξίας και απλώς ανέθεσαν την τυπική τέλεσή της σε άλλα όργανα του νομικού προσώπου.

III.2. Προϋπόθεση: Γνώση του Τρίτου (στη λατινική “scientia fraudis”).

A. Γενικά:

---

¹⁵⁰ Παναγιώτης Ζέπος, Ενοχικών Δίκαιον: Γενικό Ενοχικό, Τόμος III, σελίδα 786, Γιώργος Κουμάντος, σελίδα 118.

¹⁵¹ Ευστάθιος Μπανάκας σε Αστικό Κώδικα Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, άρθρα 939 – 946, αριθμός 31 – 33, Ιωάννης Δεληγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 384, Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 731, Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, αριθμός 23, Γεώργιος Σωτηρόπουλος, σελίδα 76, Αντώνης Παπαδημητρόπουλος σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, 939 – 940, αριθμός 11, ΕφΔωδ 11/2006 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ».

¹⁵² Παναγιώτης Καργάδος, Ερμηνεία Αστικού Κώδικα, άρθρο 939, αριθμός 27, Αντώνης Παπαδημητρόπουλο σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, άρθρα 939 – 940, αριθμός 11.

¹⁵³ ΜΠρΑθ 4953/2011, ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», Βαγγέλης Πουρνάρας σε Γεωργιάδη, ΣΕΑΚ, άρθρα 214-215, Εκδόσεις Π.Ν. Αθήνα, 2010, αρ. 5 όπου επισημαίνεται ότι σε περίπτωση πολλαπλής πληρεξουσιότητας, τα νομικώς αξιολογήσιμα γνωστικά γεγονότα κρίνονται από τον αντιπρόσωπο που πράγματι κατήρτισε τη δικαιοπραξία.

¹⁵⁴ Για τη δυνατότητα της αναλογικής εφαρμογής των ΑΚ 214 – 215 βλ. Βαγγέλης Πουρνάρα σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, 214 – 215, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2010, αριθμός 3, ΑΠ 681/2009, ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΕφΔωδ 114/2005.

Το υποκειμενικό στοιχείο του δόλου του οφειλέτη έχει καθοριστική σημασία για το θεσμό της διάρρηξης, εντούτοις το στοιχείο αυτό δεν είναι ικανό από μόνο του να επιφέρει την τελική νομοθετική αποδοκιμασία της βλαπτικής απαλλοτρίωσης, που εκφράζεται με τη γέννηση του δικαιώματος της διάρρηξης. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η παρέμβαση στην έννομη σφαίρα του τρίτου είναι αναγκαία η συνδρομή και του έτερου υποκειμενικού στοιχείου του θεσμού αυτού, ήτοι η γνώση του τρίτου. Έτσι, στο σημείο αυτό θα εξεταστούν οι διατάξεις των άρθρων 941 και 942 ΑΚ.

B. Γνώση του Τρίτου:

B.1. Περιεχόμενο Γνώσης:

Δυνάμει της διάταξης του άρθρου 941 ΑΚ ορίζεται: *«η απαλλοτρίωση υπόκειται σε διάρρηξη, αν αυτός υπέρ του οποίου έγινε (τρίτος) γνώριζε ότι ο οφειλέτης απαλλοτριώνει προς βλάβη των δανειστών του.*

Τεκμαίρεται ότι ο τρίτος το γνωρίζει, αν κατά την απαλλοτρίωση είναι σύζυγος του οφειλέτη ή συγγενής του σε ευθεία γραμμή ή συγγενής του σε πλάγια γραμμή εξ αίματος έως και τρίτο βαθμό ή από αγχιστεία έως το δεύτερο. Το τεκμήριο δεν ισχύει, αν πέρασε ένα έτος από την απαλλοτρίωση έως την έγερση της αγωγής».

Ο δόλος του οφειλέτη, αν και έχει καθοριστική σημασία για το θεσμό της διάρρηξης και τη θεμελίωση της νομοτυπικής μορφής του δικαιώματος αυτού, δεν είναι ικανός από μόνος του να επιφέρει την τελική νομοθετική αποδοκιμασία της βλαπτικής απαλλοτρίωσης. Μόνη η καταχρηστικότητα της συμπεριφοράς του οφειλέτη δεν συνεπάγεται την υποχώρηση της προστασίας του συμφέροντος του τρίτου. Θα πρέπει να εξετασθεί και να κριθεί αυτοτελώς και το συμφέρον του τρίτου και, προκειμένου να προκριθεί η παρέμβαση στη σφαίρα του τρίτου, θα πρέπει να συντρέχουν και πρόσθετες προϋποθέσεις, ήτοι τα αναφερόμενα στις διατάξεις 941 και 942 ΑΚ.

Υποστηρίζεται¹⁵⁵ ότι η γνώση του τρίτου για το δόλο του οφειλέτη αποτελεί το μέτρο κατά το οποίο θα κριθεί επιλήψιμη η συμπεριφορά του τρίτου ώστε να του αποδοθεί μομφή ως προς την απόκτηση του απαλλοτριωθέντος. Κατά την άποψη αυτή, ο τρίτος δεν είναι άξιος προστασίας αν γνώριζε για το δόλο του οφειλέτη, καθότι η γνώση του αυτή συνιστά ουσιαστικά συνέργεια στην πρόκληση της βλάβης του δανειστή και, ως εκ τούτου, η κτήση του καθίσταται επιλήψιμη. Υπό το πρίσμα αυτό, υποστηρίζεται ότι ο τρίτος, γνωρίζοντας για το δόλο του οφειλέτη και την προξενηθείσα βλάβη, τότε ο ίδιος διαπράττει αδίκημα απέναντι στο δανειστή.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Αλέξανδρος Λιτζερόπουλος, σελίδα 540, Παναγιώτης Καργάδος σε ΕρμΑΚ, 942, αριθμός 1, Νικόλαος Παπαντωνίου, Η Καλή Πίστη εις το Αστικόν Δίκαιον, 1957.

¹⁵⁶ Αλέξανδρος Λιτζερόπουλος, σελίδα 540.

Έτερη θεώρηση υποστηρίζει ότι η παραπάνω άποψη δεν κρίνεται επαρκείς για να καταδείξει τη βαθύτερη τελολογία που ενυπάρχει στην ως άνω αναφερόμενη ρύθμιση του ΑΚ.¹⁵⁷ Ειδικότερα, κατά τη θεώρηση αυτή, το αξιολογικό κριτήριο που αποτελεί και τη ratio της συγκεκριμένης προϋπόθεσης της νομοτυπικής μορφής είναι η ασφάλεια του δικαίου και η ασφάλεια των συναλλαγών.¹⁵⁸ Από τη μια πλευρά, η πρώτη, ήτοι η ασφάλεια του δικαίου, τείνει προς την προστασία των κεκτημένων δικαιωμάτων και την αποφυγή βλαπτικών επενεργειών στα δικαιώματα που χορηγεί η έννομη τάξη χωρίς τη συναίνεση του φορέα του δικαιώματος ώστε να υπάρχει ασφάλεια εντός της έννομης τάξης.¹⁵⁹ Από την άλλη πλευρά, η δεύτερη, ήτοι η ασφάλεια των συναλλαγών, τείνει προς την προστασία των μεταβολών στο υφιστάμενο καθεστώς των δικαιωμάτων, εφόσον οι μεταβολές αυτές είναι αποτέλεσμα εξωτερικά νομιμοφανούς κατάστασης.¹⁶⁰ Με τη σειρά της, η αρχή της ασφάλειας των συναλλαγών εξειδικεύεται, μεταξύ άλλων αρχών, στην αρχή της προστασίας της υποκειμενικής καλής πίστης.¹⁶¹

Η διατύπωση της διάταξης 941 ΑΚ προσδίδει, εκ πρώτης όψεως, το συμπέρασμα ότι το βάρος πέφτει πάνω στο στοιχείο της γνώσεως, ενώ η πραγματικότητα είναι ότι το βάρος πέφτει πάνω στην άγνοια του τρίτου και την κατ' επέκταση προστασία της εμπιστοσύνης του. Ειδικότερα, ο τρίτος, αγνοώντας το δόλο του οφειλέτη, προστατεύεται *«επειδή αγνοεί ορισμένο νομικά σημαντικό γεγονός και εξαιτίας της άγνοιάς του έχει δημιουργηθεί εμπιστοσύνη ως προς τη νομιμότητα της συναλλαγής»*.¹⁶² Το νομικό γεγονός που αγνοεί ο τρίτος είναι ότι ο οφειλέτης προβαίνει σε ενάσκηση του δικαιώματός του καθ' υπέρβαση και, υπό το πρίσμα αυτό, η έννομη τάξη αποδοκιμάζει την απαλλοτριωτική του πράξη κατά τις διατάξεις των άρθρων 939 επ. ΑΚ. Υπό το προρρηθέν, ο σκοπός της διάταξης του άρθρου 941 παρ. 1 ΑΚ δεν είναι να αποδώσει μομφή στον κακόπιστο τρίτο αλλά να προστατεύσει τον καλόπιστο τρίτο, ο οποίος είχε άγνοια της καταδολιευτικής απαλλοτρίωσης του οφειλέτη. Εάν ο τρίτος γνώριζε την καταδολιευτική πρόθεση του οφειλέτη, τότε δεν χρειάζεται να προστατευτεί. Εάν, όμως, δεν γνώριζε το δόλο του οφειλέτη, τότε θα πρέπει να προστατευτεί στη βάση της αρχής της προστασίας της υποκειμενικής καλής πίστης και, κατ' επέκταση, στην προστασία της ασφάλειας των συναλλαγών.¹⁶³

---

¹⁵⁷ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 87.

¹⁵⁸ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 90 και 91.

¹⁵⁹ Γεώργιος Κουμάντος, Η Υποκειμενική Καλή Πίστης, Συμβολή εις τα περί γνώσεως και άγνοιάς εν τω αστικό δίκαιο, Αθήνα, 1958, σελίδα 105.

¹⁶⁰ Γεώργιος Κουμάντος, σελίδα 105.

¹⁶¹ Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 92, υποσημειώσεις 179 και 180.

¹⁶² Ευριπίδης Ρίζος, σελίδα 95.

¹⁶³ Γεώργιος Κουμάντος, σελίδα 262.

Ως προς το περιεχόμενο της γνώσης του τρίτου¹⁶⁴, μια πρώτη άποψη νοείται η γνώση του αντικειμενικού γεγονότος της βλάβης που προκαλεί η απαλλοτρίωση.¹⁶⁵ Μια έτερη άποψη υποστηρίζει ότι η γνώση του τρίτου πρέπει να αφορά το δόλο του οφειλέτη.¹⁶⁶

Με βάση τη γραμματική ερμηνεία της διάταξης, σε συνδυασμό με την πρόθεση του ιστορικού νομοθέτη,¹⁶⁷ ορθότερη κρίνεται η εξής άποψη, η οποία είναι και κρατούσα στη θεωρία:¹⁶⁸ Το αντικείμενο της γνώσης του τρίτου πρέπει να είναι τόσο το υποκειμενικό στοιχείο του δόλου του οφειλέτη όσο και το αντικειμενικό στοιχείο της βλάβης του δανειστή. Αυτή η άποψη, κατά την κρίση του γράφοντος, επιβεβαιώνεται και από την τελλογία των ρυθμίσεων, καθώς η καταδολιευτική απαλλοτρίωση αποδοκιμάζεται από το Νομοθέτη και, εν γένει, από την έννομη τάξη λόγω της βλάβης των δανειστών του οφειλέτη όσο και διότι η βλάβη αυτή, λαμβάνει χώρα με δόλο από την πλευρά του οφειλέτη. Υπό το πρίσμα αυτό, προκειμένου να υποχωρήσει η έννομη προστασία του τρίτου και να διαρρήξει ο δανειστής την δικαιοπραξία, θα πρέπει ο τρίτος να γνωρίζει όλα τα στοιχεία, τόσο αντικειμενικά όσο και υποκειμενικά, ώστε η έννομη τάξη να επισύρει την αποδοκιμασία και να κάμψει την έννομη προστασία του τρίτου. Τονιστέον ότι ο τρίτος δεν χρειάζεται να γνωρίζει ακριβώς το πρόσωπο εναντίον του οποίου στρέφεται ο δόλος του οφειλέτη, αρκεί ο τρίτος να γνωρίζει ότι ο οφειλέτης, απαλλοτριώνοντας κάποιο περιουσιακό στοιχείο, αποδέχεται ή επιδιώκει ως βέβαιο αποτέλεσμα της απαλλοτρίωσης τη βλάβη των δανειστών του. Απαιτείται θετική γνώση χωρίς να αρκεί η αμέλεια, έστω και βαριά.¹⁶⁹

---

¹⁶⁴ Και η γνώση του τρίτου, ως στοιχείο της νομοτυπικής μορφής του κανόνα δικαίου, συνιστά νομικό γεγονός.

¹⁶⁵ Αλέξανδρος Λιτζερόπουλος, σελίδα 542, Θεοχάρης Βασιλάκης, σελίδα 380. ΕφΘες 208/1979, Αρμ 1979, σελίδα 678, ΕφΔωδ 173/2009, ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ».

¹⁶⁶ ΑΠ 1475/2010 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΕφΛαρ 239/2007, ΕφΘες 1504/2004 ΔΕΕ 2005, σελίδα 721, ΕφΛαρ 97/2002, ΠολΠρΘες 8526/2011 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΠολΠρΑμφ 48/2011 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΠολΠρΑθ 4201/2007.

¹⁶⁷ Όπως ορίζεται από τη σελίδα 553 του Προσχεδίου του Εισηγητή, ο Εισηγητής είχε επιλέξει τη διατύπωση ότι η απαλλοτρίωση είναι διαρρηκτέα «.....εάν ο υπέρ ου αυτή εγνώριζεν ότι απαλλοτριών ο οφειλέτης βλάπτει τους δανειστές του». Η διατύπωση αυτή παρέπεμπε μόνο στη γνώση του αντικειμενικού γεγονότος της βλάβης, χωρίς να απαιτείται και η γνώση του δόλου του οφειλέτη. Ωστόσο, προκρίθηκε διαφορετική διατύπωση («.....εάν ο υπέρ ου αυτή εγνώριζεν ότι ο οφειλέτης απαλλοτριού προς βλάβην των δανειστών του») κατά την οποία απαιτείται και η γνώση του δόλου του οφειλέτη, βλ. Γεώργιος Τράμπος, Η παυλιανή αγωγή και το σχέδιο του νέου Αστικού Κώδικος, ΑΙΔ 1937, σελίδα 112.

¹⁶⁸ Κωνσταντίνος Αποστολίδης, σελίδα 871, Παναγιώτης Ζέπος, Ενοχικόν Δίκαιον: Γενικό Ενοχικό, Τόμος III, σελίδα 790, Κωνσταντίνος Καυκάς και Δημήτριος Καυκάς, σελίδα 960, Παναγιώτης Καργάδος σε ΕρμΑΚ, 939-946, αριθμός 2, Ευστάθιος Μπανάκας σε Αστικό Κώδικα Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, άρθρα 939-946, αριθμός 1, Ιωάννης Δεληγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 384, Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 732, Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, αριθμός 26, Γεώργιος Σωτηρόπουλος, σελίδα 79, ΕφΘες 3096/2006, ΕπισκΕμπΔ 2007, σελίδα 448, ΕφΘες 2958/2005, Αρμ. 2006, σελίδα 1203, ΕφΘες 656/2005 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΕφΑθ 9960/1986.

¹⁶⁹ Παύλος Κορδογιαννόπουλος, η διάρρηξις των προς βλάβη δανειστών απαλλοτριωτικών πράξεων του οφειλέτου κατά τον Κώδικα, σελίδα 75, Αλέξανδρος Λιτζερόπουλος, σελίδα 542, Παναγιώτης Ζέπος, Ενοχικόν Δίκαιον: Γενικό Ενοχικό, Τόμος III, σελίδα 789, Κωνσταντίνος Καυκάς και Δημήτριος Καυκάς, σελίδα 960, Δημήτριος Μπόσδας, σελίδα 475, Ιωάννης Σπυριδάκης και Ευάγγελος Περάκης, Αθήνα 1978, σελίδα 1, Ευστάθιος Μπανάκας σε Αστικό Κώδικα Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, άρθρα 939-946 αριθμός 2, Παναγιώτης Καργάδος, σε ΕρμΑΚ, άρθρα 939-946, αριθμός 6, Ιωάννης Δεληγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 384, Πάνος Κορνηλάκης, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2002, 732, Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, αριθμός 26, Παύλος Φίλιος, σελίδα 524, Γεώργιος Σωτηρόπουλος, σελίδα 79, ΑΠ 278/2011 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΑΠ 1798/2007 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ».

Ο δόλος, ως νομική έννοια, συνιστάται από δύο στοιχεία: α) το γνωστικό και β) το βουλητικό. Αναφορικά με την υποκειμενική προϋπόθεση της γνώσης του τρίτου, ο νόμος αναφέρεται μόνο στο γνωστικό στοιχείο. Αν ο τρίτος γνωρίζει το δόλο του οφειλέτη και το αποτέλεσμα της απαλλοτρίωσης και, παρόλα αυτά, συμμετέχει σ' αυτήν σημαίνει ότι αποδέχεται την επέλευση του βλαπτικού αποτελέσματος. Έτι περαιτέρω, το βουλητικό στοιχείο δεν αξιολογείται στην προκειμένη περίπτωση από τη διάταξη και, ως εκ τούτου, το βουλητικό στοιχείο δεν τυποποιείται ως στοιχείο της νομοτυπικής μορφής του δικαιώματος της διάρρηξης. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η υποχώρηση της προστασίας του τρίτου αρκεί το γεγονός ότι δεν δικαιολογείται στην προκειμένη περίπτωση η προστασία της εμπιστοσύνης του αναφορικά με τη νομιμότητα της συναλλαγής. Αν και η καταδολιευτική απαλλοτρίωση είναι αποδοκιμαζόμενη από την έννομη τάξη, εντούτοις ο τρίτος προστατεύεται αν αγνοούσε τον καταδολιευτικό της χαρακτήρα καθότι προστατεύεται η εμπιστοσύνη που επέδειξε στον εξωτερικά νόμιμο χαρακτήρα της απαλλοτρίωσης. Κατά τη γραμματική διατύπωση της διάταξης, δεν ενδιαφέρει εάν ο τρίτος είχε την ίδια πρόθεση με αυτήν του οφειλέτη. Εάν ο τρίτος δεν έχει επίγνωση του γνωστικού στοιχείου του δόλου του οφειλέτη, τότε προστατεύεται από τις επιταγές της ασφάλειας των συναλλαγών. Υπ' αυτή την έννοια και την προρρηθείσα ανάλυση, η κρατούσα άποψη είναι ορθή,¹⁷⁰ κατά την οποία η στάση του τρίτου δεν αξιολογείται από τη βουλητική σκοπιά και δεν απαιτείται ούτε εξετάζεται αν ήταν ο τρίτος συμμετοχος στο δόλο του οφειλέτη.

Τι γίνεται, όμως, στην περίπτωση κατά την οποία υφίσταται και το βουλητικό στοιχείο του τρίτου; Μπορεί να θεμελιωθεί και η διάταξη του άρθρου 919 ΑΚ; Αν και εφόσον συντρέχουν πρόσθετα στοιχεία ως προς την ενεργητική συμμετοχή του τρίτου στην πρόκληση βλάβης του δανειστή, τα οποία (στοιχεία) υπερβαίνουν τη νομοτυπική μορφή του δικαιώματος της διάρρηξης, τότε η συμπεριφορά του τρίτου μπορεί να κριθεί ως αντίθετη στα χρηστά ήθη και, έτσι, να πληρωθεί η νομοτυπική μορφή της διάταξης του άρθρου 919 ΑΚ.¹⁷¹

B.2. Κρίσιμος Χρόνος:

Ως προς το χρονικό σημείο που πρέπει να συντρέχει η γνώση του τρίτου, τούτη (η γνώση του τρίτου) θα πρέπει να υπάρχει, καταρχήν, κατά το χρόνο της απαλλοτριωτικής πράξης.¹⁷² Στην

¹⁷⁰ Παναγιώτης Καργάδος, σε ΕρμΑΚ, άρθρα 939-946, αριθμός 3, Ιωάννης Δελιγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 384, Πάνος Κορνηλάκης, 2002, σελίδα 732, Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, αριθμός 26, Αντώνης Παπαδημητρόπουλος σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, άρθρα 941 -942, αριθμός 1, ΕφΘες 447/2011, Αρμ 2011, σελίδα 1149, ΕφΘες 3096/2006, ΕπισκΕμπΔ 2007, σελίδα 448, ΕφΘες 656/2005 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ».

¹⁷¹ ΑΠ 1344/1997 ΕΕμπΔ 1998, σελίδα 284, ΕφΑθ 5217/1990 ΕλλΔνη 1994, σελίδα 347, Ιωάννης Δελιγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 373, Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 718, Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, αριθμός 11, Ευστάθιος Μπανάκας σε ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, άρθρα 939, αριθμός 13.

¹⁷² Μιχαήλ Αυγουστιανάκης, σελίδα 209, Παύλος Κορδογιαννόπουλος, Η διάρρηξις των προς βλάβη δανειστών απαλλοτριωτικών πράξεων του οφειλέτου κατά τον Κώδικα, σελίδα 76, Αλέξανδρος Λιτζερόπουλος, σελίδα 380, Δημήτριος Μπόσδας, σελίδα 477, Ιωάννης Σπυριδάκης και Ευάγγελος Περράκης, αριθμός 1, Παναγιώτης Καργάδος σε ΕρμΑΚ, άρθρα 939 - 946, αριθμός 6, Ευστάθιος Μπανάκας σε ΑΚ Γεωργιάδη – Σταθόπουλου, άρθρα 941 – 942, αριθμός 2, Ιωάννης Δελιγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 385, Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 733, Απόστολος Γεωργιάδης, αριθμός 26.

περίπτωση κατά την οποία η απαλλοτριωτική πράξη τελείται μέσω εκπαιδευτικής δικαιοπραξίας, για την οποία προβλέπονται όροι του ενεργού για να επέλθουν οι έννομες συνέπειες, κρίσιμος χρόνος είναι ο χρόνος κατάρτισης της εκπαιδευτικής δικαιοπραξίας και όχι ο χρόνος πλήρωσης των όρων του ενεργού.¹⁷³

B.3. Κατάρτιση Δικαιοπραξίας μέσω Αντιπροσώπου:

Ως προς το ζήτημα της ανικανότητας για δικαιοπραξία του τρίτου, τότε το υποκειμενικό στοιχείο της γνώσεως του τρίτου θα κριθεί, κατά περίπτωση, με τον εξής τρόπο: εάν η δικαιοπραξία καταρτίστηκε από το νόμιμο αντιπρόσωπο του τρίτου, τότε το στοιχείο της γνώσεως θα κριθεί εις το πρόσωπο του αντιπροσώπου.¹⁷⁴ Εάν ο τρίτος είναι νομικό πρόσωπο, τότε η γνώση του θα κριθεί από τα φυσικά πρόσωπα που το εκπροσωπούν και σχημάτισαν τη βούληση του νομικού προσώπου.¹⁷⁵ Στην περίπτωση κατά την οποία ενήργησε φυσικό πρόσωπο – όργανο κατόπιν οδηγιών και εντολής από έτερο όργανο του νομικού προσώπου, τότε υφίσταται αναλογική εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 215, κατ' αντίστοιχο τρόπο κατά την εξέταση του υποκειμενικού στοιχείου της προϋπόθεσης του δόλου του οφειλέτη.

Στην περίπτωση κατά την οποία υφίσταται εκούσια αντιπροσώπευση, έχουν υποστηριχθεί δύο απόψεις. Από τη μια μεριά, έχει υποστηριχθεί ότι η γνώση του τρίτου θα πρέπει να κριθεί από το πρόσωπο του αντιπροσώπου και, από την άλλη μεριά, έχει κριθεί ότι η γνώση του τρίτου θα πρέπει να κριθεί από το πρόσωπο του αντιπροσωπευομένου.¹⁷⁶ Ανεξαρτήτως των διαφορών απόψεων, ορθότερο, κατά την κρίση του γράφοντος, είναι να γίνει και εδώ δεκτό, όπως και στο υποκειμενικό στοιχείο του δόλου του οφειλέτη, ότι η γνώση πρέπει να κριθεί στο πρόσωπο του ατόμου που είχε την ουσιαστική πρωτοβουλία για την κατάρτιση της συγκεκριμένης σύμβασης και τη διαμόρφωση του περιεχομένου της από το συνδυασμό των διατάξεων 214 και 215 του ΑΚ.¹⁷⁷

B.4. Τεκμήριο Γνώσης:

Δυνάμει της διάταξης του άρθρου 941 παράγραφος 2 ΑΚ ορίζεται: *«Τεκμαίρεται ότι ο τρίτος το γνωρίζει, αν κατά την απαλλοτρίωση είναι σύζυγος του οφειλέτη ή συγγενής του σε ευθεία γραμμή ή συγγενής του σε πλάγια γραμμή εξ αίματος έως και τρίτο βαθμό ή από αγχιστεία έως το*

---

¹⁷³ Αντίθετος ο Κορδογιαννόπουλος κατά τον οποίο θα πρέπει να εξετάζεται η γνώση του τρίτου στο χρόνο επέλευσης του βλαπτικού αποτελέσματος, βλ. Παύλος Κορδογιαννόπουλος, η νομολογιακή εφαρμογή των άρθρων 939 -946 ΑΚ και η κριτική αυτής (περί καταδολιεύσεως των δανειστών), σελίδα 680.

¹⁷⁴ ΕφΠατρ 540/2006, ΑχΝομ 2007, σελίδα 83, ΕφΠατρ 906/2005 ΔΕΕ, 2006, σελίδα 641, ΕφΘες 1764/2004, Αρμ 2005, σελίδα 21, ΕφΛαρ 97/2002 Δικογρ 2002, σελίδα 87, ΕφΑθ 6701/1996 Αρμ 1998, σελίδα 429.

¹⁷⁵ ΠολΠρΘες 2379/2003 Αρμ 2003, σελίδα 1427, ΜΠρΑθ 4953/2011 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ».

¹⁷⁶ Ευστάθιος Μπανάκας σε Αστικό Κώδικα Γεωργιάδη και Σταθόπουλο, άρθρα 941 – 942, αριθμός 3, Ιωάννης Δεληγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 385, Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 733, Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, αριθμός 26, Γεώργιος Σωτηρόπουλος, σελίδα 79, ΕφΘες 447/2011, σελίδα 1149, ΠολΠρΡοδ 37/2001 ΔωδΝομ 2003, σελίδα 620.

¹⁷⁷ Αντώνης Παπαδημητρόπουλος σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, άρθρα 941 – 942, αρ. 1.

δεύτερο. Το τεκμήριο δεν ισχύει, αν πέρασε ένα έτος από την απαλλοτρίωση έως την έγερση της αγωγής».

Ο Αστικός Νομοθέτης, προκειμένου να υποβοηθήσει το δανειστή ως προς την απόδειξη των προϋποθέσεων της καταδολίευσης δανειστών και, κατ' επέκταση, για τη γέννηση του δικαιώματος της διάρρηξης, θέσπισε ένα τεκμήριο γνώσης του τρίτου.¹⁷⁸ Ειδικότερα, το τεκμήριο αυτό βασίζεται, σύμφωνα με τα διδάγματα της κοινής πείρας και της λογικής, στην εμπειρικά και λογικά διαπιστωμένη πραγματικότητα ότι τα πρόσωπα που είναι οικεία στον οφειλέτη, γνωρίζουν και τις προθέσεις του. Κατά την πλειοψηφία των καταδολιευτικών γεγονότων, ο οφειλέτης επιλέγει, κατά κανόνα, τα πρόσωπα που του είναι οικεία προκειμένου να μεταβιβάσει καταδολιευτικά τα περιουσιακά του στοιχεία.¹⁷⁹

Υπό το πρίσμα του ανωτέρω, κατά τη διάταξη του άρθρου 941 παρ. 2 εδ. α', ο νομοθέτης επέλεξε να τεκμαίρεται η γνώση του τρίτου, αν κατά την απαλλοτριωτική πράξη ήταν σύζυγος¹⁸⁰ ή συγγενής του οφειλέτη σε ευθεία γραμμή απεριόριστα ή συγγενής σε πλάγια γραμμή μέχρι τον τρίτο βαθμό¹⁸¹ (αν η συγγένεια είναι εξ αίματος) και μέχρι το δεύτερο βαθμό (αν η συγγένεια είναι εξ αγχιστείας). Στις περιπτώσεις, κατά τις οποίες ο τρίτος που δικαιοπρακτεί μέσω αντιπροσώπου και η γνώση του κρίνεται από το πρόσωπο του αντιπροσώπου, ήτοι από τη διάταξη του άρθρου 214 ΑΚ, θα πρέπει οι ιδιότητες του αναφέρονται στην ΑΚ 941 παρ. 2 να απαντώνται στο πρόσωπο του αντιπροσώπου ώστε να 'χει ισχύ το τεκμήριο.¹⁸² Σε κάθε περίπτωση, ο δανειστής βαρύνεται με την απόδειξη της βάσης του τεκμηρίου, δηλαδή από την ύπαρξη μιας εκ των αναφερομένων στη διάταξη του άρθρου 941 παρ. 2 ΑΚ σχέσεις.¹⁸³

Το τεκμήριο αυτό είναι μαχητό και ο τρίτος δικαιούται να το καταρρίψει προστατεύοντας το περιουσιακό του δικαίωμα. Τούτο, ήτοι το στοιχείο του μαχητού τεκμηρίου, συνάγεται από το γεγονός ότι, κατά το γενικό κανόνα, όταν ο νομοθέτης δεν διευκρινίζει τη φύση του τεκμηρίου, τότε πρόκειται για μαχητό τεκμήριο.¹⁸⁴ Εξάλλου, θα ήταν ανεπιεικές για τον τρίτο να στερηθεί το

¹⁷⁸ Μεταξύ των λόγων θέσπισης του τεκμηρίου αναφέρεται και η δυσκολία απόδειξης της γνώσης του τρίτου. Ευστάθιος Μπανάκας σε Αστικό Κώδικα Γεωργιάδη και Σταθόπουλο, άρθρα 941 – 942, αριθμός 4, Ιωάννης Δεληγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 385, Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 733.

¹⁷⁹ Παύλος Κορδογιαννόπουλος, Η διάρρηξις των προς βλάβη δανειστών απαλλοτριωτικών πράξεων του οφειλέτου κατά τον Κώδικα, σελίδα 77, Κωνσταντίνος Αποστολίδης, σελίδα 871, Αλέξανδρος Λιτζερόπουλος, σελίδα 542, Ευστάθιος Μπανάκας σε Αστικό Κώδικα Γεωργιάδη και Σταθόπουλο, άρθρα 941 – 942, αριθμός 4, Παναγιώτης Καργάδος, αριθμός 7.

¹⁸⁰ Αν η απαλλοτριωτική πράξη έγινε προ του γάμου δεν ισχύει το τεκμήριο. Αν ο γάμος μεταγενέστερα ακυρωθεί, τότε το τεκμήριο δεν παύει να ισχύει. Βλ. Παύλος Κορδογιαννόπουλος, Η διάρρηξις των προς βλάβη δανειστών απαλλοτριωτικών πράξεων του οφειλέτου κατά τον Κώδικα, σελίδα 78.

¹⁸¹ Καλύπτει, επομένως, και απαλλοτριωτικές πράξεις προς τον αδερφό. Βλ. ΕφΠατρ 576/1999 Αρμ 2001, σελίδα 326, ΠολΠρΘες 2122/1980, ΕλλΔνη 1981, σελίδα 45. Επίσης, καλύπτει απαλλοτριώσεις και προς τέκνο αδερφού. Βλ. ΠολΠρΗλ 68/2001, Αρμ. 2002, σελίδα 1018.

¹⁸² ΕφΑτγ 273/2009, Αρμ. 2011, σελίδα 612.

¹⁸³ Ευστάθιος Μπανάκας σε Αστικό Κώδικα, Γεωργιάδη και Σταθόπουλο, άρθρα 941 – 942, αριθμός 5, Παναγιώτης Καργάδος σε ΕρμΑΚ, άρθρα 941, αριθμός 10.

¹⁸⁴ Γεώργιος Μπαλή, Ενοχικό Δίκαιον: Γενικό Μέρος, 3^η Έκδοση, Εκδόσεις Π. Σάκκουλα, Αθήνα 1969, αριθμός 6, Δημήτριος Παπαστερίου, αριθμός 31.

περιουσιακό του δικαίωμα χωρίς να του δίνεται η δυνατότητα να ανταποδείξει τη βάση του τεκμηρίου. Προς τούτο συνηγορεί και το γεγονός ότι ο αστικός νομοθέτης προέβλεψε και το στοιχείο του χρονικού περιορισμού του τεκμηρίου αυτού. Στόχος του νομοθέτη είναι ο περιορισμός αυτό, αφενός, να παράσχει αποδεικτικές ευκολίες στους επιμελέστερους δανειστές για την προάσπιση των εννόμων συμφερόντων τους και, αφετέρου, να μην επιβαρύνει εσαεί τους συγγενείς με την κατάρριψη του τεκμηρίου.¹⁸⁵ Έτσι, κατά τη διάταξη του άρθρου 941 παρ. 2 εδ. β' ΑΚ, το τεκμήριο ισχύει μόνο εφόσον η αγωγή ασκηθεί εντός ενός έτους από την απαλλοτρίωση.¹⁸⁶ Το χρονικό σημείο της έναρξης της ετήσιας προθεσμίας είναι το χρονικό σημείο επέλευσης της ενέργειας της απαλλοτρίωσης.

Γ. Γνώση του Τρίτου: Χαριστική Αιτία και Απαλλοτρίωση.

Δυνάμει της διάταξης του άρθρου 942 ΑΚ ορίζεται: «*Σε περίπτωση απαλλοτρίωσης από χαριστική αιτία δεν απαιτείται η κατά το προηγούμενο άρθρο γνώση του τρίτου*».

Από την εξέταση των διατάξεων 941 και 942 ΑΚ προκύπτει ότι η αιτία της απαλλοτριωτικής δικαιοπραξίας δεν είναι αδιάφορη για τη γέννηση του δικαιώματος της διάρρηξης εκ μέρους του δανειστή. Ειδικότερα, κατά τη διάταξη 942 ΑΚ, προκύπτει ότι η υποκειμενική προϋπόθεση της γνώσης του τρίτου δεν απαιτείται για τη γέννηση και τη θεμελίωση του δικαιώματος της διάρρηξης υπό την προϋπόθεση ότι ο τρίτος απέκτησε το περιουσιακό στοιχείο δια χαριστικής αιτίας, ήτοι χωρίς την καταβολή κάποιου ανταλλάγματος. Ουσιαστικά, η διάταξη αυτή απεικονίζει και απηχεί την αρχή της ήσσονος προστασίας του χαριστικώς αποκτώντος.¹⁸⁷ Εκ των ουκ άνευ να δηλωθεί ότι το υποκειμενικό στοιχείο του δόλου του οφειλέτη θα πρέπει να υφίσταται.¹⁸⁸

Τι γίνεται στην περίπτωση κατά την οποία υφίσταται αντάλλαγμα, άρα η απαλλοτριωτική δικαιοπραξία είναι επαχθής, αλλά τούτο (το αντάλλαγμα) είναι αρκετά μικρό; Κατά τη θεωρία υποστηρίζεται ότι, στην περίπτωση κατά την οποία το αντάλλαγμα είναι δυσανάλογα μικρό, τότε θα πρόκειται για μικτή δωρεά και το υποκειμενικό στοιχείο της γνώσης του τρίτου θα απαιτείται μόνο για το επαχθές τμήμα της απαλλοτριωτικής δικαιοπραξίας.¹⁸⁹ Ουσιαστικά, το προρρηθέν

---

¹⁸⁵ Ευστάθιος Μπανάκας σε Αστικό Κώδικα Γεωργιάδη και Σταθόπουλο, άρθρα 941 – 942, αριθμός 5, Παύλος Κορδογιαννόπουλος, Η διάρρηξις των προς βλάβη δανειστών απαλλοτριωτικών πράξεων του οφειλέτου κατά τον Κώδικα, σελίδα 79.

¹⁸⁶ Επομένως, η αγωγής διάρρηξης θα πρέπει να επιδοθεί εντός του έτους, δυνάμει της διάταξης του άρθρου 221 παρ. 1 του ΚΠολΔ.

¹⁸⁷ Ευρυπίδης Ρίζος, σελίδα 208.

¹⁸⁸ Ωστόσο, στα δίκαια της γερμανικής νομικής οικογένειας η απαλλοτρίωση από χαριστική αιτία υπόκειται σε διάρρηξη, ακόμα και όταν ελλείπει το στοιχείο του δόλου του οφειλέτη, βλ. Ευρυπίδης Ρίζος, σελίδα 203, υποσημείωση 403.

¹⁸⁹ Ιωάννης Σπυριδάκης και Ευάγγελος Περάκης, αριθμός 1, Ευστάθιος Μπανάκας σε ΑΚ Γεωργιάδης και Σταθόπουλος, άρθρο 941 – 942, αριθμός 7, Ιωάννης Δεληγιάννης και Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 385, Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 734, Απόστολος Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, αριθμός 28, Γεώργιος Σωτηρόπουλος, σελίδα 80, Αντώνης Παπαδημητρόπουλος σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, 941-942, αριθμός 3, ΕφΘες 447/2011 Αρμ 2011, σελίδα 1149.

σημαίνει ότι, εάν ο τρίτος αγνοεί το δόλο του οφειλέτη, τότε η απαλλοτρίωση θα διαρρηχθεί μόνο για το χαριστικό τμήμα της δικαιοπραξίας και όχι για το επαχθές.¹⁹⁰ Βέβαια, μια τέτοια διάκριση, νοητικά και λογικά, είναι αρκετά δυσχερής στην πράξη και εξ αυτού του λόγου ενδεχομένως θα πρέπει να ερευνηθεί ο χαρακτήρας της δικαιοπραξίας που υπερτερεί περισσότερο, ήτοι ο επαχθής ή ο χαριστικός, και έτσι να δοθεί μια ενιαία αντιμετώπιση και ερμηνεία του ζητήματος.¹⁹¹

Έτι περαιτέρω, με αφορμή τη διάταξη του άρθρου 942 ΑΚ έχει ανακύψει το ζήτημα ως προς το υποκειμενικό στοιχείο της γνώσεως του τρίτου επί καταδολιευτικών απαλλοτριώσεων του οφειλέτη εξαιτίας γονικής παροχής, κατά τη διάταξη του άρθρου 1509. Κατά τη διάταξη αυτή, η γονική παροχή θεωρείται δωρεά, μόνο ως προς το ποσό που υπερβαίνει το επιβαλλόμενο από τις περιστάσεις μέτρο. Ειδικότερα, ορμώμενος από την εξέταση της διάταξης αυτής, σημαντικό τμήμα της νομολογίας¹⁹² αλλά και μερίδας της θεωρίας,¹⁹³ δέχεται ότι η γονική παροχή αποτελεί χαριστική δικαιοπραξία μόνο κατά το μέτρο που ο νόμος τη χαρακτηρίζει ως δωρεά, δηλαδή κατά το ποσό που υπερβαίνει το επιβαλλόμενο από τις περιστάσεις μέτρο. Το γεγονός αυτό θα πρέπει ο ενάγων – δανειστής να επικαλεστεί και να αποδείξει προκειμένου να πετύχει την εφαρμογή της διάταξης ΑΚ 942, εκτός και εάν η αγωγή διάρρηξης ασκείται εντός ενός έτους από την απαλλοτριωτική πράξη, οπότε τεκμαίρεται μαχητά, κατά το νόμο, λόγω της συγγένειας των συμβαλλομένων προσώπων.

Η παραπάνω άποψη έχει βρεθεί αντιμετώπη με ιδιαίτερη κριτική από την πλευρά μερίδας της νομολογίας¹⁹⁴ και της θεωρίας.¹⁹⁵ Ειδικότερα, η άποψη αυτή στηρίζεται στο επιχείρημα ότι η γονική παροχή αποτελεί στο σύνολό της χαριστική δικαιοπραξία, καθώς το τέκνο δεν δίνει αντάλλαγμα για την περιουσιακή μετακίνηση. Μάλιστα, κατ' αυτή την άποψη, η δωρεά δεν είναι ταυτόσημη με την έννοια της χαριστικής δικαιοπραξίας και η ΑΚ 1509 αποσκοπεί απλώς στον αποκλεισμό της εφαρμογής των διατάξεων περί δωρεάς. Και έτσι, η περιουσιακή μετακίνηση δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως επαχθής όταν δεν υφίσταται αντάλλαγμα.

---

¹⁹⁰ Γερμανοί νομικοί επιστήμονες έχουν την άποψη ότι θα πρέπει να ερευνηθεί ποιος χαρακτήρας της δικαιοπραξίας υπερτερεί, ο χαριστικός ή ο επαχθής, και αντίστοιχα να τύχει ενιαίας μεταχείρισης, βλ. Ευρυπίδης Ρίζος, σελίδα 209, υποσημείωση 416.

¹⁹¹ Ευρυπίδης Ρίζος, σελίδα 209, υποσημείωση 416.

¹⁹² ΕφΛαρ 239/2007, Δικογρ. 2007, σελίδα 32, ΕφΘες 3096/2006 ΕπισκΕμποΔ 2007, σελίδα 448, ΕφΠατρ 943/2006 ΑχΝομ 2007, σελίδα 123, ΕφΠειρ 760/2006 ΠειρΝομ 2007, σελίδα 32, ΕφΘρακ 197/2006, ΕφΠατρ 096/2005 ΔΕΕ 2006, σελίδα 641, ΕφΑθ 5062/2004 ΑρχΝ 2005, σελίδα 662.

¹⁹³ Θεοφανώ Παπαζήση, Γονική Παροχή, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, σελίδα 57, Τρωϊανού – Γουλιέλμου, Αρμ. 1998, σελίδα 434, Γεώργιος Σωτηρόπουλος σελίδα 80.

¹⁹⁴ ΑΠ 1475/2010 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΑΠ 1800/2008 ΤΝΠ «ΝΟΜΟΣ», ΑΠ 1701/2008 ΑρχΝ 2010, σελίδα 305, ΑΠ 1567/2008 ΑρχΝ 2008, σελίδα 756, ΑΠ 1778/2006 ΧρΙΔ 2007, σελίδα 126, ΑΠ 1482/2004, ΧρΙΔ 2005, σελίδα 424, ΑΠ 638/2004 ΕλλΔνη 2006, σελίδα 157, ΑΠ 858/2002 ΕλλΔνη 2003, σελίδα 1326, ΕφΑθ 507/2009 ΕλλΔνη 2009, σελίδα 870.

¹⁹⁵ Πάυλος Φίλιος, Οικογενειακό Δίκαιο, 4^η έκδοση, Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2011, σελίδα 302, Αντώνης Παπαδημητρόπουλος σε Γεωργιάδη ΣΕΑ, άρθρα 941 – 942, αριθμός 3.

Έτσι η κρατούσα, πλέον άποψη, τόσο σε θεωρία όσο και σε νομολογία, υποστηρίζει ότι η γονική παροχή υπόκειται κανονικά σε διάρρηξη και, μάλιστα, στο σύνολο της χωρίς να ενδιαφέρει αν γίνεται λόγω ηθικής υποχρέωσης του γονέα.¹⁹⁶ Ομοίως σε διάρρηξη υπόκειται και οι δωρεές μεταξύ συζύγων, ανεξάρτητα από το αν γίνονται για την εκπλήρωση ηθικού καθήκοντος.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

V. ΕΠΙΛΟΓΟΣ: ΣΥΝΟΨΗ.

Η καταδολίευση δανειστών, ως θεσμός, αφορά κάθε δόλια συμπεριφορά ενός οφειλέτη με την οποία επιχειρείται απαλλοτριωτική πράξη με επιδιωκόμενο σκοπό την ματαίωση της ικανοποίησης των δανειστών του. Ο εν λόγω θεσμός ρυθμίζεται από τις διατάξεις των άρθρων 939 έως και 946 του Αστικού Κώδικα και, κατά το εξωτερικό σύστημα, η καταδολίευση δανειστών εντάσσεται εντός του ευρύτερου πλέγματος θεσμών και διατάξεων του Ιδιωτικού Δικαίου αποσκοπώντας στην προστασία των δανειστών από επιζήμιες πράξεις των οφειλετών κατά του δανειστή.

Στο πλαίσιο του θεσμού της καταδολίευσης δανειστών, ο δανειστής έχει το δικαίωμα της διάρρηξης, γνωστή και ως παυλιανή αγωγή, κατά την ιστορική ονομασία, με το οποίο (δικαίωμα) επιδιώκει την κατασταλτική προστασία των αξιώσεων και των απαιτήσεων του δανειστή έναντι του δόλιου οφειλέτη. Ειδικότερα, εάν υφίσταται έλλειψη περιουσιακών στοιχείων του οφειλέτη με αποτέλεσμα την αδυναμία ικανοποίησης του δανειστή, είτε ολικώς είτε μερικώς, και η προρρηθείσα έλλειψη περιουσιακών στοιχείων είναι το αποτέλεσμα καταδολιευτικών, απαλλοτριωτικών και δόλιων πράξεων, εντός χρονικού διαστήματος προ της επικείμενης επίσευσης μέτρων αναγκαστικής εκτέλεσης κατά της περιουσίας του οφειλέτη, τότε ο δανειστής, υπό προϋποθέσεις, έχει το δικαίωμα να αποκτήσει διαπλαστικό δικαίωμα διάρρηξης, ήτοι να ανατρέψει τα έννομα αποτέλεσμα της καταδολιευτικής και απαλλοτριωτικής πράξης του οφειλέτη έναντι του δανειστή. Ουσιαστικά η αγωγή διάρρηξης ή παυλιανή αγωγή αποτελεί στην πράξη μια «*εκ των υστέρων θεραπεία*» της αξίωσης/απαίτησης του δανειστή έναντι του οφειλέτη.

Από τη γραμματική επισκόπηση των διατάξεων των άρθρων 939 και επ. ΑΚ ορίζονται οι προϋποθέσεις της νομοτυπικής μορφής του δικαιώματος διάρρηξης, δηλαδή εκείνες οι προϋποθέσεις, οι οποίες πρέπει να υφίστανται, για τη θεμελίωση του δικαιώματος διάρρηξης. Οι προϋποθέσεις αυτές είναι: α) απαίτηση (αξίωση) του δανειστή έναντι του οφειλέτη από έγκυρη έννομη σχέση, β) απαλλοτρίωση περιουσιακού στοιχείου σε τρίτο, γ) απαλλοτρίωση από τον οφειλέτη, δ) πρόθεση βλάβης των δανειστών από την πλευρά του οφειλέτη, ε) γνώση του τρίτου,

---

¹⁹⁶ Παναγιώτης Καργάδος σε ΕρμΑΚ, άρθρο 940, σελίδα 9, Πάνος Κορνηλάκης, σελίδα 725, Ευστάθιος Μπανάκας σε ΑΚ Γεωργιάδη και Σταθόπουλο, άρθρο 939, αριθμός 15, Αντώνης Παπαδημητρόπουλος σε Γεωργιάδη ΣΕΑΚ, άρθρα 939 – 940, αριθμός 3, ΑΠ 207/2007, ΧρΙΔ 2007, σελίδα 597, ΑΠ 1796/2006, Αρμ 2007, σελίδα 723, ΑΠ 638/2004, ΕλλΔνη, 2006, σελίδα 157, ΕφΑθ 730/2009 ΕλλΔνη 2009, σελίδα 869.

εάν η απαλλοτριωτική πράξη δεν γίνεται από πράξη με χαριστική αιτία, στ) αφερεγγυότητα οφειλέτη εξαιτίας της απαλλοτριωτικής πράξης.

Αντικείμενο της παρούσας ανά χειράς μεταπτυχιακής έρευνας είναι η εξέταση δύο (2) εκ των ως άνω αναφερομένων προϋποθέσεων, ήτοι: α) η ύπαρξη δόλου εκ μέρους του οφειλέτη και β) η γνώση του τρίτου. Αμφότερες οι προϋποθέσεις προσδιορίζονται ως υποκειμενικές, υπό την έννοια ότι συσχετίζονται με την ενδιάθετη κατάσταση του οφειλέτη και του τρίτου, ειδικού διαδόχου, αντίστοιχα. Εξαιτίας της ενδιάθετης αυτής κατάστασης δημιουργούνται ιδιαίτερα δυσχερή ερμηνευτικά ζητήματα

Από τη μια πλευρά, ως προς την πρώτη υποκειμενική προϋπόθεση, ήτοι την ύπαρξη του δόλου εκ μέρους του οφειλέτη, ορίζεται στη διάταξη του άρθρου 939 ΑΚ *«Όροι της διάρρηξης: οι δανειστές έχουν το δικαίωμα να απαιτήσουν κατά όρους των επόμενων άρθρων τη διάρρηξη κάθε απαλλοτρίωσης που έγινε από τον οφειλέτη προς βλάβη τους, εφόσον η υπόλοιπη περιουσία δεν αρκεί για την ικανοποίησή τους»*. Εκ της διάταξης αυτής ανακύπτει το εξής ερμηνευτικό ερώτημα: ποιο είδος δόλου απαιτείται; ο άμεσος δόλος ή ο ενδεχόμενος δόλος;

Αν και στο ποινικό δίκαιο υπάρχουν διαβαθμίσεις της έννοιας του δόλου, η θεωρία του αστικού δικαίου διακρίνει δύο βασικές μορφές δόλου, ήτοι τον άμεσο και τον ενδεχόμενο δόλο. Άμεσος δόλος προσδιορίζει την ενδιάθετη κατάσταση ενός προσώπου (π.χ. οφειλέτη) όταν προβλέπει ως αναγκαία συνέπεια της συμπεριφοράς του ορισμένο αποδοκιμαζόμενο από το νόμο αποτέλεσμα και επιδιώκει ή αποδέχεται το αποτέλεσμα αυτό. Ο ενδεχόμενος δόλος προσδιορίζει την ενδιάθετη κατάσταση ενός προσώπου (π.χ. οφειλέτη) όταν προβλέπει ως ενδεχόμενο απότοκο της συμπεριφοράς του την πρόκληση ορισμένου παράνομου αποτελέσματος και αποδέχεται το αποτέλεσμα αυτό.

Τόσο στη θεωρία όσο και στη νομολογία υφίσταται διχογνωμία περί του είδους του δόλου. Η, μεν, θεωρία υποστηρίζει ότι αρκεί οποιαδήποτε μορφή δόλου και, έτσι, εμπεριέχεται και οποιαδήποτε δόλος ώστε να πληρωθεί η αντίστοιχη προϋπόθεση της νομοτυπικής μορφής της διάταξης του άρθρου 939 ΑΚ. Η, δε, νομολογία, από την επισκόπηση αποφάσεων και στη βάση της φρασεολογίας που ακολουθεί, προκρίνει τον άμεσο δόλο ως προς τη συγκεκριμένη προϋπόθεση της θεμελίωσης του δικαιώματος της διάρρηξης καταδολερευτικών πράξεων του οφειλέτη.

Κατά τη γραμματική ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 939 ΑΚ δίνεται μια ερμηνευτική κατεύθυνση για το είδος του δόλου. Η φράση *«κάθε απαλλοτρίωση που έγινε από τον οφειλέτη προς βλάβη τους»* υποδηλώνει μια ενέργεια κατευθυνόμενη από τον οφειλέτη κατά του δανειστή, υπό την έννοια ότι ο Νομοθέτης απαιτεί μια κατεύθυνση της δράσης του οφειλέτη με απώτερο στόχο/σκοπό την επίτευξη ενός νομικού αποτελέσματος.

Στη βάση της λογικής σκέψης, εάν θεωρηθεί ικανός ο ενδεχόμενος δόλος για τη θεμελίωση της εν λόγω υποκειμενικής προϋπόθεσης, τότε κάθε απαλλοτριωτική πράξη θα κρίνεται ως καταδολιευτική και βλαπτική. Αυτό, λογικά και πρακτικά, συνεπάγεται ο οφειλέτης να «εξαναγκάζεται» στη διατήρηση της περιουσιακής του κατάστασης ώστε να μην κριθεί ως καταδολιευτική και βλαπτική οποιαδήποτε πράξη διάθεσης της περιουσίας του. Το προρρηθέν συνεπάγεται το εξής: η συναλλακτική δραστηριότητα, ουσιαστικά θα «παγώσει» ή θα «νεκρώσει» καθώς μόνη η ύπαρξη του αντικειμενικού στοιχείου της οφειλής, τότε κάθε πράξη διάθεσης της περιουσίας του οφειλέτη θα κρίνεται «αυτόματα» ως βλαπτική και καταδολιευτική και, έτσι, υποψήφια προς διάρρηξη. Υπό το πρίσμα του προαναφερθέντος, τότε θα περιορίζεται υπέρμετρα η ιδιωτική αυτονομία και η βούληση.

Από την επισκόπηση των δικαστικών αποφάσεων, οι οποίες έχουν κρίνει βιοτικά γεγονότα και πραγματικά περιστατικά επιφέροντας την διάρρηξη των καταδολιευτικών και απαλλοτριωτικών πράξεων, προκρίνεται ο άμεσος δόλος. Φράσεις όπως, μεταξύ άλλων, «με πρόθεση βλάβης, δηλαδή για να μην μπορέσει ο ενάγων να ικανοποιήσει την απαίτησή του», «προκειμένου να μην ανευρεθεί περιουσία στο όνομά του», «για να αποφύγει την πληρωμή των χρεών του», «προκειμένου να βλάψει το δανειστή του», «προκειμένου να ματαιώσει την ικανοποίηση του δανειστή», παραπέμπουν στον άμεσο δόλο, δηλαδή την ύπαρξη α) γνώσης και β) βούλησης από την πλευρά του οφειλέτη. Η λεκτική ανάλυση της ως άνω φρασεολογίας παραπέμπει στο γεγονός ότι ο οφειλέτης, κατά την ενδιάθετη κατάστασή του, επιδιώκει την μη ικανοποίηση των δανειστών του, δηλαδή προβαίνει σε απαλλοτριωτικές πράξεις ώστε να μην ικανοποιήσει τις αξιώσεις των δανειστών του και, έτσι, να αποκρύψει τα περιουσιακά του στοιχεία με επιθυμία, κάποια στιγμή, ενδεχομένως, την επανεκμετάλλευσή τους.

Από την άλλη πλευρά, ως προς τη δεύτερη υποκειμενική προϋπόθεση, ήτοι τη γνώση του τρίτου, ειδικού διαδόχου, του οφειλέτη ορίζεται στη διάταξη του άρθρου 941 ΑΚ: «η απαλλοτρίωση υπόκειται σε διάρρηξη, αν αυτός υπέρ του οποίου έγινε (τρίτος) γνώριζε ότι ο οφειλέτης απαλλοτριώνει προς βλάβη των δανειστών του». Εκ της διάταξης αυτής ανακύπτει το εξής ερμηνευτικό ερώτημα: με την έννοια «γνώση» νοείται το αντικειμενικό γεγονός της βλάβης που προκαλεί η απαλλοτρίωση ή η γνώση του τρίτου πρέπει να αφορά το υποκειμενικό γεγονός του δόλου του οφειλέτη;

Από τη γραμματική ερμηνεία του α' εδαφίου της διάταξης του άρθρου 941 προκύπτει ότι ο τρίτος, ειδικός διάδοχος του οφειλέτη, πρέπει να γνωρίζει τόσο το αντικειμενικό γεγονός της βλάβης όσο και το υποκειμενικό γεγονός του δόλου του οφειλέτη («γνώριζε ότι ο οφειλέτης απαλλοτριώνει προς βλάβη των δανειστών του»). Κατά την τελολογία της ρύθμισης του Αστικού Νομοθέτη διαφαίνεται και από το γεγονός ότι ο Νομοθέτης αποδοκιμάζει την καταδολιευτική απαλλοτρίωση τόσο από το γεγονός της βλάβης των δανειστών του οφειλέτη όσο και από το

γεγονός ότι η βλάβη αυτή λαμβάνει χώρα με πρόθεση από την πλευρά του οφειλέτη. Μάλιστα, θα ήταν ανεπιεικές για τον οφειλέτη και για τον τρίτο να λάμβανε χώρα διάρρηξη της πράξης χωρίς να συντρέχει γνώση του τρίτου τόσο ως προς τα υποκειμενικά όσο και ως προς τα αντικειμενικά στοιχεία.

Τα παραπάνω αποτελούν μέρος ενός ευρύτερου ερμηνευτικού πλαισίου, αυτού της σύγκρουσης συγκεκριμένων αρχών του Ιδιωτικού Δικαίου εντός του θεσμού της καταδολίευσης δανειστών. Τα συμφέροντα συσχετίζονται τόσο με το δανειστή όσο και με τον οφειλέτη (και τον τρίτο). Από τη μια πλευρά, το συμφέρον του δανειστή συσχετίζεται με την ασφάλεια των συναλλαγών, δηλαδή την προστασία των μεταβολών των δικαιωμάτων εντός της έννομης τάξης. Η ασφάλεια των συναλλαγών προκρίνει και ένα δημόσιο συμφέρον καθότι, δια αυτής, προκρίνεται ασφάλεια και σταθερότητα εντός του κοινωνικού και οικονομικού συστήματος. Από την άλλη πλευρά, υφίσταται η αρχή της σχετικότητας των ενοχών. Το ενοχικό δικαίωμα δεν αναπτύσσει τα αποτελέσματά του με *erga omnes* ισχύ και, έτσι, ο φορέας του δικαιώματος δεν έχει τη δυνατότητα απόκτησης εξουσία δίωξης ή παρακολούθησης για την προστασία του.

Σε ένα πρώτο επίπεδο ανάλυσης, η σύγκρουση των συμφερόντων αίρεται, καταρχήν, υπέρ του οφειλέτη και του τρίτου ως αποτέλεσμα της κατίσχυσης των αρχών της πρόληψης, της σχετικότητας των ενοχών, της ιδιωτικής αυτονομίας και ασφάλειας των συναλλαγών. Όταν, όμως, ο οφειλέτης χρησιμοποιεί την εξουσία διάθεσής του με πρόθεση βλάβης των δανειστών του, τότε παρατηρείται υπέρβαση των τελολογικών ορίων άσκησης του δικαιώματός του. Έτσι, σε ένα δεύτερο επίπεδο ανάλυσης, η αρχή απαγόρευση κατάχρησης δικαιώματος, ήτοι, στη θεματική της καταδολίευσης των δανειστών, η κακόβουλη άσκηση δικαιώματος, τείνει προς την προστασία του συμφέροντος του δανειστή περιορίζοντας τις ως άνω αναφερόμενες δικαιοϊκές αρχές. Υπό το πρίσμα αυτό, οι διάταξεις των άρθρων 939 επ. του Αστικού Κώδικα παριστούν μια αξιολογική εξειδίκευση της αρχής που πρωτίστως περιέχεται στη διάταξη του άρθρου 281 ΑΚ.

{Λέξεις 20.882}

*****

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αποστολίδης Κωνσταντίνος, Ενοχικόν Δίκαιον Αστικού Κώδικος, Τόμος IV, Ειδικό Μέρος, Εκδοτικός Οίκος Ι. & Π. Ζαχαροπούλου, Αθήνα.
- Αρχανιωτάκης Γεώργιος, Μεταβίβαση Περιουσίας ή Επιχείρησης: Ένταξη της ΑΚ 479 στο Σύστημα Προστασίας των Δανειστών από την Αφερεγγυότητα του Οφειλέτη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1997.
- Αυγουστιανάκης Μιχάλης, Η Διάρρηξη της Καταδολιευτικής Απαλλοτρίωσης: Τρόπος Επέλευσης και Αποτελέσματα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1991.
- Βαθρακοκούλης Βασίλης, ΕΡΝΟΜΑΚ, Τόμος Γ, Ημιτόμος Γ, Ειδικό Ενοχικό, Αθήνα, 2006.
- Βασιλάκης Θεοχάρης, Ειδικόν Ενοχικόν Δίκαιον, Αθήνα, 1964.
- Γεωργιάδης Απόστολος, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1999.
- Γεωργιάδης Απόστολος, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1999.
- Γεωργιάδης Απόστολος, Σύντομη Ερμηνεία του Αστικού Κώδικα (ΣΕΑΚ), Τόμος I, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2010.
- Γεωργιάδης Απόστολος και Σταθόπουλος Μιχαήλ, Αστικός Κώδιξ: Κατ' Άρθρο Ερμηνεία, Τόμος IV, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, 2006.
- Γεωργιάδης Αστέριος, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, 5^η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007.
- Δεληγιάννης Ιωάννης και Κορνηλάκης Πάνος, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, Τόμος III, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1992.
- Ζέπος Παναγιώτης, Ενοχικόν Δίκαιον: Γενικό Ενοχικό, Τόμος III, Αθήναι 1947.
- Ζέπος Παναγιώτης, Τα Διαπλαστικά Δικαιώματα εις τον Αστικόν Κώδικα, ΑΙΔ, 1946.
- Ζερβογιάννη Ελένη, Η Επαναφορά της Προηγούμενης Κατάστασης ως Τρόπος Αποκατάστασης της Ζημίας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2006.
- Καλβανίδου Δέσποινα, Η Καταδολίευση των Δανειστών μετά το Νόμο 2298/1995, Ελληνική Δικαιοσύνη, 1995.
- Καλλιγιάς Παύλος, Σύστημα Ρωμαϊκού Δικαίου, Τόμος III, Τύποις Ανδρέου Κορομηλά, Αθήνα, 1873.
- Καράκωστας Ιωάννης, Αστικός Κώδικας: Ερμηνεία – Σχόλια – Νομολογία, Ειδικό Ενοχικό: Άρθρα 741 – 946, Τόμος Έκτος, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2009.
- Καργάδος Παναγιώτης σε ΕρμΑΚ, Εκδόσεις Π. Σάκκουλα, Αθήνα, 1983.
- Καυκάς Κωνσταντίνος και Καυκάς Δημήτριος, Ενοχικόν Δίκαιον: Κατ' Άρθρο Ερμηνεία, Ειδικό Μέρος, Τόμος Β', Εκδόσεις Π. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1993.

- Κιτσαράς Λάμπρος, Ενοχικές Δεσμεύσεις της Εξουσίας Διάθεσης κατά το Άρθρο 177 ΑΚ, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1999.
- Κορδογιαννόπουλος Παύλος, Η Διάρρηξις των προς Βλάβη των Δανειστών Απαλλοτριωτικών Πράξεων του Οφειλέτου κατά τον Κώδικα, ΑΙΔ 1947-1950.
- Κορδογιαννόπουλος Παύλος, Η νομολογιακή εφαρμογή των άρθρων 939-946 ΑΚ και η κριτική αυτής (περί καταδολίευσης δανειστών), Αρμενόπουλος, 1963.
- Κορνηλάκης Παναγιώτης, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2012.
- Κοτσίρης Λάμπρος, Πτωχευτικό Δίκαιο, 8^η Έκδοση, Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2011.
- Κουμάντος Γεώργιος, Η Υποκειμενική Καλή Πίστης, Συμβολή εις τα περί γνώσεως και αγνοίας εν τω αστικώ δίκαιω, Αθήνα, 1958.
- Λιτζερόπουλος Αλέξανδρος, Στοιχεία Ενοχικού Δικαίου, Πανεπιστημιακαί Παραδόσεις, Τεύχος Δεύτερο, Αθήνα, 1960.
- Μαργαρίτης Λάμπρος και Χριστοδούλου Κωνσταντίνος, Καταδολίευση Δανειστών: Αστική, Ποινική και Δικονομική Εφαρμογή, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.
- Ματθίας Στέφανος, Τα Αποτελέσματα της Παυλιανής Διάρρηξης, Ελληνική Δικαιοσύνη, 1989.
- Μπαμπινιώτης Γεώργιος, Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Εκδόσεις Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα, 2019.
- Μπανάκας Ευστάθιος σε Απόστολο Γεωργιάδη και Μιχάλη Σταθόπουλο, Αστικός Κώδιξ: Ερμηνεία κατ' άρθρο – νομολογία – βιβλιογραφία, Τόμος IV, Εκδόσεις Π. Ν. Σάκκουλα, 1982.
- Μπόσδας Δημήτριος, Η Απαλλοτριώσις προς βλάβην των δανειστών, Ελληνική Δικαιοσύνη, 1970.
- Μομφεράτος Αντώνης, Παυλιανή Αγωγή, Τυπογραφία των Αθηνών, Αθήνα, 1911.
- Παπαδημητρόπουλος Αντώνης σε Απόστολο Γεωργιάδη Σύντομη Ερμηνεία Αστικού Κώδικα, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2010.
- Παπαζήση Θεοφάνω, Γονική Παροχή, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 1987.
- Παπανικολάου Παναγιώτης, Μεθοδολογία του Ιδιωτικού Δικαίου και Ερμηνεία των Δικαιοπραξιών, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2000.
- Παπαντωνίου Νικόλαος, Η Καλή Πίστη εις το Αστικόν Δίκαιον, 1957.
- Παπαστερίου Δημήτριος, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2009.
- Πουρναράς Βαγγέλης σε Απόστολο Γεωργιάδη Σύντομη Ερμηνεία Αστικού Κώδικα, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2010.
- Ρίζος Ευρυπίδης, Οι Προϋποθέσεις Διάρρηξης της Καταδολιευτικής Απαλλοτριώσεως (Με Έμφαση στην Αξίωση του Δανειστή), Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2012.

- Σπυριδάκης Ιωάννης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, Τόμος Α', Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007.
- Σπυριδάκης Ιωάννης, Ενοχικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2004.
- Σπυριδάκης Ιωάννης και Περάκης Ευάγγελος, Αστικός Κώδιξ: μετά σχολίων, βιβλιογραφίας, νομολογίας και ειδικών αστικών νόμων, Τόμος Β-2, Ενοχικόν Δίκαιον, Ειδικόν Μέρος, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1978.
- Σταθόπουλος Μιχαήλ, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 4^η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2004.
- Σωτηρόπουλος Γεώργιος, Πτωχευτική Ανάκληση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009.
- Τράμπος Γεώργιος, Η Ιστορική Εξέλιξη της Παυλιανής Αγωγής, ΑΙΔ 1947-1950.
- Φίλιος Παύλος, Ενοχικό Δίκαιο: Ειδικό Μέρος, Τόμος ΙΙ, 7^η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2011.
- Φίλιος Παύλος, Οικογενειακό Δίκαιο, 4^η Έκδοση, Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2011.
- Χατζόγλου Παναγιώτα, Το Δικαίωμα Διάρρηξης της Καταδολιευτικής Απαλλοτρίωσης, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Βάση Δεδομένων «Πέργαμος», <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/frontend/file/lib/default/data/1446930/theFile>.
- Ψυχογιός Σπύρος, Πτωχευτικό Δίκαιο, 4^η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2011.